

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV VĚD O UMĚNÍ A KULTUŘE

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**ASANACE PRAŽSKÉHO PŘEDMĚSTÍ OD 50. DO 80. LET DVACÁTÉHO
STOLETÍ**

Vedoucí práce: Mgr. Hynek Látal, Ph.D.
Autor práce: Bc. Denisa Vesecká
Studijní obor: Dějiny a filozofie umění
Ročník: 3.

2018

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze portálu STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice 31. července 2018

.....

PODĚKOVÁNÍ

Můj velký dík patří zejména Mgr. Hynku Látalovi, Ph.D. za všestrannou pomoc, cenné rady a připomínky, které mi při tvorbě této práce poskytl. Za zpřístupnění dobových fotografií Pražského předměstí děkuji zaměstnancům Státního okresního archivu v Českých Budějovicích. Za možnost nahlédnout do historické dokumentace ke stavbám Koldomu, OD Družby a budovy pošty děkuji současným vlastníkům těchto objektů. V neposlední řadě patří velké poděkování za podporu a tvůrčí prostředí mé rodině a blízkým.

ANOTACE

Diplomová práce se zabývá problematikou asanace Pražského předměstí v Českých Budějovicích od 50. do 80. let 20. století. V úvodní kapitole je nastíněn vývoj Pražského předměstí od jeho počátků až do první poloviny 20. století. Jádrem diplomové práce představuje stavební vývoj předměstí ve druhé polovině 20. století a asanační práce, které bylo nutné provést pro výstavbu nového panelového sídliště. Práce se také podrobněji zabývá třemi klíčovými stavbami, které vznikaly ve třech časových obdobích. Stavbou 50. a 60. let je tzv. Koldům, kolektivní dům od architekta Bohumila Böhma. Ze 70. let pochází obchodní dům Družba, navržený architekty Ladislavem Konopkou a Aloisem Hlouškem. Vybranou stavbou poslední fáze v 80. letech je pošta vedle obchodního domu Družba, navržená rovněž Ladislavem Konopkou. U všech vybraných staveb je pozornost směřována nejen na jejich stavební historii, ale také na význam objektů v lokalitě i jejich současný stav. Cílem diplomové práce bude především zmapovat stavební fáze asanace Pražského předměstí a poukázat na rozsah urbanistické proměny této nejstarší části města.

ANNOTATION

The diploma thesis is dealing with the process of sanitation of the Prague suburb in Czech Budweis from 1950's to 1980's. The first chapter outlines the development of the Prague suburb from its early beginnings to the first half of the 20th century. The main concern of this work is put on the construction of the suburb which took place in the second half of the 20th century; moreover, the text refers to the sanitation works which were necessary to be made before constructing the new housing estate. This diploma thesis is also detailing on three key buildings which were constructed in this time period. There is Koldům from 50's/60's which was built by architect Bohumil Bohm. From the following decade, there is the department house called Družba which was designed by architects Ladislav Konopka and Alois Hlouška. The last building to be selected is the post office which originates in 80's and it was also built by Ladislav Konopka. All chosen buildings are thoroughly discussed from the historical point of view; furthermore, the text also refers to the significance of these buildings and their present condition. The diploma thesis aims to depict in detail the phases of the sanitation of the Prague suburb. Through this description the text is trying to reveal the overall scope of urban changes which took place in this oldest part of the city.

Obsah

ÚVOD.....	8
1 PŘEHLED DOSAVADNÍHO BĀDÁNÍ A LITERATURY.....	10
2 Nástin urbanistického vývoje Pražského předměstí do poloviny 20. století.....	14
2.1 Pražské předměstí v období středověku.....	15
2.1.1 Významné středověké stavební památky	17
2.1.1.1 Kostel svatého Prokopa a svatého Jana Křtitele	17
2.1.1.2 Morový špitál s kostelem Nejsvětější Trojice.....	19
2.2 Pražské předměstí v období novověku	21
2.2.1 Barokní úpravy morového špitálu s kostelem Nejsvětější Trojice	23
3 Urbanistické změny 19. a první poloviny 20. století.....	25
3.1 Charakter zástavby Pražského předměstí v kontextu Českých Budějovic	28
3.2 Urbanistický vývoj Pražského předměstí.....	32
3.2.1 Změny dotýkající se Staroměstského hřbitova	33
3.2.2 Vývoj uliční sítě na Pražském předměstí	34
3.3 Rozbor zástavby Pražského předměstí na přelomu 19. a 20. století.....	38
3.3.1 Mariánská kasárna	40
3.3.2 Obraz Husovy třídy v první polovině 20. století	43
3.3.3 Obraz Pražské třídy v první polovině 20. století	44
4 Urbanismus a stavitelství Pražského předměstí v období po druhé světové válce až do 60. let	47
4.1 Poválečné období a první polovina 50. let.....	47
4.2 Přelom padesátých a šedesátých let	49
5 Asanace Pražského předměstí	54
5.1 Časový přehled demolic.....	58
6 Koldům.....	60
6.1 Od experimentů k typizaci	68

7	Pražské sídliště alias sídliště Pařížské komuny	70
7.1	První etapa	71
7.2	Druhá etapa	73
7.3	Třetí etapa	75
7.4	Centrum občanské vybavenosti v jižní části sídliště.....	77
7.4.1	Obchodní dům Družba.....	78
7.4.2	Pomník Pařížské komuny	81
7.4.3	Pošta.....	83
7.5	Voříškův dvůr	85
8	Pražské předměstí dnes	87
9	ZÁVĚR.....	89
10	SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY	93
11	OBRAZOVÁ PŘÍLOHA.....	101

ÚVOD

Předkládaná magisterská diplomová práce se věnuje stavebnímu a urbanistickému vývoji západní části Pražského předměstí s hlavním zřetelem na druhou polovinu dvacátého století. Práce se ve sledovaném úseku vymezeném Husovou a Pražskou třídou, řekou Vltavou a Strakonickou ulicí zaměřuje na předměstí jako celek, jenž se postupně rozrůstal během staletí. Předkládaná práce neopomíjí ani stavební a urbanistický vývoj Pražského předměstí od jeho počátků až do poloviny 20. století. Jednotlivé stavby tak stylově charakterizují jakési historické vrstvy zrcadlící období svého vzniku. Práce pro plastickou představu nastíní rovněž podobu zástavby těch míst, která byla v rámci plošných asanací ve druhé polovině dvacátého století srovnána se zemí.

Jádro předkládaného textu představuje chronologický vývoj Pražského předměstí po skončení druhé světové války až do sametové revoluce. Nejprve se zde zaměřuje na poválečný urbanistický a stavební vývoj předměstí, který se promítl zejména v jeho severní části v podobě socialistického realismu. Na tento oddíl navazuje text postihující reflexi atmosféry přelomu padesátých a šedesátých let, mající bezprostřední vliv na budoucí vzezření většiny českých měst – Pražského předměstí nevyjímaje.

Pasáž věnující se asanaci Pražského předměstí zohledňuje okolnosti a důvody vedoucí k tak razantnímu zásahu, díky němuž zmizely nejen staré domy, ale i urbanistický ráz dokumentující rané slovanské osídlení. Práce se zaměří na asanační práce, jež nejvíce postihly intravilán Starého města, ohraničeného Pražskou třídou, Staroměstskou ulicí a již neexistujícím úsekem Staré Pekárenské. V rámci tázání se po těchto otázkách bude práce rovněž sledovat nutné demolice předcházející nové zástavbě, které započaly na sklonku padesátých let a pokračovaly až do osmdesátých let minulého století. V tomto období zažilo předměstí nevídaných změn, které násilně zasáhly do předchozího plynulého vývoje.

Českobudějovický Koldům se stal první stavbou na asanovaném místě Starého města. Vzhledem k jeho nesporným architektonickým kvalitám a významu pro budoucí výstavbu v celém jihočeském kraji mu je v práci věnována patřičná pozornost. Koldům

měl bezprostřední vliv na vývoj konstrukčních technologií, které se posléze uplatnily v rámci rozsáhlých sídelních celků. Na oddíl věnující se Koldomu tak navazuje pasáž popisující výstavbu Pražského sídliště, ve své době „největšího sídliště“ v jihočeském kraji. Zde na základě dobového tisku a podrobného územního plánu vypracovaného v roce 1964 Ladislavem Konopkou a Aloisem Hlouškem práce rekonstruuje postupnou výstavbu panelových domů a občanské vybavenosti, které zásadně proměnily panorama města. U popisu výstavby sídliště text zohledňuje konstrukční technologie obytného celku, občanskou vybavenost a také urbanistické změny dotýkající se původní struktury. V rámci deskripce výstavby sídliště se tento projekt zabývá i tzv. centrem občanské vybavenosti situovaným při Pražské třídě. U centra vybavenosti jako celku je hlavní pozornost koncentrována na zde vzniklé objekty. U obchodního domu Družba, domu služeb, pomníku Pařížské komuny a budovy pošty práce sleduje jejich stavební historii, význam v lokalitě a také současný stav.

Diplomová práce neopomíná ani doplnění podrobného územního plánu Pražského sídliště v roce 1969 o severní část sledovaného území. V tomto úseku vzniklo na přelomu šedesátých a sedmdesátých let sídliště Voříškův dvůr. Zde se práce zaměřuje na urbanistické a architektonické řešení sídliště. Závěr práce překračuje vymezené časové období a stručně shrnuje obraz sídliště v současnosti.

1 PŘEHLED DOSAVADNÍHO BĀDÁNÍ A LITERATURY¹

Současný uměleckohistorický diskurz věnuje tématu tuzemské poválečné výstavby společně s výtvarným uměním a kulturou nemalou pozornost. Vedle příspěvků fundovaných historiků umění, jednotlivých studií či diplomových prací navíc přibývá i mnoho výstavních projektů teoretizujících toto období. Příkladem může být projekt *Paneláci*² mapující panelová sídliště v České Republice či výstava s názvem *Architektura 60. let v Českých Budějovicích*, proběhnuvší v prosinci 2016.

Odborná literatura z období socialismu vztahující se na oblast architektury je značně reduktivní, což bylo zapříčiněno dobovou cenzurou. Co se týče literatury vztahující se k tématu urbanismu a urbanistického vývoje, tak ta je mnohem rozsáhlejší. Důležitým pramenem pro poznání vývoje plánování měst v socialistickém Československu je časopis *Architektura ČSR* a také knihy vydané urbanistou a teoretikem Jiřím Hrůzou.³

Ze současné literatury jsou velmi cenným informačním zdrojem publikace *Dějiny českého výtvarného umění V a VI*,⁴ které přehledově dokumentují nejen architekturu druhé poloviny 20. století, ale i všechny obory výtvarného umění. Publikace *Architektura 60. let: „Zlatá šedesátá léta“ v české architektuře 20. století*⁵ předkládá teoretickou studii zařazující českou architekturu šedesátých let do světového kontextu a také interpretaci nejdůležitějších staveb vzniklých v tomto období. Text od historika architektury Pavla Halíka⁶ pak trefně shrnuje ideologickou architekturu.

¹ Tato kapitola neobsahuje celkovou bibliografii, ale pouze výčet těch nejstěžejnějších pramenů. Kompletní seznam literatury a pramenů se nalézá v bibliografii na konci této práce.

² Tento projekt vznikl ve spolupráci kolektivu autorů pod vedením Rostislava Šváchy. V Českých Budějovicích proběhla výstava pod názvem *Příběh paneláku v Jihočeském kraji* v prostoru před bývalým domem kultury ROH, a to v časovém úseku od 22. 6. do 18. 9. 2016. Výstupem projektu je jednak výstava proběhnuvší mezi 25. 1. a 22. 7. 2018 pod názvem *Bydliště: panelové sídliště* v budově Uměleckoprůmyslového musea v Praze, dále tyto dvě publikace: Lucie Skřivánková – Rostislav Švácha – Karolína Jirkalová – Eva Novotná (edd.), *Paneláci I: Padesát sídlišť v českých zemích*, Praha 2017. a Lucie Skřivánková – Rostislav Švácha – Martina Koukalová – Eva Novotná (edd.), *Paneláci II: Historie sídlišť v českých zemích 1945–1989*, Praha 2017.

³ Jiří Hrůza, *Budoucnost měst*, Praha 1962; idem, *Slovník soudobého urbanismu*, Praha 1977; idem *Stavba měst v Československu*, Praha 1958.

⁴ Rostislav Švácha – Marie Platovská (edd.), *Dějiny českého výtvarného umění V (1939/1958)*, Praha 2005; idem, *Dějiny českého výtvarného umění VI (1958/2000)*, Praha 2007.

⁵ Oldřich Ševčík – Ondřej Beneš (edd.), *Architektura 60. let: „Zlatá šedesátá léta“ v české architektuře 20. století*, Praha 2009.

⁶ Pavel Halík, *Ideologická architektura*, in: *Umění XLIV*, 1996, č. 5, s. 438 – 460.

O tématu českobudějovické poválečné architektury zběžně informuje text Evy Erbanové⁷ a vybrané kapitoly z publikace *Encyklopedie Českých Budějovic*⁸. Důležitým dílčím prvkem věnujícím se tomuto tématu je kvalitně zpracovaná diplomová práce od Evy Jandové Klimentové,⁹ která obsáhle vykreslila poválečný stavební vývoj českobudějovické architektury v kontextu dobové ideologie.

Tématem vývoje Pražského předměstí, zejména v době poválečné, se komplexněji doposud nikdo nezabýval. Důležitým zdrojem v této oblasti je kniha *Zmizelé Čechy – České Budějovice – 2. díl: Předměstí*¹⁰ od Daniela Kováře, shrnující vývoj českobudějovických předměstí od počátků až do současnosti a také zběžný přehled demolic ve druhé polovině 20. století. Pro práci byly rovněž podstatné zejména ty texty, které napsal jihočeský archivář a spisovatel Daniel Kovář.¹¹

Předkládaná práce by nebyla ucelená, jestliže by nezahrnovala dobové publikace a tisk. V roce 1964 byl v jihočeském sborníku *Výběr*¹² vydán článek od památkáře Karla Kakušky, který opatrně reflektuje návrh podrobného územního plánu západní části Pražského předměstí a zároveň se snaží podat několik věcných připomínek, které by přispěly k nejšetrnějšímu řešení daného úseku. Bohužel ve výsledku na většinu připomínek vznesených ze strany památkové péče nebyl brán zřetel. V roce 1980 vyšel sborník *Třicet pět let výtvarného umění a architektury v jižních Čechách*,¹³ který obsahuje kapitolu věnující se poválečnému urbanistickému a architektonickému vývoji jihočeského regionu a také medailonky soudobých architektů a umělců. Zde obsažený

⁷ Eva Erbanová (Žáčková), Urbanistický vývoj Českých Budějovic in: *Plošný průzkum, zhodnocení a dokumentace architektonického kulturního dědictví 19. a 20. století*, České Budějovice 2007, s. 13.

⁸ Boris Čepek – Daniel Kovář – Vojtěch Štorm et al., *Encyklopedie Českých Budějovic*, České Budějovice 2006. Tato publikace poskytuje velké množství základních informací věnujících se Českým Budějovicím. Jelikož byla tato kniha zpracována z řad odborníků a jedná se o relevantní pramen, tak s ní předkládaná práce hojně operuje – zejména s online verzí, která je kompletní a neustále aktualizovaná Viz: <http://www.encyklopedie.c-budejovice.cz/>, vyhledáno 10. 7. 2018.

⁹ Eva Jandová, *Poválečná architektura v Českých Budějovicích v kontextu dobové ideologie* (magisterská diplomová práce), Filozofická fakulta, Masarykova univerzita v Brně, Brno 2016.

¹⁰ Daniel Kovář, *Zmizelé Čechy – České Budějovice – 2. díl: Předměstí*, České Budějovice 2006; Idem, *Budějovický poutník, aneb Českými Budějovicemi ze všech stran*. Praha 2006; idem,

¹¹ Daniel Kovář, *Budějovický poutník, aneb Českými Budějovicemi ze všech stran*. Praha 2006; idem, Staroměstský hřbitov. *Budějovické hřbitovy: malý kulturně – historický průvodce*, České Budějovice 2001; Idem, Stavební činnost v Českých Budějovicích v první polovině 19. století. *Staré Budějovice: sborník prací k dějinám královského města Českých Budějovic*, České Budějovice 2005; Idem – Pavel Koblasa, *Ulicemi města Českých Budějovic. Názvy českobudějovických veřejných prostranství v minulosti a dnes*. České Budějovice 2005.

¹² Karel Kakuška, K projednávání návrhu podrobného územního plánu tak zvaného obvodu I. v Českých Budějovicích, *Výběr IV.*, 1964

¹³ Bohumír Janoušek – Vojtěch Štorm et al., *Třicet pět let výtvarného umění a architektury v jižních Čechách*, České Budějovice 1980.

text Vojtěcha Štorma zaměřující se na poválečný stavební vývoj je sice na několika místech umírněný, ale na druhou stranu pozitivně odkazuje na progresivní meziválečnou dobu a kriticky hodnotí éru socialistického realismu.

Opomenout nesmím ani zdroje dochované ve Statním okresním archivu v Českých Budějovicích. Podstatným pramenem je především podrobný územní plán obvodu I (západní části Pražského předměstí), který mi napomohl rekonstruovat postupnou výstavbu Pražského sídliště. Dalším stěžejním pramenem, kterým okresní archiv v Českých Budějovicích disponuje, je sbírka dobových fotografií a pohlednic Jiřího Dvořáka. Tyto fotografie a pohlednice dokumentují Pražské předměstí v době první a druhé poloviny dvacátého století. Z dobových periodik byl pro práci přínosný zejména časopis *Architektura ČSR* a dále novinové články, jež přinášela *Jihočeská Pravda* a *Hlas stavby*.

U jednotlivých staveb postavených do první poloviny 20. století čerpala práce základní informace především z evidenčních karet^{14 15 16}, kterými disponuje archiv Památkového ústavu v Českých Budějovicích. Stavbě Koldomu byla doposud věnovaná patřičná uměleckohistorická pozornost, což zapříčinil obsáhlý zájem o objekt od Evy Jandové Klimentové v její již zmiňované diplomové práci. Předkládaná práce čerpala dále především z textu Evy Erbanové¹⁷ obsaženého v *Jihočeském sborníku historickém*, z evidenční karty¹⁸ z archivu Památkového ústavu v Českých Budějovicích, z knihy *Čtyři cesty ke Koldomu*¹⁹ od Huberta Guzika a v neposlední řadě i z dobové dokumentace,²⁰ kterou mi poskytl archiv stavebního úřadu v Českých Budějovicích. U ostatních dvou staveb projekt nejvíce vycházel z dobové dokumentace, již mi u OD

¹⁴ Jitka Skořepová, Bývalý morový špitál čp. 773, Evidenční list Kulturní památky r. č. ÚSKP. 31833/3-825, NPÚ České Budějovice 2009.

¹⁵ Zdeněk Kohlíček, Mariánské (Ferdinandovy) kasárny, Evidenční list Kulturní památky r. č. 101371 č. 2, NPÚ České Budějovice 2005.

¹⁶ Roman Lavička, Kostel svatého Prokopa a svatého Jana Křtitele, Evidenční list Kulturní památky r. č. ÚSKP 14117/3-826, NPÚ České Budějovice 2005.

¹⁷ Eva Erbanová, Koldům v Českých Budějovicích, in: *Jihočeský sborník historický*, č. 84, 2015.

¹⁸ Eva Zuzáková, Českobudějovický Koldům, Evidenční list Kulturní památky r. č. ÚSKP. 104988 č. 1 NPÚ České Budějovice 2013.

¹⁹ Hubert Guzik, *Čtyři cesty ke koldomu: Kolektivní bydlení – utopie české architektury 1900–1989*, Praha 2014.

²⁰ Magistrát města České Budějovice, archiv stavebního úřadu v Českých Budějovicích, stavební dokumenty týkající se stavby Koldomu.

Družby²¹ poskytl rovněž archiv stavebního úřadu v Českých Budějovicích. K budově pošty²² pak primární informace propůjčil archiv České pošty.

V neposlední řadě je třeba uvést dva zdroje podávající informace o pomníku Pařížské komuny. Prvním je kapitola věnující se pomníku Pařížské komuny v knize *Příběhy budějovických pomníků*²³ a druhým je bakalářská práce Anny Novotné²⁴ věnující se vybraným plastikám vzniklým v období mezi 1945–1989 v Českých Budějovicích.

Jak je patrné z výše předloženého výčtu pramenů a literatury, tak Pražskému předměstí nebyla do dnešní doby věnována patřičná pozornost. I přesto že měla nová výstavba Pražského předměstí ve druhé polovině 20. století zásadní vliv na panorama měst, tak se informace jí týkající skládají pouze ze zběžných střípků. Nutno poznamenat, že poválečnému období v architektuře a plastice Českých Budějovic se však v posledních letech dostává značné pozornosti. Tato práce by tudíž mohla být vnímána jako dílčí část mozaiky, ze které postupně vznikne ucelený obraz pováleného období v Českých Budějovicích.

²¹ Magistrát města Český Budějovice, archiv stavebního úřadu v Českých Budějovicích, stavební dokumenty týkající se stavby obchodního domu Družba.

²² Archiv pošty České Budějovice 1, Technická zpráva k objektu pošty č. z. 24 783 – PDF verze, Stavoprojekt, České Budějovice 1977.

²³ Daniel Kovář, *Příběhy budějovických pomníků*, České Budějovice 2000.

²⁴ Anna Novotná, *Umění ve veřejném prostoru Českých Budějovic v letech 1948–1989* (bakalářská práce), Filozofická fakulta, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, České Budějovice 2017.

2 Nástin urbanistického vývoje Pražského předměstí do poloviny 20. století

Pražské sídliště se řadí mezi nejstarší části Českých Budějovic. Až do první poloviny 19. století bylo dochováno ve své téměř intaktní podobě. Změny, které se sídliště během staletí dotkly, byly přirozeně podmíněny růstem osídlení, z impulzů a potřeb sociálních, uměleckých, politických, ale také vnějších přírodních vlivů. Stavební činnost představovala stylové spektrum gotické, renesanční a barokní architektury, které na několika místech doplnily v 19. století a ve 30. letech 20. století činžovní a obytné domy.²⁵

Představu o podobě předměstí především přibližují historická vyobrazení. Prvním známým vyobrazením je veduta Jana Willenberga z roku 1602 [obr. 1]. Panoramatické schéma znázorňuje od západu část předměstí, s nevelkou zástavbou, která byla v těsné blízkosti k městské bráně. Celistvější znázornění předměstí ukazuje veduta z konce 18. století [obr. 2]. Pohledy z ptačí perspektivy dále zpodobňují plány a mapy města z 18. století [obr. 3, 4, 5], z nichž je viditelný nejen trojúhelníkový ráz intravilánu, ale i další zástavba situovaná v blízkosti historického centra. Pozdější mapy z konce 19. [obr. 6] a počátku 20. století [obr. 7, 8] již naznačují postupný růst předměstí, zejména v jeho jižní části. Nejradikálnější změny proběhly během 20. století, během kterého došlo ke značnému rozšíření zástavby.

²⁵ Michal Kurz, České Budějovice – Staré město, dostupné online: <http://www.zanikleobce.cz/index.php?detail=1444491>, vyhledáno 25. 12. 2017.

2.1 Pražské předměstí v období středověku

Pražské předměstí vzniklo jako ves Budivojovice severně od lokality královského města České Budějovice nejpozději v první polovině 13. století. První písemný pramen zaznamenávající osadu se datuje k roku 1251 pod názvem Budoywiz. Po založení města roku 1265 se ves stala základem Pražského předměstí a již ve 14. století byla nazývána Starým městem.²⁶ Zakladatelem osady byl Budivoj ze Železnice, český šlechtic a v letech 1205 až 1213 královský sudí. Po jeho smrti se vlastníkem Budivojovic a sousedních pozemků stal jeho syn Čěč (psaný s predikátem „de Budoywiz“), který v letech 1256–1264 zastával rovněž hodnost královského sudího. Před rokem 1265 mu však byl majetek odebrán králem Přemyslem Otakarem II., jenž zde cílil založit nové město za účelem prohloubení své moci v jižních Čechách. Jako kompenzaci získal Čěč panství Velešín.²⁷ V důsledku nově založeného královského města se předměstí muselo obejít bez řady podstatných privilegií. Přestože byla původní osada de facto součástí Budějovic, její obyvatelé nikdy nebyli považováni za právoplatné měšťany.²⁸

Předlokační osada spočívala v inundačním terénu zhruba jeden kilometr severně od královského města na pravém břehu řeky Vltavy. Právě Budivojovice byly prvotně zamýšleny jako hlavní cíl komunikací, posléze se jím však stalo královské město.²⁹ Ves vymezoval kostel svatého Prokopa a svatého Jana Křtitele, který byl obklopený velkým hřbitovem³⁰ a strategicky významným brodem přes Vltavu, na němž se sbíhaly dálkové dopravní cesty z Dolních a Horních Rakous a Bavorska.³¹

Urbanistické schéma Starého města bylo původně tvořeno trojúhelníkovou kompozicí. Sídliště obepínala z východní strany Pražská silnice, která vedla jižně od historického jádra jako hlavní komunikace ve směru na Prahu. Západní strana byla ohraničena Staroměstskou ulicí. Ta se zde křížila s Pražskou silnicí a pokračovala až ke

²⁶ Kovář, *Zmizelé Čechy – České Budějovice – 2. díl: Předměstí.*, (pozn. 10), s. 9.

²⁷ Jirí Kuthan. *Gotická architektura v jižních Čechách: zakladatelské dílo Přemysla Otakara II.* Praha 1975, s. 59. Podrobnější informace o vzniku královského města lze najít také v článku: Jaroslav Čechura, *Počátky královského města Českých Budějovic*, in: Jihočeský sborník historický, České Budějovice 1984, s. 57 – 68.

²⁸ Michal Kurz, *České Budějovice – Staré město*, dostupné online: <http://www.zanikleobce.cz/index.php?detail=1444491>, vyhledáno 25. 12. 2017.

²⁹ Viz. Kuthan, (pozn. 27), s. 59.

³⁰ Juraj Thoma, *Staré město, Encyklopedie Českých Budějovic*, dostupné online: <http://encyklopedie.cbudejovice.cz/clanek/stare-mesto>, vyhledáno 20. 12. 2017.

³¹ Jan Eliška, *Archeologický výzkum Pražského předměstí v Českých Budějovicích* (diplomová práce), Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 2012, s. 31.

zmiňovanému kostelu. Severní část sídliště až do dvacátého století neohraničovala žádná ulice. Zde se za několika usedlostmi a zahradami rozprostírala volná pole. Jediná osa, která protínala jinak kompaktní celek Starého města, tak byla část ulice Pekárenská, procházející severnější částí osady. Ze severozápadu ji zčásti vymezoval kostel svatého Prokopa a svatého Jana Křtitele s hřbitovem. Na severovýchodní části se pak protínala s Pražskou silnicí. Tento úsek zanikl ve druhé polovině dvacátého století. Pekárenská dále pokračovala směrem na východ a již od 13. století spojovala tehdejší osadu s Třeboní.³²

Atraktivita předměstí, nacházejícího se nedaleko města, vedla během středověku k postupnému vzniku řady menších hospodářských statků, zahrad a stodol. Stavební růst se však neorientoval pouze na trojúhelníkovou plochu Starého města, ale rozšiřoval se i směrem k městskému jádru. Zástavba se pnula především od Pražské brány podél Pražské třídy a Staroměstské ulice.³³ Mapy z osmnáctého století naznačují, že na Pražském předměstí byla situována další rozsáhlejší parcela, prohnutého obdélníkového půdorysu. Tu vymezovala z východu Pražská třída a Staroměstská ulice a z jihu dále Vodňanská ulice (dnešní Husova třída), která z vnějšku obepínala městské hradby a pokračovala přemostěním přes řeku Vltavu směrem na západ. Tato ulice byla dříve jednou z hlavních poštovních cest, přičemž umožňovala Budějovicím snadnou dopravní komunikaci s městy Vodňany, Pískem s odbočkou na Plzeň.³⁴ Zástavba této parcely se orientovala zejména při již zmíněných ulicích Pražská a Staroměstská. Ze západní strany, ze zastavěné plochy, se pak rozkládaly zahrady a louky.

Předměstí se během středověku a raného novověku rozšiřovalo velmi pomalu. Tato skutečnost byla podmíněna zemědělskou povahou a také závislostí na pozemcích, které měly značně zredukovanou rozlohu. Intravilán předměstí sestával ze zemědělských staveb a rovněž ze šosovních dvorů,³⁵ spadajících pod ochranu města. Vlastnili je bohatí měšťané. Ti se vedle svého řemesla věnovali také zemědělství.³⁶ Na Pražském předměstí stály dvory Voříškův, Pillmannův, Knappův a Trägrův.³⁷

³² Milan Binder a Jan Schinko, *České Budějovice zmizelé aneb 100 porovnání zmizelých objektů se současným stavem*. České Budějovice 2007, s. 76.

³³ Kovář, *Zmizelé Čechy – České Budějovice – 2. díl: Předměstí*, (pozn. 10), s. 9.

³⁴ Juraj Thoma, Husova třída, *Encyklopedie Českých Budějovic*, dostupné online: <http://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/husova-trida>, vyhledáno 5. 1. 2018.

³⁵ Kovář, *Zmizelé Čechy – České Budějovice – 2. díl: Předměstí*, (pozn. 10), s. 10.

³⁶ Karel Pletzer, Dvory, *Encyklopedie Českých Budějovic*, dostupné online: <http://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/dvory>, vyhledáno 5. 1. 2018.

³⁷ Kovář, *Zmizelé Čechy – České Budějovice – 2. díl: Předměstí*, (pozn. 10), s. 10.

Za významný lze považovat Voříškův dvůr, který vznikl nejpozději po polovině 14. století a zpočátku byl ve vlastnictví českobudějovických patricijů a později i sídlem nižší šlechty.³⁸ Poloha objektu byla situována v nejsevernější části Pražského předměstí při řece Vltavě. Pozemek dvora sestával z původně přízemních až jednopatrových budov, které ohraničovaly ze všech stran obdélné nádvoří.³⁹

Na ploše Starého města, v blízkosti kostela svatého Prokopa a svatého Jana Křtitele, během 14. století pravděpodobně vznikly i dva rybníky přináležející k hospodářskému zázemí duchovní správy. Tuto skutečnost dokládají prameny z konce 14. století a jde o nejstarší zmínku o rybnících na území Českých Budějovic.⁴⁰ Existenci rybníků na Starém městě dokládají i plány [obr. 9] z poloviny osmnáctého století, na nichž lze spatřit dva podlouhlé rybníky u Staroměstského kostela.

2.1.1 Významné středověké stavební památky

2.1.1.1 Kostel svatého Prokopa a svatého Jana Křtitele

Bližší představa, jež by podrobněji vylíčila obraz středověké osady, není k dispozici.⁴¹ Jedinou historickou památkou Pražského předměstí z doby středověku tak zůstává kostel, který byl původně zasvěcen svatému Prokopu.⁴² Tato změna nastala 27. října 1405, kdy bylo prvně uvedeno zasvěcení kostela svatému Prokopu a svatému Janu Křtiteli.⁴³ Jedná se o nejstarší kostel [obr. 10] v Českých Budějovicích, který měl zpočátku farní statut. Již po roce 1204 se postavila raně gotická svatyně s obdélnou lodí a čtvercovým presbytářem. Po dokončení kostela svatého Mikuláše v královském městě

³⁸ Daniel Kovář, Z dějin Voříškova dvora na Pražském předměstí Českých Budějovic. In: *Staré Budějovice: sborník prací k dějinám královského města Českých Budějovic*. České Budějovice 2010, s. 115.

³⁹ Kovář, Z dějin Voříškova dvora na Pražském předměstí Českých Budějovic, (pozn. 38), s. 119.

⁴⁰ Daniel Kovář, Nejstarší zmínky o farních rybnících v Českých Budějovicích, in: *Výběr*, České Budějovice 2016, s. 47.

⁴¹ Snad jen několik nahodilých archeologických nálezů kolem kostela svatého Prokopa a Jana Křtitele z 13. století. Viz.: Juraj Thoma, Staré město, *Encyklopedie Českých Budějovic*, dostupné online: <http://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/stare-mesto>, vyhledáno dne 5. 1. 2018

⁴² Roman Lavička, Kostel sv. Prokopa a sv. Jana Křtitele na Starém městě v Českých Budějovicích – stavební vývoj a význam architektury kostela ve středověku. *Staré Budějovice 1*, České Budějovice 2005, s. 20.

⁴³ Lavička, Kostel svatého Prokopa a svatého Jana Křtitele, (pozn. 16), s. 2.

se kostelu svatého Prokopa odepřel farní statut, a ten nabyl k tomuto subjektu filiální vztah.⁴⁴

Jak jsme již výše naznačili, kostel byl umístěn v západní části Starého města při Staroměstské ulici a po dlouhá staletí zde tvořil výraznou dominantu. Spolu s kostelem vznikl i hřbitov, fungující až do devatenáctého století. Pochovávali se zde mrtví z předměstských částí, vojáci a také lidé z okolních vsí přidružených k staroměstskému kostelu. Z východu (dnešní Pekárenské ulice) sem vedla takzvaná „cesta mrtvých“, po které směřovaly pohřební průvody.

Stručný popis kostela

Jednolodní gotický kostel [obr. 11], z lomového kamene,⁴⁵ je protáhlá orientovaná stavba zakončená menším odsazeným, pravoúhle zakončeným presbytářem. K severovýchodní straně kněžiště se připojuje sakristie, do které je vsazen venkovní vstup, nad nímž volně pokračuje lomené okno. Omítnutou fasádu na nárožích, zdobenou sgrafitovými bosážemi, prolamují vysoká lomená okna s různě variovanou novogotickou kružbou. Z jižní strany lodi nalezneme pod jedním z oken orientovaný profilovaný pravoúhlý vstup. Tento motiv se zrcadlově opakuje i na severní části [obr. 12]. Stavba je završena valbovou střechou nad presbytářem a sakristií. Sedlová střecha se pak tyčí nad hlavní lodí. K západnímu průčelí se připojuje čtyřboká věž s nárožní renesanční sgrafitovou bosáží [obr. 13]. V přízemí věže je posazen zazděný, obdélně zaklenutý portál s profilovaným ostěním, jenž dříve sloužil jako předsíň vstupu. Západní fasádu člení tři nad sebou posazená obdélníková okna osvětlující schodiště. Čtvrtou etáž prolamují okna s ostěním ze tří stran. Ta jsou zaklenuta lomeným obloukem. Poslední zvonicevé patro je členěno ze všech stran půlkruhově zakončenými okny. Na jižní fasádě věže můžeme vyzorovat detail letopočtu 1461, kdy byla vystavěna věž se zvonící, původně zakončená dlátkovou střechou, kterou v baroku nahradila cibulová kopule pokrytá plechem.⁴⁶

V letech 1340–1350 bylo postaveno kněžiště se sakristií, které byly v interiéru zaklenuty křížovou klenbou [obr. 14] s žebry strukturovanými z cihelných tvarovek.

⁴⁴ Roman Lavička Kostel sv. Prokopa a sv. Jana Křtitele, in: Daniel Kovář – Martin Augustin – Eva Erbanová et al., *Slavné stavby Českých Budějovic*, Praha 2016, s. 10.

⁴⁵ Josef Braniš, Kostel sv. Jana Křtitele a sv. Prokopa. *Soupis památek historických a uměleckých v království Českém od pravěku do počátku XIX. století. VIII. Politický okres Česko – Budějovický*. Praha 1900, s. 38.

⁴⁶ Lavička, Kostel svatého Prokopa a svatého Jana Křtitele, (pozn. 16), s. 4.

Roman Lavička vidí analogii se závěry kostelů svatého Vincence v Doudlebech a Všech svatých v Kamenném Újezdě.⁴⁷ K hlavním stavebním změnám kostela došlo v období pozdní gotiky, tedy na přelomu 15. a 16. století. Na severní stěně presbytáře vznikly nástěnné malby, ze kterých se do dnešní doby dochovaly postava Madony, oběť Abraháмова, svatý Prokop a zřejmě svatý Vojtěch.⁴⁸ Nejvýznamnějším počinem této doby bylo zbudování síťové valené klenby v hlavní lodi, jež nahradila původní plochý strop. Vznik tohoto klenebního rastru měl předpoklad již v samotném půdorysu. Základ klenební figurace byl odvozen ze schématu křížového zaklenutí obdélného prostoru na šesti opěrných pilířích a dvou trompech, vycházejících z východního koutu. Křížový základ se zde navíc prolнул s klenbou milevského typu, spočívajícího v systému aditivně členěných dílů, jejichž základním motivem je kosočtverec. Ten je po stranách zachycen dvěma žebními úseky, ke kterým jsou souběžně vedeny další takovéto segmenty, připojené na vrchní a spodní rohy hlavních kosočtverců. Zmíněné úseky jsou posléze spojeny s příporami prostřednictvím žebířů, souběžných se stranami kosočtverců.⁴⁹ Prolnutím těchto dvou principů vznikl geometrický obrazec husté klenební sítě. Úpravy lodi kostela byly pravděpodobně dokončeny v prvním desetiletí 16. století. Lavička poukázal na podobný konstrukční systém v kněžištích kostelů sv. Petra a Pavla v Nových Hradech a sv. Bartoloměje ve Frymburku.⁵⁰ Co se týče zahraniční analogie, dalo by se poukázat na klenbu hlavní lodi při kostele sv. Jiljí v Ottensheimu, který byl vybudován mezi lety 1460–1510.

Nedlouho po zaklenutí hlavní lodi se přistoupilo k výstavbě kruchty v západní části kostela. Ta byla v každém ze třech polí zaklenuta rozdílnou variantou hvězdicovitého obrazce. Před rokem 1576 vznikly v kněžišti při severní stěně renesanční malby zobrazující výjevy a jednotlivé světce ve dvou horizontálních pásích.

2.1.1.2 Morový špitál s kostelem Nejsvětější Trojice

Z důvodu častého šíření infekčních onemocnění, zejména moru nebo cholery, bylo přistoupeno ke zbudování sanitárního zařízení vně městských hradeb. Roku 1371 se objevuje první zmínka o špitále, jehož původní vzhled zůstává neznámý. Mezi lety

⁴⁷ Lavička, Kostel sv. Prokopa a sv. Jana Křtitele (pozn. 42), s. 10.

⁴⁸ Ibidem, s. 11.

⁴⁹ Hynek Látal, *Transformace klenebních figurací v širším okruhu podunajské pozdně gotické architektury* (disertační práce), Seminář dějin umění FFMU, Brno 2010. s. 91.

⁵⁰ Lavička, Kostel sv. Prokopa a sv. Jana Křtitele (pozn. 42), s. 11.

1513–1515 byl zřejmě na místě starší budovy vystavěn kostel Nejsvětější Trojice spolu s pozdně gotickým morovým špitálem.⁵¹

Tyto budovy byly situovány severně od Starého města při Pražské třídě. Samotný kostel byl od doby vzniku až do 19. století záměrně izolován od sousední zástavby.

Stručný popis stavby

Jednolodní kostel [obr. 15], z lomového kamene, byl nízkou orientovanou stavbou s obdélným půdorysem a polygonálním závěrem [obr. 16]. Z jihovýchodní strany přiléhal k příčné části špitálu. Omítnutou fasádu prolamovala ze severní a jižní zdi pravoúhlá okna. Zkosené zdi kněžiště osvětlovala tři okna, přičemž prostřední bylo sklenuto segmentem a boční půlkruhovým obloukem. Do kostela se vstupovalo ze západní strany fasády pravoúhlým vchodem. Stavba byla završena valbovou střechou, kterou z jižní strany osazovaly dva nízké vikýře. Na severní části jsme našli vikýř pouze jeden. Na hřebeni střechy, nad presbytářem, vyčníval sanktusník s kuželovou stříškou a zvonem, nad špicí se tyčil menší kovaný kříž. Zaklenutí kostela se provedlo třemi rozdílnými poli křížové klenby doléhající na polygonální jehlancové konzoly. Klenba měla v křížení kruhové svorníky.⁵²

K severní stěně kaple se orientovalo nízké gotické křídlo obdélného půdorysu. Tato špitální část byla korunována sedlovou střechou, na jejíž západní a východní straně se pravděpodobně z každé strany rozmisťovaly tři vikýře. Východní fasáda se prolamovala v sedmi osách malými obdélnými okny. V jihovýchodní části křídla se vytvořil vchod. Západní průčelí vzniklo jako osmiosé. V tomto případě se ale nejednalo o fasádu plochou. Z ní naopak vystupovala mezi třetím a šestým oknem hmota márnice, kterou rovněž zakončovala sedlová střecha. V interiéru byla v jižní části umístěna obdélná sakristie, ze které se vcházelo do kostela. Do budovy márnice, situované při západní zdi, jsme vstupovali chodbou.⁵³

⁵¹ Miroslav Novotný, Morový špitál s kostelem Nejsvětější Trojice, *Encyklopedie Českých Budějovic*, <http://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/morovy-spital-s-kostelem-nejsvetejsi-trojice>, vyhledáno 7. 1. 2018.

⁵² Viz. Skořepová, (pozn. 14), s. 5.

⁵³ Viz. Skořepová, (pozn. 14), s. 4.

2.2 Pražské předměstí v období novověku

Změny dotýkající se předměstské zástavby v první polovině 17. století proběhly mimo jiné i kvůli její destrukci od Pasovských, kteří delší čas pobývali v Českých Budějovicích. Další transformace zástavby se udála při obléhání města stavovskými vojsky v zimě 1618–1619.⁵⁴ Důsledkem požáru v říjnu 1647 bylo zničeno 5 dvorců.⁵⁵ Roku 1686 došlo ke zvětšení hřbitovní parcely při Staroměstském kostele. Událo se tak kvůli zakoupení pozemků od budějovického děkanství.⁵⁶

V šestnáctém a sedmnáctém století se začaly za hranicemi hradeb zakládat zájezdni hostince. Ty měly poskytovat přístřeší lidem, kteří dorazili do města po uzavření městských bran.⁵⁷ Na Pražské třídě vznikly konkrétně hostince dva. První hostinec, zvaný „U Bílé růže“, byl situován v jižní části Pražské třídy, tedy v těsné blízkosti městského centra. Hostinec vznikl barokním přebudováním původního patricijského dvorce, jehož výstavba se datovala již od třináctého století.⁵⁸ Druhý hostinec, zvaný „U Staré pošty“ [obr. 17], byl umístěn severněji podél Pražské třídy, tedy v místech, která byla ohraničena z jihu Staroměstskou ulicí a ze severu úsekem Staré Pekárenské. Již název „U Staré pošty“ asocioval fakt, že spolu s hostincem v domě fungovala i poštovní stanice, jež existovala asi od třicátých let 16. století. Poštovní stanice zde fungovala s několika přestávkami až do roku 1711.⁵⁹ Budovu hostince, jež měla pravděpodobně gotické základy, přestavěla v roce 1613 rodina Veselských. Rok 1613 byl zřetelný z letopočtu, který se nacházel na uličním průčelí.⁶⁰ Co se týče fasády patrové budovy, tak ta byla v přízemí členěna kvádrou bosáží se segmentovými vraty v jižní straně. Okna prvního patra lemovaly sgrafitové šambrány s podokenními římsami.

Severněji od „Staré pošty“ byla situovaná budova takzvané „Šmíčovny“ [obr. 18]. Zpočátku zde sídlil městský soud, poté kovárna a nakonec v 17. století poštovní úřad.⁶¹ Jednalo se o rozsáhlejší objekt s gotickými základy, který posléze zažil

⁵⁴ Kovář, *Zmizelé Čechy – České Budějovice – 2. díl: Předměstí*, (pozn. 10), s. 13.

⁵⁵ *Ibidem*, s. 14.

⁵⁶ Daniel Kovář, Staroměstský hřbitov, (pozn. 11), s. 13.

⁵⁷ Karel Pletzer, Zájezdni hostince, *Encyklopedie Českých Budějovic*, dostupné online: <http://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/zajezdni-hostince>, vyhledáno 12. 1. 2018.

⁵⁸ Viz. Binder - Schinko, (pozn. 32), s. 84.

⁵⁹ Juraj Thoma, Pražská třída, *Encyklopedie Českých Budějovic*, dostupné online: <http://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/prazska-trida>, vyhledáno 12. 1. 2018.

⁶⁰ Kovář, *Zmizelé Čechy – České Budějovice – 2. díl: Předměstí*, (pozn. 10), s. 45.

⁶¹ Viz. Binder - Schinko, (pozn. 32), s. 93.

renesanční přestavbu. K patnáctiosé patrové fasádě přiléhala po pravé straně přízemní stavba, která patrně pocházela z původní výstavby.

V období baroka se v dané lokalitě utvořilo několik sýpek. Ty stávaly kupříkladu ve Staroměstské ulici. Veduty z 18. století zobrazovaly mansardové střechy budov. Větší podíl zástavby ale tvořily prosté přízemní stavby z dřevěných konstrukcí.⁶² Ty se v této době rozrostly ponejvíc ve staré Pekárenské ulici. Výrazná barokizace postihla i Voříškův dvůr vlastněný nižší šlechtou, která si jej chtěla zvelebit jako panské sídlo.⁶³

Barokní stopa se dá vyzorovat rovněž u několika sochařských prací. Typickým příkladem byl Mariánský sloup [obr. 19] vzpřímený v místě křížení staré Pekárenské a Pražské silnice.⁶⁴ Barokní prvky nalezneme rovněž u dvou božích muk. Jedno z nich vzniklo kolem roku 1692 a bylo umístěno severněji při Pražské třídě. Tato boží muka byla vytesána ze žuly a sestávala ze soklu, z něhož vzrůstal toskánský sloupek vrcholící profilovaným římsovým abakem. Ten následně završovala kaplice.⁶⁵ Co se týče druhých božích muk [obr. 20], tak ta tvořil zděný hranol. Jejich datace se počítá od roku 1766, kdy vznikla v severní části předměstí.⁶⁶

Během osmnáctého století začalo docházet ke značnému rozrůstání funebrálního areálu při kostele svatého Prokopa a svatého Jana Křtitele. Důsledkem bylo postupné zrušení dvou městských hřbitovů. Roku 1742 zanikl hřbitov u dominikánského konventu a v roce 1784 se uzavřel i ten u kostela svatého Mikuláše.⁶⁷ Díky těmto skutečnostem se stal areál při Staroměstském kostele jediným místem pohřbívání ve městě.

⁶² Kovář, *Zmizelé Čechy – České Budějovice – 2. díl: Předměstí*, (pozn. 10), s. 15.

⁶³ Kovář, *Z dějin Voříškova dvora na Pražském předměstí Českých Budějovic*, (pozn. 38), s. 115.

⁶⁴ Kovář, *Zmizelé Čechy – České Budějovice – 2. díl: Předměstí*, (pozn. 10), s. 16.

⁶⁵ Památkový katalog NPÚ, 22756/3-829 - Boží muka, dostupné online: <http://pamatkovykatalog.cz/?element=18835284&sequence=49&mode=fulltext®ion%5B0%5D=Jiho%4%8Desk%C3%BD+kraj&county%5B0%5D=%C4%8Cesk%C3%A9+Bud%C4%9Bjovice&municipality%5B0%5D=%C4%8Cesk%C3%A9+Bud%C4%9Bjovice&municipalityPart%5B0%5D=%C4%8Cesk%C3%A9+Bud%C4%9Bjovice+3&page=2&order=relevance%3Adesc&action=element&presenter=ElementsResults>, vyhledáno 20. 1.

⁶⁶ Památkový katalog NPÚ, 22544/3-828 - Boží muka, dostupné online: <http://pamatkovykatalog.cz/?element=680930&sequence=6&mode=fulltext®ion%5B0%5D=Jiho%4%8Desk%C3%BD+kraj&county%5B0%5D=%C4%8Cesk%C3%A9+Bud%C4%9Bjovice&municipality%5B0%5D=%C4%8Cesk%C3%A9+Bud%C4%9Bjovice&municipalityPart%5B0%5D=%C4%8Cesk%C3%A9+Bud%C4%9Bjovice+3&order=relevance%3Adesc&action=element&presenter=ElementsResults>, vyhledáno 20. 1.

⁶⁷ Daniel Kovář, *Hřbitovy*, *Encyklopedie Českých Budějovic*, dostupné online: <http://encyklopedie.cbudejovice.cz/clanek/hrbitovy>, vyhledáno 20. 1. 2018.

2.2.1 Barokní úpravy morového špitálu s kostelem Nejsvětější Trojice

Roku 1763 došlo k barokním úpravám kostela Nejsvětější Trojice [obr. 21]. Ve stejném roce se pravděpodobně událo zazdění tří oken kněžiště. Ve vzniklých nikách byly posléze vyhotoveny fresky vyobrazující Nejsvětější Trojici, Pietu a svatou Alžbětu. Asi roku 1779 se k jižní straně fasády přistavil pravoúhlý vchod zdobený edikulou, který zakončoval trojúhelníkový tympanon. V interiéru došlo k výmalbě klenby a ostatních stěn pod dozorem malíře Františka Jakuba Prokyše. Klenbu vyzdobily fresky Abraháma se třemi mládenci, dále svatý Augustin, andělé se symboly Nejsvětější Trojice a znak města Českých Budějovic. Stěny byly pokryty ozdobnou freskou a kněžiště iluzivní malbou.⁶⁸

V roce 1769 se ke gotickému křídlu ze severní strany přistavil kolmo orientovaný trakt obdélného půdorysu. Průčelí fasády východního křídla [obr. 22,23] bylo štukově omítnuto a zdobeno geometrickými formami. Volutový štít oddělovala profilovaná kordonová římsa. Čtyři osy v přízemí sestávaly ze tří okenních otvorů, které byly lemovány štukovým profilovaným ostěním. Podobný jev můžeme rovněž vyzorovat u pravoúhlého vstupu situovaného při levé straně. Fasáda nacházející se mezi osami se členila pilastry. Co se týče fasády štítu, tak ta byla jednoosá a zdobená stejně jako okna v přízemí. Samotné okno se osazovalo z obou stran pilastry. Ty završovaly polokruhově zakončenou korunní římsu štítu. Barokní nástěnná malba nad oknem pokračovala do oválného štukového rámu, orientovaného ve špičce štítu. Malby nad okenní osou znázorňovaly znak města Českých Budějovic a heraldický znak pravděpodobně náležející mecenáši morového špitálu. Křídlo prolamovaly z jižní strany dvě osy. Ze severu pak bylo křídlo členěno pěti okenními otvory, které zdobily malované ostění. Východní fasáda traktu byla jak v přízemí, tak i ve druhém patře dvouosá, opětovně lemována malovanými šambránami. Severní přistavěné křídlo korunovala sedlová střecha.⁶⁹ V interiéru severního křídla se uplatnily prvky fabionů, které se užily rovněž v gotickém traktu.

Součástí areálu byla zahrada, která k objektu přiléhala ze západní strany. Při úpravách ve druhé polovině 18. století byla ohraničena zdmi, zdobenými barokními prvky. Jižní ohradní zeď členilo deset sloupů, mezi které se vsadil kovaný plot.

⁶⁸ Viz. Skořepová, (pozn. 14), s. 5.

⁶⁹ Ibidem, s. 4.

Výtvarně zajímavé byly zejména čtyři sloupy situované blíže ke kostelu, jež tvořily profilované dříky s hlavicemi zvonového tvaru. Severní a západní ohraničení sestávalo z hladce omítnutých zdí. Ty členila řada prejzů.⁷⁰

⁷⁰ Viz. Skořepová, (pozn. 14), s. 3.

3 Urbanistické změny 19. a první poloviny 20. století

Během devatenáctého století došlo v Českých Budějovicích k velkým společenským, demografickým a hospodářským změnám, jež přirozeně vedly k proměnám vnějšího rázu města. Vzhledem k zesilování významu Českých Budějovic jako správního a kulturního centra, zdokonalujícím se dopravním podmínkám a postupnému rozvoji průmyslu se do tohoto místa začali stěhovat lidé z venkova. Až do 18. století žilo v Budějovicích okolo pěti tisíc obyvatel, v první polovině 19. století se počet zdvojnásobil a počátkem 20. století zde bylo usídleno až čtyřicet tisíc lidí.⁷¹ Příchozí zde nacházeli pracovní příležitosti, které jim mohly nabídnout nově vzniklé české a německé tovární podniky. Tento fakt spolu se zřízením železničního uzlu, mezi lety 1867–1874, měl za následek rozrůstání města za hranice hradeb.

Postupnou likvidací fortifikačního systému, započatou v roce 1825, se historické jádro zbavilo své uzavřenosti a začalo více komunikovat s přiléhajícím zastavěným organismem.⁷² Na místě vnějšího hradebního pruhu se zbudovala alej veřejných sadů, kterou lemovala rozlehlá komunikace s připojenými výpadevými silnicemi. Touto realizací nabylo vnitřní město zjevného optického rozčlenění od nově vznikajících předměstí na severním, východním a jižním obvodu.⁷³ V červnu roku 1875 bylo město oficiálně rozděleno na čtyři okrsky. I. okrsek tvořilo vnitřní město, II. okrsek Pražské předměstí, III. Vídeňské předměstí a IV. Linecké předměstí.⁷⁴

Základním pilířem urbanistického rozvoje města se stal šachovnicový princip. Kolem jednotlivých hlavních silnic vedoucích ze středu města byly položeny pravoúhle uspořádané sítě nových ulic, které rozparcelovaly jak předměstské zahrady, tak navazující pole. Postupně vzniklé bloky se vyplňovaly obdobně vysokými činžovnými domy. Tyto čtvrti zanedlouho rovnoměrně vytvořily pomyslný prstenec kolem středu města. Z výpadevek, které se radiálně sbíhaly z okolních směrů až do samotného historického jádra (kde docházelo k jejich křížení), tak vznikaly městské třídy. Zde se postupně budovaly veřejné budovy včetně nejhonosnějších domů. Trasou tříd vedla

⁷¹ Kovář, *Stavební činnost v Českých Budějovicích v první polovině 19. století* (pozn. 11), s. 82.

⁷² Juraj Thoma, *Opevnění města, Encyklopedie Českých Budějovic*, <http://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/opevneni-mesta>, vyhledáno dne 25. 2. 2018.

⁷³ Karel Kuča, *Urbanistický vývoj, Encyklopedie Českých Budějovic*, dostupné online: <http://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/urbanisticky-vyvoj>, vyhledáno dne 25. 2. 2018

⁷⁴ Kovář – Koblasa, *Ulicemi města Českých Budějovic. Názvy českobudějovických veřejných prostranství v minulosti a dnes*. (pozn. 11), s. 13.

městská veřejná doprava a již v roce 1909 ve městě fungoval tramvajový převoz.⁷⁵ Kvůli systému vznikající zástavby musely být zhotoveny stavební plány. Podle Pražského stavebního řádu se v 90. letech 19. století městům ustanovila povinnost zřídit regulační plán.⁷⁶ Mezi lety 1888–1889 byl zaměstnanci městského stavebního úřadu, pod vedením Ludwiga Hacka, zhotoven podrobný polohopisný plán města, který nabyl definitivní podoby roku 1895.⁷⁷ Plán sestával z deseti listů v měřítku 1:720 a z hlediska dobového pohledu v sobě pojil účel evidenční a regulační. Geometricky pojatá koncepce plánu ovšem zcela opomíjela hlubší zamyšlení nad prostorovým uspořádáním města a jeho potřebami. Dokument sestával z bezduchého rozdělení katastru města na pravoúhlé bloky a opomíjel přiměřený podíl městské zeleně.⁷⁸

V letech 1890–1910 se Budějovice dostaly na vrchol ekonomické a stavební konjunktury. Obyvatelstvo města se rozrostlo z 28 491 k roku 1890 na 44 538 osob v roce 1910.⁷⁹ Tuto vzrůstající tendenci města utlumila první světová válka.

Rozpadem Rakouska-Uherska se České Budějovice musely vypořádat s rozdílnou pozicí v rámci nového státu. Město úzce spjaté s hospodářským systémem monarchie se tíživě vyrovnávalo se ztrátou role důležitého železničního uzlu mezi Vídní, Prahou, Lincem a Plzní.⁸⁰ V důsledku poválečné krize se území Českých Budějovic začalo vylidňovat. K úbytku obyvatel došlo také v důsledku španělské chřipky, která si v roce 1918 vyžádala mnoho životů.⁸¹ Počet obyvatel v celé meziválečné době obecně stagnoval.⁸²

Urbanistický vývoj města po roce 1918 navazoval na předválečnou komunikační strukturu hlavních částí. Prázdné plochy nabízející se k novému zastavění omezovaly již postavené domy, železnice nebo vodní tok. Město ani stavební družstva navíc

⁷⁵ Václav Vondra, Městská hromadná doprava, *Encyklopedie Českých Budějovic*, dostupné online: <http://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/mestska-hromadna-doprava>, vyhledáno dne 25. 2. 2018.

⁷⁶ Jan Kybic, Stavební vývoj a regulační otázky Č. Budějovic, in: *Jihočeská technická práce*, České Budějovice 1938, s. 107.

⁷⁷ Kovář – Koblása, *Ulicemi města Českých Budějovic. Názvy českobudějovických veřejných prostranství v minulosti a dnes.* (pozn. 11), s. 14.

⁷⁸ Viz Kybic, (pozn. 76), s. 107.

⁷⁹ Josef Grulich, Obyvatelstvo, *Encyklopedie Českých Budějovic*, dostupné online: <http://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/obyvatelstvo>, vyhledáno 26. 2. 2018.

⁸⁰ Milan Šilhan, Českobudějovická architektura mezi dvěma světovými válkami, in: *Výběr 37*, České Budějovice 2000, s. 15.

⁸¹ Václav Bůžek - Jiří Dvořák - Miroslav Novotný et al., *Historický atlas měst České Republiky, svazek č. 3*, České Budějovice 1996, České Budějovice 1996, s. 8.

⁸² K roku 1921 obývalo České Budějovice 44 021 osob a v roce 1941 zde žilo 43 418. Viz. Josef Grulich, Obyvatelstvo, *Encyklopedie Českých Budějovic*, dostupné online: <http://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/obyvatelstvo>, vyhledáno 1. 3. 2018.

nedisponovaly dostatkem financí k vykoupení rozlehlých parcel, které by daly průchod rozsáhlejší urbanistické koncepci. Kromě některých částí při pravých březích Vltavy a Malše se města netýkaly ani celoevropské snahy o plánování zahradních měst.⁸³

Důležitým počinem meziválečného období byla regulace řek. Ničivá povodeň v roce 1926 uspíšila přípravu regulačních úprav vodních toků. Díky regulaci uskutečněné ve 20. a 30. letech se město osvobodilo od častých záplav. Tím, že došlo ke snížení hladiny spodních vod, se mohlo započít se stavbou Sokolského ostrova. Z tohoto důvodu město získalo nové plochy pro investiční záměry na předtím zátopovém levém břehu Vltavy.⁸⁴

Často kritizovaný územní plán z 90. let 19. století se pro novou dobu stal nevyhovujícím. Městská správa proto v roce 1929 přistoupila k započetí prací na novém regulačním plánu, jehož hlavním iniciátorem byl Jan Kybic.⁸⁵ Kybic ve spolupráci s architektem Vladimírem Zákrejskem vypracoval ve 30. letech velkorysý plán vykazující vysokou odbornou úroveň. Ten mimo jiné předvídal další rozvoj hned několika městských částí.⁸⁶ V roce 1932 byly práce na regulačním plánu přerušeny až do roku 1938, kdy došlo k jeho obnovení. Tuto realizaci ale přerušila druhá světová válka.⁸⁷

⁸³ Viz. Šilhan, (pozn. 80), s. 15.

⁸⁴ Alois Pohan, České Budějovice, *Architektura ČSR XXXVI.*, č. 8, 1977. s. 346.

⁸⁵ Viz Kybic, (pozn. 76), s. 109.

⁸⁶ Karel Kuča, Územní plány, *Encyklopedie Českých Budějovic*, dostupné online: <http://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/uzemni-plany>, vyhledáno 1. 3. 2018.

⁸⁷ Viz Kybic, (pozn. 76), s. 109.

3.1 Charakter zástavby Pražského předměstí v kontextu Českých Budějovic

V následujících odstavcích se pokusím nastínit stylový architektonický vývoj v Českých Budějovicích od počátku 19. do první poloviny 20. století. Jednotlivá období by si samozřejmě zasloužila hlubší umělecko-historickou pozornost a analýzu. Ta však není zorným polem této práce. Spíše jde o vytvoření širších souvislostí, které měly bezprostřední vliv na vývoj Pražského předměstí.

První polovina 19. století skýtala v oblasti stavebního podnikání daleko větší možnost finančního zisku než v předchozích obdobích. Docházelo k úpravám nájemních domů, stavěly se budovy k pronajmutí eráru, parcelovaly se pozemky na předměstích a také vznikaly nové domy.⁸⁸ Architektonické prvky se na počátku 19. století vyznačovaly rustikálním dojmem. Stylové pojetí staveb nepatrně čerpalo z klasicismu a evokovalo dekoraci lidové architektury. Až postupem času došlo k oproštění od rustikalismu a architektura dosáhla stylové čistoty. Toto období označované jako empír lze v Českých Budějovicích datovat od konce 30. let 19. století. Architektura, která nesla prvky pozdního klasicismu neboli empíru, byla formálně dokonalá. Používala přísného řádu, který v jistém směru navazoval na antiku a palladiánskou renesanci. Do tohoto období můžeme jako významné architektky v Českých Budějovicích zařadit Josefa Sandnera a Josefa Bednaříka.⁸⁹

Vnější okrajové části města se počátkem 19. století z velké části vyznačovaly přízemní zástavbou. V důsledku již zmiňovaného nárůstu obyvatel se však v dalších desetiletích dispozice staveb musela buď zvýšit, nebo zcela přebudovat. Koncem 30. let městská správa schvalovala pouze jednopatrové stavby. V srpnu roku 1842 byl magistrátem vydán celkový zákaz budování přízemních staveb v Českých Budějovicích.⁹⁰ Dříve se části domů vrstvil podle daných období (např. na gotické přízemí navazovalo renesanční patro, jehož fasáda byla přebudována barokně). Kvůli rychlému nárůstu obyvatel, kterým zaměstnavatelé neposkytovali ubytování, se ale

⁸⁸ Kovář, Stavební činnost v Českých Budějovicích v první polovině 19. století (pozn. 11), s. 96.

⁸⁹ *Encyklopedie Českých Budějovic*, <http://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/klasicismus-a-empir>, vyhledáno 3. 3. 2018

⁹⁰ Kovář, Stavební činnost v Českých Budějovicích v první polovině 19. století (pozn. 11), s. 107.

začal utvářet nový typ obytného domu – dům nájemní neboli činžovní.⁹¹ Nájemní domy vznikaly buď adaptacemi starších objektů, nebo se budovaly zcela nové stavby. Tyto činžovní domy během 19. a první poloviny 20. století prošly kvalitativním vývojem, na což měla vliv i poptávka po komfortnějších a reprezentativnějších bytech.⁹² K největší konjunkturu nájemních domů došlo v Českých Budějovicích na přelomu 19. a 20. století a také v meziválečném období. Typologie výzdoby fasád korespondovala se stylovými požadavky daného období, přičemž závisela na zadavateli a staviteli. Bližší představa o tom, jak se proměňovaly nájemní domy, bude nastíněna v následujících odstavcích.

Po roce 1848 došlo v Budějovicích k přerodu v mnoha oblastech, což mělo pochopitelně dopad i na podobu architektury. Velký vliv na vývoj zástavby měli zejména měšťané, kteří přetvořili živnosti na továrny, díky čemuž se lidé stěhovali do města. Právě měšťany šlo považovat, kvůli jejich osobnímu zisku, za největší stavebníky budov. Dalším významným faktorem, který udával ráz architektuře druhé poloviny 19. století a počátku 20. století, byly stupňující se neshody mezi českým a německým obyvatelstvem. Rozepře začaly v 60. letech 19. století a trvaly až do roku 1914.⁹³ Tyto národnostní konflikty se odrazily především na veřejných budovách. Z hlediska historismu, který provázel druhou polovinu 19. století, se na nově vznikajících budovách objevovaly prvky odkazující k tradicím daných národů. Tento aspekt však nesestával z nutné podmínky, jelikož u nových staveb šlo především o národní reprezentaci a vymezení prostoru pro dané obyvatelstvo. Jistým paradoxem však bylo, že Češi u některých zřizovaných staveb zvolili architekta německého původu a naopak.⁹⁴

Stavby zřizované v druhé polovině 19. století reagovaly na soudobé historizující tendence. V Budějovicích se nejvíce uplatnil styl neorenesanční, neobarokní a neoklasicistní. K největšímu rozkvětu při výstavbě nájemních domů docházelo v 90. letech 19. století, tedy v období pozdního historismu. Z tohoto důvodu se na fasádách nájemních domů mísily historizující architektonické prvky dle potřeby. Nejdominantnějším stylem využívaným na průčelích činžovních domů byl neoklasicismus. V této době působily v Budějovicích stavitelské firmy Josefa

⁹¹ Ivo Beneš, Jihočeská technická práce a jihočeští technické, in: *Jihočeská technická práce*, České Budějovice 1938, s. 30.

⁹² Kovář, Stavební činnost v Českých Budějovicích v první polovině 19. století (pozn. 11), s. 96.

⁹³ Jindřich Vybíral, *Století dědiců a zakladatelů: architektura jižních Čech v období historismu*, Praha 1999, s. 140.

⁹⁴ *Ibidem*, s. 141.

Pflugmachera a Alexandra Haase. Na realizaci veřejných továrních staveb nechyběla účast mimoměstských firem (pražské firmy Alfonse Werthmüllera, Josefa Blechy, Antonína Dvořáka a Karla Fischera, teplického stavitele Maxe Lose von Losimfeldt a dalších). V závěru 19. století ve městě působilo 6 stavitelů (J. Hauptvogel, J. Kneissl, Josef Priesel, Johann Slunečko, J. Stabernak a Vincenc Tiebl). Veřejné zakázky společně s výstavbou obytných domů přináležely nejvíce firmám J. Hauptvogela a J. Stabernaka.⁹⁵

Historizující architektura přetrvala až do počátku 20. století. Na průčelí těchto budov se však začaly objevovat prvky secese. Rostlinná a geometrická secesní ornamentika budov se v Českých Budějovicích objevila na několika veřejných stavbách, nájemních domech a na vilách. Secese spolu s dozrívajícím historismem byly uplatňovány až do první světové války, kdy přirozeně došlo k celkovému stavebnímu útlumu.⁹⁶

Po první světové válce městu trvalo delší dobu, než se dopracovalo k novému uměleckému projevu. Přerušením kulturních vazeb s Vídní se Budějovice začaly dostávat pod stále větší vliv našeho hlavního města. Praha ovlivňovala Budějovické stavby nejen po formální stránce, ale i přímými realizacemi pražských architektů. Počáteční architektonický vývoj byl rovněž ovlivněn absencí výraznější architektonické osobnosti. Většina místních architektů se totiž kvůli pracovním příležitostem stěhovala do Prahy. Výjimkou byly postavy Františka Petráše a Karla Chocholy.

První polovina 20. let se mezi místními staviteli nesla v duchu absorbování podnětů předválečné i poválečné pražské architektury, kterou po svém aplikovali do zdejších realizací.⁹⁷

Postupně se v místní produkci začaly prolínat různé přístupy. Ten tradičnější zaujímala předválečná generace. Její stavební projev se ovšem neoprostil od vnějšího historismu a dekorativismu. Jako možná opozice k této variantě se proto v konstruktivistickém duchu začala v roce 1925 tvořit poválečná generace architektů, která odmítala vnější dekor a složitou členitost staveb. Přes počáteční neobratné

⁹⁵ Daniel Kovář, Stavitelé, *Encyklopedie Českých Budějovic*, dostupné online: <http://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/stavitele>, vyhledáno 5. 3. 2018.

⁹⁶ Petra Lexová, *Secesní architektura v Českých Budějovicích – její stavitelé a hodnocení vybraných staveb* (bakalářská práce), Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Filozofická fakulta, České Budějovice 2011. s. 4.

⁹⁷Viz. Šilhan, (pozn. 80), s. 17.

uplatňování konstruktivních možností staveb se tito architekti zdokonalili v tom smyslu, že mohli utvářet čistá a harmonická díla s neosobním podbarvením. Časem tak dozrál nový sloh, prosazující se v širokém poli architektonické práce. Současně s těmito dvěma přístupy zde fungovali také architekti a inženýři shromažďující se kolem časopisů Stavba a Stavitel, ti využívali avantgardnější přístup a zdařile mísili domácí snahy s evropským horizontem.⁹⁸ Tyto různorodé koncepce se vymezovaly proti tradičním postupům v architektuře na počátku 20. století. Primárně se hledělo na užití nových materiálů (železobeton, ocel, sklo, chrom, nikl atd.) a zároveň gradovala touha vytvořit sloh reprezentující novou průmyslovou dobu. Rozličné směry a koncepce se sloučily pod jednotný pojem označovaný jako moderní architektura, kterou lze v širším pojetí nazývat funkcionalismus.⁹⁹ Budovy spadající do tohoto architektonického spektra v sobě snoubily pravoúhlé a jednoduché tvary, geometrickou čistotu a jednoduchost. Funkcionalismus revidoval uspořádání staveb a také se zaměřil na přezkoumání půdorysu bytu a jeho částí. Pozornost se zaměřovala na vzájemný vztah místností, pokoje se umísťovaly k patřičným světovým stranám atd.¹⁰⁰

V Budějovicích se nová architektura prosadila vedle nájemních domů hlavně u rodinných vil. Vznikl nový typ obchodního, tzv. *jednotkového domu*. Nově se stavební činnost soustředila i na sportovní a rekreační zařízení (Sokolský ostrov).¹⁰¹ Stavební činnost byla pochopitelně zpomalena druhou světovou válkou, kdy v Budějovicích vzniklo jen několik málo staveb.

Výstavba uplatňovaná v meziválečném období, nutno poznamenat nejen v Českých Budějovicích, ale po celém Československu, v sobě odráží kvality srovnatelné s okolními evropskými státy. „Toto období se hluboce projevilo na vzhledu některých našich měst a zůstalo v povědomí celé generace architektů, kteří na toto období navázali a dosud navazují.“¹⁰²

⁹⁸ Viz. Beneš, (pozn. 91), s. 43.

⁹⁹ Barbora Staňková, *Funkcionalismus a vilová architektura počátku 30. let 20. století v jižních Čechách* (diplomová práce), Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Filozofická fakulta, České Budějovice 2016, s. 35.

¹⁰⁰ Ibidem, s. 36.

¹⁰¹ Vojtěch Štorm, *Architektura, Encyklopedie Českých Budějovic*, dostupné online: <http://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/architektura>, vyhledáno 6. 3. 2018.

¹⁰² Lea Vojtová, *Ochrana a regenerace kulturních hodnot v území*, Brno 2006, s. 47.

3.2 Urbanistický vývoj Pražského předměstí

Pražské předměstí se rozšířilo zejména na východní straně, směrem od Pražské třídy. Na severovýchodě sousedilo s Vídeňským předměstím a bylo ohraničeno Novou a Rudolfovsou ulicí. Jak jsme uvedli výše, tak z dřívějšího předpolí začaly růst nové budovy a formovaly se uliční sítě. Urbanistické členění Pražského předměstí se odvíjelo především z místních podmínek. Členění budov předznamenávaly již vystavěné komunikace a polní cesty. Bloky budov se stavěly rovnoběžně ve směrech východ a západ, přičemž se v několika případech překřížovaly severojižní osou. Tento šachovnicový rastr zřejmě neměl sofistikovanější záměr navazovat na stejně pojaté půdorysné řešení historického jádra. Dělo se tak především z praktických důvodů a také v souvislosti s obecnými dobovými tendencemi, které se uplatňovaly při zřizování nových měst. Rozšiřování předměstské zástavby se zároveň odvíjelo na základě iniciativy majitelů pozemků, kteří se přiklonili k prodeji parcel. Kupříkladu řezník Jan Wildschitzký nechal rozdělit své pole na šest stavebních míst, v dnes již neexistujícím úseku staré Pekárenské.¹⁰³

Co se týče výstavby na západní straně Pražského předměstí, tak ta se v devatenáctém století soustředila na stávající komunikace (Pražská, Husova, Staroměstská). Až na přelomu 19. a 20. století v nově utvořených uličních sítích (posléze pevně načrtnutých v regulačním plánu z 90. let) začaly vznikat první stavby. Dobové mapy dokládají, že se zástavba uplatnila na několika málo realizacích v severní části předměstí. Mnohem více však zasáhla jeho jižní část v blízkosti Husovy třídy. Zde se zástavba koncipovala do bloků, ale zdaleka nedosáhla takových rozměrů jako ve východní části předměstí. Důvod zpomalující stavební expanzi podmiňovalo inundační prostředí v blízkosti Vltavy a také starší vymezení trojúhelného prostoru Starého města. Díky již zmiňované regulaci řek Vltavy a Malše ve 20. a 30. letech 20. století, která zamezila hrozbu častých povodní, se výstavba začala orientovat i při Jiráskově nábřeží a v severozápadní části předměstí. Zde převládala individuální zástavba rodinných domů formujících se do pravoúhlých bloků při vymezených uličních sítích.

¹⁰³ Kovář, Stavební činnost v Českých Budějovicích v první polovině 19. století (pozn. 11), s. 105.

3.2.1 Změny dotýkající se Staroměstského hřbitova

Změny probíhající v 19. a 20. století zasáhly i areál Staroměstského hřbitova [obr. 24]. Neustále se zvyšující počet obyvatel vedl přirozeně i k nárůstu úmrtnosti, který zapříčinil potřebu rozšíření nové funebrální plochy při jediném městském hřbitově u kostela sv. Prokopa a sv. Jana Křtitele.

Roku 1838 byly pro rozšíření hřbitova pořízeny dva děkanské pozemky.¹⁰⁴ Ještě v 80. letech 19. století se jednalo o přikoupení dalších pozemků, jelikož kapacita okolo 3905 hrobových míst již nedostačovala.¹⁰⁵ Nedostatek prostoru k pohřbívání vedl k tomu, že se v roce 1883 muselo přistoupit k zbourání staré školní budovy, která stála v blízkosti Staroměstského kostela. Ještě v roce 1884 byla v severní části vystavěna umrlčí komora [obr. 25] s pitevnou dle projektu Josefa Kneissla. Jednalo se o poslední vklad do výbavy hřbitova.

Již v roce 1881 totiž městský stavební úřad zdvihl podnět k založení nového pohřebiště, umístěného dále od okraje zástavby. Názory na jeho finální lokaci ale nebyly jednotné. Další předmět diskuze se rozvinul nad tématem, zda Staroměstský hřbitov zachovat, či ho definitivně zrušit. Úvahy směřovaly buď k fungování dvou městských hřbitovů zároveň, nebo k provozu pouze jednoho, který by disponoval dostatečným prostorem. Pro většinu zúčastněných byla atraktivnější druhá varianta, což vyústilo mezi lety 1885–1886 k vypracování několika návrhů na nový městský hřbitov. Z několika zvažovaných možností, kam nové pohřebiště usadit, zvítězilo místo situované při Pražské silnici poblíž Kněžských Dvorů. Mezi lety 1887–1889 zde proto vznikl hřbitov svaté Otýlie. Staroměstský hřbitov byl zrušen v roce 1889, kdy jeho další provoz zakázalo okresní hejtmanství.

V prvním desetiletí 20. století začala městská správa jednat o likvidaci Staroměstského hřbitova. Proti tomuto podnětu zasáhl v roce 1914 klub „Za staré Budějovice“, v čele s Adolfem Trägerem. Ten usiloval o zachování alespoň staré části hřbitova, situované severněji při kostele, kde se nacházely cenné náhrobky.¹⁰⁶ Träger trefně apeloval, že zrušením hřbitova by město přišlo o kulturně-historický doklad zdejší tradice. Vedle pochovaných patricijů, biskupů a vojáků se zde mohlo totiž, skrze

¹⁰⁴ Daniel Kovář, Staroměstský hřbitov, (pozn. 11), s. 13.

¹⁰⁵ Ibidem, s. 14.

¹⁰⁶ Kovář, Staroměstský hřbitov, (pozn. 11), s. 15.

nápisy na hrobech českých rodin, vysledovat postupné počešťování jmen. Träger rovněž zmiňoval násilné nabourání kompaktního celku, který se ve Starém městě utvářel po staletí. Upozorňoval i na umělecky cenné detaily v podobě architektonických náhrobků a starých křížů, jež vypovídaly o dobovém řemeslu. Co se týče novější části hřbitova, orientované v jižní ploše areálu, tak tu Träger neobhajoval, ale naopak podal návrh na její přetvoření v park.¹⁰⁷

3.2.2 Vývoj uliční sítě na Pražském předměstí

Vedle již dlouho fungujících komunikací (Pražské třídy, Husovy třídy a Staroměstské ulice) rozčlenily intravilán Pražského předměstí nově vzniklé uliční sítě [obr. 26]. Ty se začaly formovat spolu s rozvojem zástavby a během následujících let docházelo k jejich dotváření. Názvy ulic byly přejmenovávány pod dohledem vládnoucích ideologií, a to zejména během okupace a ve druhé polovině 20. století. Proměny názvů uličních sítí však nejsou předmětem této stati. Z toho důvodu budou jen sporadicky uvedeny starší názvy a k lepší přehlednosti bude nadále užíváno dnešních pojmenování.

Resslova ulice

Linie Resslerovy ulice se dříve dělila na dva úseky, které se od sebe lišily dobou vzniku a také nesouvislou osou, jejíž novější část byla výrazně odkloněna na západ od té původní. Starší část Resslerovy ulice vznikla již ve druhé polovině 19. století. Z jihu byla ohraničena Husovou třídou a na severu Holečkovou ulicí. Původně se tato ulice nazývala Beerova, a to až do roku 1921, kdy se se přejmenovala na Resslerovu. Novější část této ulice se zrodila na počátku 20. století a byla tentokrát vymezena Holečkovou a Budivojovou ulicí. Po celou první polovinu 20. století ulice fungovaly pod jinými názvy. V roce 1955 však došlo k jejich sjednocení a společnému označení Resslerova.¹⁰⁸

Klavíkova ulice

Ke konci 19. století se v této ulici začala pozvolna rozrůstat obytná zástavba, která posléze nabyla uličního charakteru. Od roku 1906 se nově vzniklá uliční síť označovala jako Klavíkova. Linie Klavíkovy ulice byla ze severu rovnoběžná

¹⁰⁷ Adolf Träger, Rušení starých hřbitovů (Staroměstský hřbitov v Č. Budějovicích), *Jihočeský kraj VI*, 1918, s. 127.

¹⁰⁸ Kovář – Koblasa, *Ulicemi města Českých Budějovic. Názvy českobudějovických veřejných prostranství v minulosti a dnes.* (pozn. 11), s. 207.

s Husovou třídou. Z východu ji vymezovala uliční osa Jaroslava Haška a ze západu pak Jiráskovo nábřeží.¹⁰⁹

Jaroslava Haška

Pomyslná linie této ulice byla vymezena již dříve, což dosvědčoval i plán města z roku 1745. Nejednalo se přitom o uliční osu, ale spíše o polní cestu, jež lemovala obhospodařované parcely patřící k zástavbě při Pražské třídě. Jako uliční síť se začala rýsovat až v polovině 19. století. Roku 1875 ulice dostala název Schnarcherova, který se používal až do období první republiky, kdy byl zaměněn na Vachkovu. Během okupace se ulice označovala jako Rabenštejská. V roce 1963 se pak přejmenovala na Jaroslava Haška.¹¹⁰ Konečná linie Haškovy ulice se vytvarovala až v období po druhé světové válce. Během první poloviny 20. století linií této ulice z jihu protínala Husova třída a na severu končila v místech Holečkovy ulice.

Budivojova

Její vznik se začal rýsovat počátkem 20. století. Nově vznikající zástavba postupně udávala ráz ulici, která se od roku 1906 označovala Schaaffgotcheova. V roce 1921 se název ulice změnil na Budivojovu. Během okupace bylo původní označení z roku 1906 navráceno. Po roce 1945 ale došlo k jejímu opětovnému přejmenování na Budivojovu. Tato uliční síť byla ze západu ohraničena Jiráskovo nábřežím a z východu Staroměstskou ulicí.¹¹¹

Kubatova

Tato ulice vznikla na počátku 20. století a v roce 1906 byla označena jako Hartlova. V roce 1921 se původní název přeměnil na Kubatovu. Tento stav přetrval až do okupace, kdy se ulice přejmenovala na Plzeňskou. Po válce se opět navrátilo označení Kubatova. Tato uliční síť byla od svého počátku, až do 50. let 20. století, protnuta z jihu Budivojovou ulicí a ubírala se severně do nevymezené plochy. Rastr této

¹⁰⁹ Kovář – Koblasa, *Ulicemi města Českých Budějovic. Názvy českobudějovických veřejných prostranství v minulosti a dnes.* (pozn. 11), s. 159.

¹¹⁰ Kovář – Koblasa, *Ulicemi města Českých Budějovic. Názvy českobudějovických veřejných prostranství v minulosti a dnes.* (pozn. 11), s. 133.

¹¹¹ *Ibidem*, s. 93.

uliční sítě se tedy nacházel pouze u zrodu své výstavby. Definitivní linie se Kubatova ulice dočkala až v druhé polovině 20. století.¹¹²

Jiráskovo nábřeží

Vzhledem k nově vznikající zástavbě se nábřeží začalo utvářet na počátku 20. století. Od roku 1906 se nábřeží označovalo jako Lannovo, jelikož spočívalo naproti rodnému domu a loděnicím významného městského obchodníka Vojtěcha Lanny. Od roku 1921 se název nábřeží pozměnil na Jiráskovo.¹¹³ Linií nábřeží udávala z jihu Husova třída a na severní straně končila v místech Budivojovy ulice.

Neplachova

Neplachova ulice vznikla v roce 1931¹¹⁴ a z jižní strany navazovala na osu Staroměstské. Uliční síť dále pokračovala severně až do Čěčovy ulice. Během okupace byl název ulice změněn na Staroměstskou. Po válce se opět navrátilo označení Neplachova.¹¹⁵

Čěčova

Čěčova ulice vznikla v roce 1931 a v první polovině 20. století tvořila kratší úsek, který byl z východu vymezen Pražskou třídou a ze západu Neplachovou ulicí.¹¹⁶

Puklicova

V roce 1887 vznikla Puklicova ulice, kterou ze západu vymezoval Staroměstský kostel. Na východě pak byla ulice ukončena Pražskou třídou. Postupem času osa Puklicovy protнула i východní část Pražského předměstí, kde pokračovala od Pražské třídy až do Klaricovy ulice.

Hálkova

Vznik Hálkovy ulice můžeme zasadit zhruba do 20. let 20. století. Původní plány počítaly s mnohem delším charakterem této uliční sítě, která měla procházet ze západu od Neplachovy ulice přes Pražskou třídu až do východní strany zástavby Pražského

¹¹² Kovář – Koblasa, *Ulicemi města Českých Budějovic. Názvy českobudějovických veřejných prostranství v minulosti a dnes.* (pozn. 11), s.166.

¹¹³ *Ibidem*, s. 253.

¹¹⁴ Kovář, *Zmizelé Čechy – České Budějovice – 2. díl: Předměstí.*, (pozn. 10), s. 34.

¹¹⁵ Kovář – Koblasa, *Ulicemi města Českých Budějovic. Názvy českobudějovických veřejných prostranství v minulosti a dnes.* (pozn. 11), s. 188.

¹¹⁶ *Ibidem*, s. 95.

předměstí, kde by byla ukončena osou ulice Jindřicha Plachty. Od těchto plánů však muselo být upuštěno, jelikož se zmíněné uliční osy nikdy nedočkaly protnutí. Síť ulice ve východní straně předměstí navíc zanikla ve druhé polovině 20. století. Přetrvala tedy mladší část, která vznikla zhruba ve 30. letech 20. století a byla vymezena z východu Pražskou třídou a ze západu Neplachovou ulicí.¹¹⁷

Klostermannova

Cesta, která v roce 1921 pojila ulice Zachariášovu a Svatotrojickou, získala název Klostermannova.¹¹⁸ Během 20. let 20. století nabyla uliční síť delšího rázu. Ten byl prolomen ze severní strany Čěčovou a z jihu Hálkovou ulicí.

U Trojice

Rok 1886 dal za vznik ulici sv. Trojické (dnešní U Trojice), která se nacházela v severní části předměstí. Ze severní strany ulice lemovala morový špitál při kostele Nejsvětější Trojice. Směrem na západ pokračovala až k řece Vltavě a na východě končila v místech Jírovcovy ulice.

Zachariášova

Zachariášova ulice vznikla v roce 1896.¹¹⁹ Ze severní strany byla v krátkém úseku rovnoběžná s ulicí sv. Trojické. Z východu tuto ulici vymezovala uliční osa Kněžskodvorská a ze západu Neplachova ulice.

¹¹⁷ Kovář – Koblasa, *Ulicemi města Českých Budějovic. Názvy českobudějovických veřejných prostranství v minulosti a dnes.* (pozn. 11), s. 116.

¹¹⁸ *Ibidem*, s. 161.

¹¹⁹ Kovář, *Zmizelé Čechy – České Budějovice – 2. díl: Předměstí.*, (pozn. 10), s. 21.

3.3 Rozbor zástavby Pražského předměstí na přelomu 19. a 20. století

Západní strana Pražského předměstí měla zpočátku 19. století z velké části stále vesnický charakter. Mapy z této doby dokládají zastavěné parcely podél komunikačních cest s polnostmi uvnitř. Zpočátku se zde spíše přebudovávaly starší objekty. Ke zcela nové výstavbě došlo až ve 40. letech 19. století podél Husovy třídy [obr. 27]. Tento stavební zásah v jižní části předměstí lze chápat jako nejvýraznější počín onoho půlstoletí. Předkládaná práce se jím proto bude zabývat později.

Během druhé poloviny 19. století se zástavba stále orientovala při stávajících ulicích. Nejvíce při Pražské třídě, které bude vzhledem k její důležitosti rovněž věnován samostatný úsek. Co se týče trojúhelného intravilánu Starého města, tak ten se vymezoval ze západu Staroměstskou a Puklicovou ulicí. Přitom si stále uchovával starší zástavbu, doplněnou na několika místech novodobými činžovními domy a vilami. V místě, kde se dělila Staroměstská ulice s Budivojovou, vznikla nová škola [obr. 28], vybudovaná v letech 1860–1861 místním stavitelem Alexandrem Haasem.¹²⁰ Hmota fasády byla pojata velmi stroze, přičemž středový rizalit členily neorománské prvky.

Jak bylo již výše naznačeno, tak nově formované uliční sítě se začaly zaplňovat prvními stavbami až na přelomu 19. a 20. století, a to zejména v jižní části předměstí. Nově vznikaly budovy v Resslově, Klavíkově, Budivojově, Kubatově ulici a na Jiráskově nábřeží. V severní části předměstí vzrostly stavby v Zachariášově ulici, Čěčově ulici a v ulici U Trojice.

Stavby utvořené před první světovou válkou se nejvíce dotkly Resslovy [obr. 29] a Klavíkovy ulice. Vzhledem k lukrativní poloze v blízkosti městského centra zde vzniklo mnoho výtvarně zajímavých budov. Vzhled Resslovy ulice udávaly ve větší míře stavby činžovních a rodinných domů. Za výtvarně zcela nejprogresivnější lze pokládat stavební produkci, jejíž genezi datujeme kolem roku 1910. Stavby vzniklé v tomto období vyvstaly z návrhů architektů Antonína Hübschmanna, Antonína Karbana, Josefa Pfeffermanna a firmy Jana Pařhy.¹²¹ Produkce výrazných

¹²⁰ Investorem školy byly obce České Budějovice, Čtyři Dvory a Hrdějovice. Staroměstskou školu navštěvovali žáci z Pražského předměstí, Čtyř Dvorů, Kněžských Dvorů, Nemanic a Borku. Objekt sloužil také pro ubytování zeměbraneckého oddílu a později zde sídlila Lesní správa. Více viz Jan Štifter, Budova staroměstské školy byla zbořena před třiceti třemi lety. *Českobudějovické listy XII*, 2003, č. 161, 12. 7., s. 17.

¹²¹ Viz. Lexová, (pozn. 96), s. 25.

architektonických osobností vtiskla do Resslerovy ulice výrazný secesní tón, který umocňoval majestátnost uliční osy situované v těsné blízkosti centra města.

Vedle činžovních a rodinných domů nelze opominout výraznou dominantu této uliční sítě, kterou utvářela budova České státní průmyslové školy [obr. 30]. Budova školy vzrostla na nároží Resslerovy a Klavíkovy ulice v roce 1910. Vznikla na základě iniciativy Obchodní a živnostenské komory. O její realizaci se zasloužila firma Ladislava Novotného z Počátek.¹²² Budovu vyprojektoval Josef Pfeffermann a o výtvarné pojetí průčelí a zřejmě i celé fasády se postaral Antonín Hübschmann. Svou výškou i hmotou škola navazovala na pojetí dříve vzniklé školy dívčího lycea spolku Ludmila, která se tyčila na jižním nároží Husovy třídy a Resslerovy ulice. V době svého vzniku průmyslová škola nesousedila s žádnou jinou stavbou, což umocňovalo její dominantní charakter.¹²³ Stylově tato budova představovala nejryzejší projev secese v Českých Budějovicích, ač reprezentovala její pozdní dekorativní formu.¹²⁴

Zástavbu Klavíkovy ulice z velké části pojímaly historizující vícepodlažní stavby vzniknuvší na konci 19. a na počátku 20. století. Tyto objekty byly situovány v západní části ulice na severní straně. Výraznou nárožní dominantu zde tvořila stavba Státní průmyslové školy (viz. výše). Secesní stopu s drobným geometrickým dekorem zde zanechal dvoupatrový činžovní dům č. 15, který byl postaven v roce 1909 podle návrhu Jaroslava Teslíka.¹²⁵

Po první světové válce vznikaly na volných plochách činžovní domy doplňující původní zástavbu. Tím se před válkou dotvářela načrtnutá bloková struktura, a to zejména v jižní části předměstí. Jistým vymezením proti uzavřeným blokům byl soubor deseti nájemních domů [obr. 31] pro státní zaměstnance, situovaných mezi ulicemi Puklicovou (čp. 9, 11, 13), Františka Hrubína (čp. 1, 3, 5, 7) a Nerudovou (čp. 6, 8, 10), od architekta Bohumila Slámy z roku 1926.¹²⁶ Půdorys objektu ve tvaru písmene „E“ umožnil otevření bloku na západní straně. Hmota fasády postrádala dekorativní složku. Členily ji pravoúhlé a jednoduché tvary.

¹²² Viz. Lexová, (pozn. 96), s. 36.

¹²³ Ibidem, s. 37.

¹²⁴ Ibidem, s. 40.

¹²⁵ Věra Klimešová, Secese, *Encyklopedie Českých Budějovic*, dostupné online: <http://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/secese>, vyhledáno 18. 3. 2018.

¹²⁶ Radko Chodura, Funkcionalismus, *Encyklopedie Českých Budějovic*, dostupné online: <http://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/funkcionalismus>, vyhledáno 18. 3. 2018.

Dalším oživujícím prvkem předměstí byla výstavba rodinných domů na Jiráskově nábřeží [obr. 32]. První vzniknuvší stavbou v tomto úseku se stala vila (čp. 10) postavená na čtvercovém půdoryse okolo roku 1930 na nároží Budivojovy ulice a Jiráskova nábřeží. Fasáda vily je oproštěna od dekorativních prvků. Je členěná obvodovými římsami a z jižní a východní strany fasády vystupuje středový rizalit. I přes velmi strohé pojetí je v celkové hmotě objektu vidět stále klasičtější přístup, který jen umocňuje mansardová střecha. Nový sloh se tak více projevil u tří vil (čp. 16, 17, 18), jež vznikly opodál podle návrhu Josefa Kotláře mezi lety 1932–1933.¹²⁷ Tyto vertikálně rostlé vily, jejichž základním tvarem je kvádr, člení hladké stěny. Ve druhém patře se u všech tří vil objevuje střešní nástavba osazená římsou.¹²⁸ Zástavbu z první poloviny 30. let na Jiráskově nábřeží doplnily do let 50. ještě další čtyři vily.

V meziválečné době byly nově zastavovány parcely i na severní straně předměstí. Zástavba se orientovala v ulicích Hákově, Neplachově, U Trojice a Klostermannově. Stavěly se zde převážně rodinné domy, z nichž se výtvarně nejvíce vyjímal objekt navržený od již zmiňovaného Josefa Kotláře pro manžele Hulcovy. Funkcionalistický dům situovaný v Hálkově ulici (čp. 16) disponuje hladkou fasádou, jež je členěna pouze okny, terasami a balkóny.¹²⁹

3.3.1 Mariánská kasárna

Obyvatelstvo muselo během válečných let poskytovat přístřeší vojákům ve svých vlastních domech, což přinášelo řadu nepříjemností. Vedle poskytování ubytování a stravy docházelo k řadě sporů mezi vojáky a hostiteli, ke kterým patřili i měšťané Budějovic, kteří se nakonec rozhodli tuto situaci řešit. K prvním snahám přitom došlo už ke konci 18. století a již od roku 1832 budějovická obec uvažovala o zbudování kasárenského objektu pro ubytování vojska. Snahy rozvíjené během 30. let 19. století vyvrcholily až v letech 40., kdy se v roce 1841 měšťané rozhodli postavit kasárna ze svých vlastních prostředků. K tomuto projektu byl speciálně zřízen stavební výbor, jenž započal s jednáním v únoru roku 1842. Z pěti možných variant, kam umístit objekt kasáren, zvítězila parcela na rohu Pražské a Říšské ulice (dnešní Husova), kde stály dva

¹²⁷ Viz. Šilhan, (pozn. 80), s. 24.

¹²⁸ Radko Chodura, Vily, *Encyklopedie Českých Budějovic*, dostupné online: <http://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/vily>, vyhledáno 19. 3. 2018.

¹²⁹ Eva Erbanová, Architekt Kotlář navrhl vilu s malými okny na sever a velkými na jih, *Novinky.cz*, dostupné online: <https://www.novinky.cz/bydleni/tipy-a-trendy/336745-architekt-kotlar-navrhl-vilu-s-malymi-okny-na-sever-a-velkymi-na-jih.html>, vyhledáno 19. 3. 2018.

domy se zahradami. Ty musely být následně vykoupeny za 8 200 zlatých. V rámci vypsané veřejné soutěže k objektu kasáren zvítězil návrh Josefa Sandnera, který byl považován za jednoho z nejpřednějších mimopražských architektů 19. století. Díky Sandnerovi vznikla v Českých Budějovicích řada významných objektů představujících stavební činnost 19. století. Plánovaná kasárna měla obsáhnout jeden batalion vojska a také měla esteticky reprezentovat město. Stavební činnost započala 22. května roku 1843. Slavnostní položení základního kamene se pak uskutečnilo 30. května téhož roku, v den svátku císaře Ferdinanda. Dokončení budovy se událo v listopadu roku 1844. Stavbě byl nejprve přisouzen název Ferdinandovy kasárny. Vzhledem k postátnění objektu v roce 1874 se ale pojmenování změnilo na Mariánská kasárna, jež odkazovalo na blízké sousoší.¹³⁰

Stavba se zbudovala v klasicistním (pozdně empírovém) stylu a disponovala dvěma křídly ve tvaru písmene „L“ [obr. 33]. Delší jižní křídlo [obr. 34] bylo situováno při Říšské ulici (dnešní Husova) a východní trakt [obr. 35] lemovala Pražská třída. Pohledově exponovaná nárožní budova svou hmotovou dispozicí tvořila výraznou dominantu komponovaného urbanistického celku Mariánského náměstí. Díky své monumentálnosti a kvalitnímu architektonickému zpracování byla pokládána za jeden z největších stavebních počínů první poloviny 19. století v Českých Budějovicích.¹³¹

Z odsazeného soklu se vzpínala dvoupatrová budova, kterou završovala valbová střecha. Hlavní průčelí budovy, situované při Pražské třídě, bylo v přízemí členěno jedenácti osami, přičemž prostřední osu tvořil hlavní vstup do kasáren, jenž lemoval kamenný profilovaný portál. První patro se stejně jako ve druhém patře rytmizovalo jedenácti osami. Mezi osami prvního a druhého patra byly uplatněny průběžné podokenní římsy a nad okny v prvním patře se situovaly profilované nadokenní římsy. Mělký středový rizalit průčelí se utvořil tříosý a vrcholil nízkým trojúhelným štítem. Hladkou omítku členily čtyři vertikálně položené pilastry v rizalitu a dvojice pilastrů při nárožích. Přízemní část sestávala z pásové bosáže v rizalitu na nárožích. Od prvního patra se oddělovala kordonovou římsou. Fasádu uzavírala bohatě profilovaná korunní římsa. Ve dvoře tohoto traktu navazoval při severní straně přístavek lemující celou výšku stavby.

¹³⁰ Viz. Kohlíček, (pozn. 15), s. 2.

¹³¹ Kovář, Stavební činnost v Českých Budějovicích v první polovině 19. století (pozn. 11), s. 110.

Průčelí ohraničené Husovou ulicí se rytmizovalo dvaceti třemi osami a členily ho dva po stranách orientované rizality s pásovou bosází v přízemí, které sestávaly ze čtyř os. Jediný vstup do budovy z Říšské ulice byl prolomen v levém nároží. Přízemní okna byla vroubena vpadlými rámcí. V prvním patře pak šambránami s nástavci do nadokenních říms a ve druhém patře jen profilovaným ostěním. Průběžné podokenní římsy zdobící průčelí fasády při Pražské třídě se opakovaly i v tomto případě. Představený sokl členila sklepní okna.

Západní fasádu jižního traktu členilo pět os s architektonickými prvky, které opakovaly ostatní průčelí. Ze severní strany na toto průčelí znovu navazoval přístavek, lemující celou výšku stavby. Ten byl však pojat mnohem skromněji než ostatní uliční fasády.

Dvorní průčelí východního křídla rytmizovalo šest os a v jižním traktu osmnáct os. Jinak hladkou fasádu členily pouze kordonové římsy mezi patry a profilovaná korunní římsa.

Vchod směřovaný z Pražské třídy do dvora byl zaklenut valeně se šesti polokruhovými lunetami. Vnitřní prostory objektu se uspořádaly účelově pro ubytování vojska. V patrech obou traktů při dvorním průčelí se vystavěly chodby, z nichž se vcházelo do jednotlivých místností. Chodba prvního patra byla valeně klenutá a ve druhém patře plochostropá. Přízemní část disponovala klenutými a plochostropými prostory. Celá podzemní část sklepení, která se nacházela pod jižním křídlem, byla segmentově zaklenuta. Sloupové třiramenné schodiště se orientovalo v zadní části průjezdu a propojovalo přízemí s patry. Konstrukčně stejně pojaté schodiště se nacházelo v ose jižního křídla a umožňovalo přístup i do sklepních prostor.¹³²

¹³² Viz. Kohlíček, (pozn. 15), s. 1.

3.3.2 Obraz Husovy třídy v první polovině 20. století

Jak bylo výše naznačeno, tak tato výpadová komunikace fungovala již v době středověku a bývala důležitou dopravní a obchodní spojnici s Vodňany a Pískem. Směr komunikace vycházel od Pražské brány a pokračoval přes dlouhý most k městům Písku, Strakonícím a dál do říše. V polovině 19. století se tedy ulice začala nazývat Říšská. Toto označení bylo změněno v roce 1919 na Husovu, protože cesta směřovala rovněž k Husinci, tedy rodišti Mistra Jana Husa.

Jelikož Husova třída ležela [obr. 36] v těsné blízkosti centra města, tak se jí zástavba dotkla již v první polovině 19. století. Tento akt znamenal pro Pražské předměstí výraznou urbanistickou změnu, která velkoryse vytvořila pomyslné ohraničení jeho jižní části od centra města. V roce 1840 nechalo město rozparcelovat volnou plochu podél severní strany Husovy třídy. Podle plánu Kajetana Völkeera zde vzniklo dvanáct stavebních míst orientovaných západně od Dlouhého mostu, směrem na východ k dnešním Mariánským kasárnám. Stavební provoz, vyprojektovaný Josefem Sandnerem, započal roku 1842 a dal za vznik jedno- až dvoupatrovým domům.¹³³ Střízlivou fasádu budov členily kordonované římsy a šambrány oken. Z této doby pocházela i významná stavba již zmiňovaných Mariánských kasáren, které též vyprojektoval Josef Sandner. Mariánské kasárny byly vystaveny na nároží Husovy a Pražské třídy a tvořily významnou dominantu celkového prostoru Mariánského náměstí. Na jihozápadním nároží Husovy třídy vznikla v roce 1904¹³⁴ dvoupatrová budova nájemního domu. Hmota budovy byla pojata v novorenesančním stylu. Výrazný prvek zde zastával nárožní osmiboký arkýř, zakončený věží. Budova se nakonec ukotvila na urbanisticky exponovaném místě a zdařile zakončovala nízkopodlažní ulicově blokovou zástavbu z první poloviny 19. století.

¹³³ Kovář, Stavební činnost v Českých Budějovicích v první polovině 19. století (pozn. 11), s. 108.

¹³⁴ Památkový katalog NPÚ, 44632/3-5748 – Měšťanský dům, dostupné online: <http://www.pamatkovykatalog.cz/?element=699390&sequence=30&mode=fulltext®ion%5B0%5D=Jiho%4%8Desk%C3%BD+kraj&county%5B0%5D=%C4%8Cesk%C3%A9+Bud%4%9Bjovice&municipality%5B0%5D=%C4%8Cesk%C3%A9+Bud%4%9Bjovice&municipalityPart%5B0%5D=%C4%8Cesk%C3%A9+Bud%4%9Bjovice+3&page=2&order=relevance%3Adesc&action=element&presenter=ElementsResults>, vyhledáno 20. 3. 2018.

3.3.3 Obraz Pražské třídy v první polovině 20. století

Pražská třída byla již od středověku důležitou obchodní komunikací, která vedla k našemu hlavnímu městu. Zástavba zde postupně vznikala již od 13. století a spolu s nově vzniklými stavbami z 19. a první poloviny 20. století tvořila pestrý stylový rastr. Rozličná byla i výšková hladina uliční zástavby. Starší přízemní a patrové objekty doplňovaly dvou- a více podlažní činžovní domy. V roce 1909 Pražskou třídu ve směru od nádraží protínala trať tramvajové dopravy, jejíž provoz trval až do roku 1950.¹³⁵ Z hlediska důležitého dopravního významu Pražské třídy se do přízemních částí budov soustředila řada řemesel. K původně fungujícím hostincům přibýly i nově vystavěné, zejména v severní části Pražské. V přízemí činžovního domu (čp. 95) při nároží Pražské třídy a ulice U Trojice pak fungovala hospoda „U Kanonu“ [obr. 37], jež sloužila vojákům z protilehlých dělostřeleckých kasáren. Dům vzrostl v roce 1895 a nechal ho vystavět Tomáš Fošum.¹³⁶ Další hostinec, nazývaný „Macelis“ [obr. 38] (čp. 115), který vznikl ke konci 19. století, byl orientován dál na sever od „Kanonu“. Z jižní strany „Macelisu“ byly ke konci 19. století vystavěny dva činžovní domy (čp. 111, 113) s bohatě pojatou štukovou výzdobou fasády. Z dobových fotografií lze vyčíst, že chodník, vedoucí od Mariánských kasáren [obr. 39] ke Staroměstské ulici, lemovalo stromořadí. Tato linie zeleni dodávala Pražské třídě na vzdušnosti a přispívala také k estetickému účinku působícímu na vnímání daného prostoru.

Nejvýraznějším počinem tohoto období byla stavba Mariánských kasáren (čp. 1) na nároží Pražské a Husovy třídy. Klasicistní vzhled získala i budova zájezdního hostince „U Bílé růže“ [obr. 40], přiléhající ze severní strany k Mariánským kasárnám. Po Pražské třídě směrem dál od historického centra [obr. 41] vznikl činžovní dům (čp. 5), který nechal postavit Vinzenz Schnarcher mezi lety 1875–1876. V roce 1928 tuto budovu odkoupilo město. Po deseti letech ho pak využívala místní policie. Ještě předtím, než se však v domě usídlila, došlo k modernizaci fasády. Původní bohatě zdobené štukové průčelí nahradila v letech 1937–1938 strohá funkcionalistická fasáda sestávající ze třinácti os ve čtyřech patrech, s mělkým středovým rizalitem. Vedlejší starší budovu (čp. 7) nechal v roce 1893 přestavět Otto Ullman. Bohatě zdobené průčelí tohoto patrového domu bylo členěno devíti osami s mělkým středovým rizalitem, jenž

¹³⁵ Václav Vondra, Hromadná doprava, *Encyklopedie Českých Budějovic*, dostupné online: <http://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/mestska-hromadna-doprava>, vyhledáno 20. 3. 2018.

¹³⁶ Kovář, *Budějovický poutník aneb Českými Budějovicemi ze všech stran*. (pozn. 11), s. 163.

sestával ze tří os. Plochu přízemí a rizalitu členila pásová bosáž. Nového klasicistního vzhledu se dočkaly i dva patrové domy. Ty směřovaly severně od Ullmanova domu. Nároží Pražské a Staroměstské ulice zakončoval dům (čp. 15), jenž v roce 1883 nechal přebudovat a následně zvýšit učitel Rudolf Engel. Dvoupatrová budova s devíti osami a s mělkým středovým rizalitem, členila v přízemí bosáž. Engel navíc z vlastních prostředků nechal mezi lety 1883 a 1884 na svém dvoře zbudovat dvoupatrový objekt, který poskytnul prostory českému gymnáziu.¹³⁷ Budova orientovaná při Staroměstské ulici disponovala šesti třídami a zhruba dvacet let sloužila českým studentům, kteří se v roce 1903 přesídlili do nově postaveného gymnázia v Jírovcově ulici. Budova se pak dále využívala pro účely dívčího lycea.

Starší zástavbu podél Pražské třídy, jež byla z jihu protnuta Staroměstskou ulicí a ze severu úsekem Staré Pekárenské [obr. 42], doplnily v 19. století čtyři stavby a jeden nájemní dům z 30. let 20. století. Dvojice činžovních domů, které ze severní strany sousedily s Knappovým dvorcem [obr. 43], sestávala ze dvou pater s klasicistně pojatou fasádou. Od těchto objektů směrem na sever stály dva domy s barokními štíty. Ten severněji položený byl ve 30. letech 20. století zbourán a jeho místo nahradila třípatrová funkcionalisticky pojatá budova. V roce 1861 vznikl v této části Pražské třídy klasicistní Trägerův dům [obr. 44], k němuž přiléhala z jižní strany patrová stavba Josefa Škáchy.¹³⁸ Dvoupatrová budova Trägerova domu byla podsklepena a završena sedlovou střechou. Hlavní průčelí, obrácené do Pražské třídy, se v přízemí utvořilo jako jedenáctiosé. Při třetí ose zprava se přitom prolamoval pravoúhlý vchod. Patro budovy členilo dvanáct os a ve druhém patře se rytmizace zkrátila na deset os. Fasádu členily dva postranní mělké rizality vrcholící nízkým trojúhelným štítem. V přízemí a v patře byly dvojosé a ve druhém patře jednoosé kruhové okenní otvory. K Trägerovu domu se v 90. letech 19. století posléze připojil „Dělnický dům“ [obr. 45], v němž probíhaly vlastenecké schůze. Budova disponovala hostincem a sály. Na tomto místě se konaly společenské akce a provozovala se zde i některá řemesla. Ke stavbě přiléhal z jižní strany Trägerův dům a ze severu jednopatrová budova. Průčelí uliční části rytmizovalo sedm os. V přízemí uprostřed pak byly prolomeny dva vchody. Přízemní část sestávala z předsazeného soklu a pásové bosáže. Budovu završovala sedlová střecha se třemi vikýři. Průčelí se v patrech členilo kordonovými římsami a plochu fasády uzavírala bohatě profilovaná korunní římsa. Okenní osy lemovaly šambrány, přičemž nejvíce

¹³⁷ Kovář, *Budějovický poutník aneb Českými Budějovicemi ze všech stran.* (pozn. 11), s. 159.

¹³⁸ Viz. Binder - Schinko, (pozn. 32), s. 91.

zdobně pojatá byla okna v prvním patře.¹³⁹ Ze severní strany „Dělnického domu“ přiléhala budova starobylé „Šmídovny“, uzavírající tento úsek Pražské třídy. V roce 1886 vznikla na dvoře „Šmídovny“ stavba infekční stanice, která se stala jednou z poboček veřejné nemocnice. Stanice byla v provozu až do roku 1914, kdy se přemístila do nového areálu.¹⁴⁰ Ve druhé polovině 19. století až do konce první světové války fungovala ve „Šmídovně“ společně policie, hospoda a taneční sál. V meziválečném období zde bydleli především nejchudší občané města, kterým se poskytovalo přístřeší zdarma nebo za nízkou roční činží. Trvale ubytovaných bylo na tomto místě okolo 230. Kupříkladu v bývalém tanečním sále spolu žilo asi 15 rodin. Toto sociálně skličující prostředí spolu se špatnými hygienickými podmínkami zde fungovalo až do druhé poloviny 20. století.¹⁴¹

V severní části Pražské třídy dále vznikl v roce 1897 dvoupatrový klasicistní činžovní dům čp. 961/81, v jehož přízemní středové části jsme mohli nalézt kamenná boží muka.¹⁴² Opodál se v meziválečné době vystavěly funkcionalistické nájemní domy, jež byly jižně situovány od morového špitálu při kostele Nejsvětější Trojice. Kostel se špitálem však nestál přímo při Pražské třídě, nýbrž byl situován o něco západněji. Původní lokace však vypadala jinak, jelikož až do poloviny 18. století stál kostel se špitálem skutečně při Pražské třídě. V roce 1755 se však původní linie Pražské třídy pozměnila na nynější směr.¹⁴³ Prostor mezi svatotrojickým špitálem a Pražskou třídou tedy tvořila veřejná travnatá plocha se stromy. Další zástavba táhnoucí se až k vlakovým kolejím sestávala z již zmíněných hostinců „U Kanonu“ a „Macelis“ a činžovních domů. Severní cíp Pražského předměstí ohraničovaly koleje. Ty od roku 1868 vedly ve směru na Plzeň. Při kolejích v nejsevernější části Pražské třídy stála zastávka Staré město [obr. 46], která byla mimo jiné první ve městě.¹⁴⁴

¹³⁹ Památkový katalog NPÚ, 29305/3-831 – Společenský dům „Dělnický dům“, dostupné online: <http://pamatkovykatalog.cz/?element=687794&sequence=1&mode=parametric&indexId=29305%2F3-831&action=element&presenter=ElementsResults>, vyhledáno 22. 3. 2018.

¹⁴⁰ Barbora Jílková, *Organizace zdravotní a hygienické péče v Českých Budějovicích od druhé poloviny 19. století do roku 1945* (diplomová práce), Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Filozofická fakulta, České Budějovice 2011. s. 91.

¹⁴¹ Jan Schinko, Rvačkami proslulý taneční sál sloužil i jako ubikace chudých, *Českobudějovický deník* 22, 2013, č. 87, 13. 4., s. 2.

¹⁴² Kovář, *Budějovický poutník aneb Českými Budějovicemi ze všech stran*, (pozn. 11), s. 160.

¹⁴³ Kovář – Koblasa, *Ulicemi města Českých Budějovic. Názvy českobudějovických veřejných prostranství v minulosti a dnes*. (pozn. 11), s. 161.

¹⁴⁴ Viz. Binder - Schinko, (pozn. 32), s. 98.

4 Urbanismus a stavitelství Pražského předměstí v období po druhé světové válce až do 60. let

Kýžený konec války v roce 1945 znamenal pro většinu české společnosti naději v „lepší zítřky“, realizovatelné skrze nápravu a zlepšení meziválečného systému. Vyhraňování se proti uspořádání válečné a meziválečné doby určovalo významný pilíř formující se identity staronové republiky. Přeměnou politického systému po únorovém státním převratu v roce 1948 nabyly tyto tendence dalších ambicí. V souvislosti prohlubování moci KSČ a první, stalinistické etapy budování lidově demokratické republiky se dělení „starého“ a „nového“ stalo stěžejním článkem dobové rétoriky. Pokrokovost hlásaná komunistickým režimem, odmítající vše „staré“ pro dobro spějící k „lepší budoucnosti“, si však protičečil v tom, že vedle oficiálně vyzdvihoovaných sovětských vzorů docházelo ve velké míře ke stálým návratům v užívání zvolených domácích tradic.¹⁴⁵

4.1 Poválečné období a první polovina 50. let

První poválečná léta v Českých Budějovicích se nesla v duchu kultivace válkou poničených oblastí. Nejdestruktivnější dopad na obraz města měly bezesporu letecké útoky, proběhnuvší ve dnech 23. a 24. března 1945. Po osvobození se tedy činnost soustředila zejména na obnovu vybombardovaných staveb a také šetrnou likvidaci trosk.¹⁴⁶ I když škody po náletech byly dalekosáhlé, Pražské předměstí přetrvalo bez újmy.

V roce 1949 nabyly České Budějovice statutu krajského města jižních Čech. Tím vyvstala touha po vytvoření moderního města pro pracující lid, náležitě reprezentující své postavení v rámci socialistického zřízení. Nutno podotknout, že v témže roce byla v Budějovicích zřízena socialistická projektová organizace Stavoprojekt,¹⁴⁷ sdružující architekty a rozsáhlou řadu odborníků technických profesí.¹⁴⁸ Tím se naplnil jeden z předpokladů rozkvětu socialistického stavebnictví.¹⁴⁹

¹⁴⁵ Michal Kurz, *Za novou Prahu! Tradice, vize a budování (obrazu) města po roce 1945* (magisterská diplomová práce), Filozofická fakulta, Karlova univerzita v Praze, Praha 2015, s. 9.

¹⁴⁶ K tomu více Jiří Chvojka, *Město pod Černou věží*, České Budějovice 2015, s. 191 -195.

¹⁴⁷ Budějovickému Stavoprojektu se obsáhle věnovala Eva Jandová ve své diplomové práci, kde velmi podrobně vypracovala i medailonky zdejších významných osobností. Viz. Jandová, (pozn. 9), s. 23 – 29.

Díky přibývajícím průmyslovým podnikům (Igla, Energovod, Motor atd.) začal prudce stoupat počet obyvatel (každoroční nárůst čítal přibližně 1000 nových občanů).¹⁵⁰ Takováto expanze populace přirozeně rezonovala s bytovou otázkou, která byla na přelomu čtyřicátých a padesátých letech značně neutěšená. V padesátých letech navíc vzrostl vojenský význam Budějovic, vzhledem k jejich poloze situované v blízkosti hranic komunistického bloku.¹⁵¹ I tento fakt se odrazil na stavební činnosti, jelikož právě vojákům bylo přidělováno velké množství bytů.

K výstavbě prvního ucelenějšího celku došlo počátkem padesátých let v severní části Pražského předměstí. Práce Stavoprojektu a Armastavu se snažily dát předměstí zřetelně řízený urbanistický ráz s viditelnou snahou po řešení jednotlivých prostorů ve větších kompaktních celcích hromadného bydlení.¹⁵² Nová výstavba zděných typových domů se orientovala podél ulic Nerudovy, Čechovy, Neplachovy a Kněžskodvorské. Stavělo se ve stylu socialistického realismu¹⁵³, jediného oficiálně přijímaného slohu té doby.¹⁵⁴ Ačkoliv veřejné stavby padesátých let byly pojímány se značným dekorativním vzezřením, tak u bytové výstavby tomu bylo jinak. Cíl architektury tohoto období totiž kladl na zřetel ekonomickou úspornost, zajišťující co nejširšímu množství obyvatel účelné a komfortní bydlení.¹⁵⁵ Projektanti tudíž při své práci aplikovali hospodárně úsporné typizace bez mnoha zdobných architektonických prvků. Vznikly tak většinou domy o jednoduché skladbě hmot [obr. 47], třípatrové nebo čtyřpatrové, s konvenčními sedlovými střechami. Sestávaly z hladkých fasád a měly obvyklé obdélné půdorysy. I

¹⁴⁸ Zestátnění stavebního průmyslu po tzv. Vítězném únoru vedlo k likvidaci soukromých ateliérů a projekčních prací stejně jako stavebních firem čítajících více než 50 zaměstnanců. Viz.: Zákon č. 121/1948 Sb. Zákon o znárodnění ve stavebnictví, *Zákony pro lidi*, dostupné online: <http://www.epi.sk/zzcr/1948-121>, vyhledáno 28. 3. 2017. Požadavky na centralizaci a industrializaci stavebnictví vedlo v roce 1948 ke sloučení stavebních podniků do Československých stavebních závodů (ČSSZ, n.p.), kde byl prvním ředitelem Karel Janů. Totéž se stalo s projektujícími architekty, většími stavebními firmami a soukromými ateliéry, sdružovanými (často nedobrovolně) v jediný univerzální projekční podnik - Stavoprojekt, jehož ředitelem byl Jiří Voženílek. Tyto gigantické podniky měly charakter průmyslových závodů, v nichž tvorbu a kvalitu upozaďovala ekonomická prosperita a kvantita postavených domů a bytů. Viz. Halík, *Ideologická architektura*, (pozn. 6), s. 443.

¹⁴⁹ Vojtěch Štorm, *Architektura*, in: *Třicet pět let výtvarného umění a architektury v jižních Čechách*, České Budějovice 1980, s. 50.

¹⁵⁰ Pro představu – v roce 1953 měly České Budějovice zhruba 61 300 obyvatel a v roce 1959 se jejich počet vyšplhal k číslu 66 300. Viz. Chvojka, (pozn. 146), s. 200.

¹⁵¹ Erbanová (Žáčková), *Urbanistický vývoj Českých Budějovic*, (pozn. 7), s. 13.

¹⁵² Pohan, *České Budějovice*, (pozn. 84), s. 347.

¹⁵³ Stavby socialistického realismu se vyznačovaly klasicizující kompozicí s historickými citacemi (důraz na sovětské vzory a posléze i úsilí o návaznost na domácí renesanci). Na fasádách staveb se objevovala ornamentální a sgrafitová výzdoba a používalo se sloupových řádů. Co se týkalo malířské a sochařské výzdoby, tak na tu byl kladen přísný ideologický program. Pavel Halík, *Architektura padesátých let*, in: Švácha – Platovská, *Dějiny českého výtvarného umění V (1939/1958)* (pozn. 4), s. 302.

¹⁵⁴ Kovář, *Zmizelé Čechy – České Budějovice – 2. díl: Předměstí.*, (pozn. 10), s. 42.

¹⁵⁵ Jiří Hruža, *Stavba měst v Československu*, Praha 1958, s.157.

přes jednoduchost řešení těchto obytných domů docházelo k historizujícím tendencím v architektonických detailech. Například v podobě klasicizujících portálů domovních vstupů nebo dekorativních prvků fasády [obr. 48] (ostění oken, konzoly nesoucí balkony či zvýrazněné rizality).¹⁵⁶

Kromě obytných domů vznikla v roce 1957 Základní a mateřská škola v Nerudově ulici podle návrhu Lumíra Švece a Ludvíka Sýkory.¹⁵⁷ Rozsáhlý komplex školy, situovaný v západní části předměstí v blízkosti řeky Vltavy, byl rovněž postaven v duchu socialistického realismu. V rámci akce „T“ (tělovýchova) byl v roce 1956 odsouhlasen investiční záměr na výstavbu sportovního areálu Rudé hvězdy. Ten vznikl mezi lety 1957–1959 na tzv. „Trágrovic louce“ v blízkosti Jiráskova nábřeží a výše zmiňované školy.¹⁵⁸

4.2 Přelom padesátých a šedesátých let

Éra socialistického realismu trvala přibližně pět let, i když jeho dozvuky lze místy spatřit i na počátku šesté dekády. Toto období však vyvolalo systematické studium historické architektury, vznik vědeckých pracovišť věnujících se teorii architektury a také se započalo s rozsáhlými procesy zaměřujícími se na kultivaci historických center měst a architektonických komplexů. Rozmach výstavby průmyslu, bytových objektů, vodních děl a kolektivizace zemědělství zároveň vyvolaly rozvoj urbanismu a územního plánování.¹⁵⁹

Po smrti Stalina a Gottwalda¹⁶⁰ navíc došlo k jistému uvolnění – Chruščovova kritika dekorativnosti v architektuře z roku 1954 zásadně přispěla k odklonu od historizujících forem a od druhé poloviny padesátých let se začala více prosazovat předtím odsuzovaná racionalizace. Chruščovova iniciativa částečně pootevřela hranice

¹⁵⁶ Barbora Staňková, *Prachatice od války do „Sametové“ revoluce. Stavební vývoj města* (magisterská diplomová práce), Filozofická fakulta, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, České Budějovice 2017, s. 39.

¹⁵⁷ Vojtěch Štorm, *Architektura 2. poloviny 20. století a počátku 21. století*, dostupné online: <http://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/architektura-2-poloviny-20-stoleti-a-pocatku-21-stoleti>, vyhledáno 2. 4. 2018.

¹⁵⁸ Výstavbou areálu byli pověřeni Jiří Kopáček, Václav Koudelka a František Samec. Areál se skládal z atletického oválu, travnatého fotbalového hřiště, kurtů pro volejbal a dvou tělocvičen. Jiří Petráš, *Výstavba sportovního areálu 1957 – 1959, SKP České Budějovice – fotbal*, dostupné online: <http://skpcbfbal.wbs.cz/historie-SKP.html?flash=ne>, vyhledáno 3. 4. 2018.

¹⁵⁹ Štorm, *Architektura*, (pozn. 149), s. 50.

¹⁶⁰ Stalin zemřel 5. března roku 1953 a Gottwald 14. března téhož roku. Prokop Tomek, *Smrt Stalina a Gottwalda, Totalita*, dostupné online: http://www.totalita.cz/50/50_01_008.php, vyhledáno dne 6. 4. 2018.

mezi socialistickým Východem a kapitalistickým Západem. Kapitalismus už neměl být potlačován, ale měl se „dohonit a předhonit“ prostřednictvím mírového, ekonomického, vědeckého a kulturního závodění. Architekti celého sovětského bloku měli tak příležitost se opět napojit na některé ze západních architektonických směrů.¹⁶¹

V Čechách tedy po roce 1955 též docházelo k určité obnově architektonické tvorby, avšak ve střídmé míře. Architekti se sice odvraceli od využívání palácového klasicismu nebo domácího lidového umění a ve vyjádření upřednostňovali moderní prostředky, silná nit ideologie však stále protkávala obezřetnost před „extravagantními“ západními vzory a upřednostňovala mírnou a střídmou modernost, sledující humanistické cíle blízké socialismu.¹⁶²

Významným impulzem byl úspěch na EXPU 58,¹⁶³ který napomohl českým ideologizujícím teoretikům při cestě k nově se vytvářejícímu socialistickému slohu. Ocenění československého pavilonu na světové výstavě v Bruselu v roce 1958 na jednu stranu podnítilo rozvoj české architektury západním směrem, na druhou stranu se stále poukazovalo na nutnost oné střídmosti. Právě pavilon vyjadřoval „znaky moderní architektury, avšak postavené na solidním a vážném základu, oproštěné od záměrů vytvořit výlučné exkluzivní dílo, které by bylo obdivováno právě pro svou výstřednost.“¹⁶⁴ Socialistická architektura měla nalézt svůj vlastní český směr skrze solidnost, ukázněnost a nevýstřednost.¹⁶⁵

V době „pobruselské“ se tedy jednak začalo navazovat na mezinárodní podněty v podobě zkoušení komplikovanějších hmotových kompozic, rozsáhlých prosklených ploch, využívání barev, hliníku, chromu, oceli, vyvíjení technologií závěsových stěn a pohledového betonu,¹⁶⁶ na druhou stranu tuto dobu stále brzdil ideologický obsah, navazující na domácí tradice předválečné levicové avantgardy. Kritické postřehy Karla

¹⁶¹ Rostislav Švácha, *Architektura 1958 – 1970*, in: idem – Platovská, *Dějiny českého výtvarného umění V (1958/2000)* (pozn. 4), s. 31.

¹⁶² Rostislav Švácha, *Architektura 1958 – 1970*, in: idem – Platovská, *Dějiny českého výtvarného umění V (1958/2000)* (pozn. 4), s. 42.

¹⁶³ Velký úspěch Československého pavilonu, prezentujícího iluzi československé každodennosti, měl zásadní dopad na obraz ČSR ve světě a skrze mezinárodní uznání se začalo měnit prostředí i doma. Realizace projektu bezprostředně navazovala na nejsoučasnější dobové tendence architektury, umění a scénografie. V zásadě šlo o čistou propagandu, nedosvědčující skutečné poměry v komunistické ČSR. Daniela Kramerová - Vanda Skálová, *Realita bruselského snu*, in: Vít Havránek – Bohumil Vejnar, Daniela Karasová et al., *Bruselský sen*, Praha 2008, s. 19 – 22.

¹⁶⁴ Jaroslav Šrámek, *Za novou architekturu*. *Výtvarná práce VI*, 1958, č. 9, s. 7 – 8. Převzato ze Rostislav Švácha, *Architektura 1958 – 1970*, in: idem – Platovská, *Dějiny českého výtvarného umění V (1958/2000)*, (pozn. 4), s. 43.

¹⁶⁵ *Ibidem*, s. 44.

¹⁶⁶ Štorm, *Architektura*, (pozn. 149), 50.

Teigeho, Jaromíra Krejčara a dalších osobností meziválečné levicové avantgardy shledávaly například stavby Le Corbusiera a Miese van der Rohe jako přemrštěně výstřední, luxusní a estétské – tudíž pro české avantgardisty amorální a asociální.¹⁶⁷ I přes omezující ideologické tendence na sklonku páté dekády, oživující puritánské diskuze meziválečné avantgardy, lze tuto dobu v Čechách pokládat za nadčasovou, ze které vzešlo mnoho kvalitních realizací a která bezprostředně ovlivnila „zlatou“ éru šedesátých let.

Konec padesátých let se v Československu navíc nesl v duchu kritiky celkového vývoje bytové výstavby. Ze strany odborníků i veřejnosti se upozorňovalo na nepostačující množství bytových jednotek a omezené možnosti jejich dispozic, architektonického projevu i urbanistické kompozice. Se stoupajícími nároky na životní úroveň začaly přicházet i požadavky po rozmanitější nabídce bydlení. Na XI. sjezdu KSČ v roce 1958 bylo tedy usneseno poskytnout 1 200 000 bytů a vyřešit tak do roku 1970 bytovou nouzi v ČSR.¹⁶⁸ Tak rozsáhlé výstavby se mělo dosáhnout prostřednictvím zvolené technologie, montáže nových domů z průmyslově vyráběných prefabrikátů, jejímž výsledkem se stal panelák. Spojovacím můstkem vedoucím k masové výstavbě panelových domů se staly povolené experimentální projekty, prováděné v té době v několika městech na území ČSR. Cílem experimentální výstavby přelomu padesátých a šedesátých let bylo ověřování jevů, a to zejména konstrukčně technologických postupů, které měly nadále spět k typizaci a poté k sériové výrobě. Budoucí panelová výstavba měla být stanovena právě skrze uskutečněné experimentální projekty, jejichž utváření se svěřilo projektovým ústavům v Praze, Brně, Gottwaldově, Hradci Králové, Českých Budějovicích, Bratislavě a Studijnímu a typizačnímu ústavu v Praze.¹⁶⁹

Průkopnickou experimentální budovou odrážející toto období v Českých Budějovicích byl Koldům na Pražské třídě (1958–1964), zhmotňující meziválečné

¹⁶⁷ Rostislav Švácha, *Architektura 1958 – 1970*, in: idem – Platovská, *Dějiny českého výtvarného umění V (1958/2000)*, (pozn. 4), s. 44.

¹⁶⁸ Eva Novotná, *Jak dál s panelákem? Experimenty v bytové výstavbě z let 1959 až 1961*, *BETON – technologie, konstrukce, sanace*, č. 3, 2013, s. 12.

¹⁶⁹ Spolu s těmito institucemi se na experimentálních projektech podílely i výzkumné ústavy, zhotovující teoretické studie zaměřující se na demografický vývoj a změny v životní úrovni obyvatelstva, potřeby k bydlení, veřejný prostor a občanské vybavení, požadavky na jejich technická, architektonická, urbanistická a výtvarná východiska. Hledělo se i na sociální vazby týkající se rodiny a „kolektivu“, možnosti kulturního využití a dalších hledisek hromadné bytové výstavby a obecně „života na sídlišti“. Markéta Žáčková, „Byl sice jistý plán...“. Výzkumný ústav výstavby a architektury (VÚVA) a experimentální bytová výstavba přelomu padesátých a šedesátých let dvacátého století, *Sešit pro umění, teorii a příbuzné zóny 17*, 2014, 32.

avantgardní teorie, usilující o minimalizaci prací spojených s chodem domácností ve prospěch kultury a sociální komunikace mezi obyvateli domu. Koldomu, pro jeho důležitost, bude věnována větší pozornost v nadcházející podkapitole. V kontextu tohoto výkladu je však nutné podotknout, že hmotová kompozice Koldomu bezprostředně navazovala na bruselský styl. Z technologického hlediska Koldům odstartoval vývoj panelové hromadné výstavby v jižních Čechách, tedy nutného předpokladu ke zprůmyslnění stavebnictví.¹⁷⁰

Práce spojené s Koldomem stály u zrodu snah o zkvalitnění bydlení v jižních Čechách a odrážely cíle režimu poskytnout moderní ubytování každé rodině s nadstandardním hygienickým zázemím. Aby se kvality následné výstavby zcela projevíly, bylo třeba přikročit k rozsáhlé asanaci. Ta se v Českých Budějovicích dotkla zejména předměstských částí s nižším hygienickým standardem.

Na přelomu padesátých a šedesátých let se v Československu začala objevovat první panelová sídliště. Urbanistická koncepce první generace sídlišť byla dobrá, utvářela atraktivní a někdy i přívětivá místa, se zjevnou diferenciací prostoru na veřejný, poloveřejný a soukromý.

Sídliště po vizuální stránce navazovala na moderní architekturu, a to zejména na funkcionalismus, jehož ústředním motivem byla funkčnost staveb. Důraz se tedy kladl na geometrickou čistotu a jednoduchost tvarů. Vzhledem k typizaci docházelo zejména u obytných souborů k naprosté stylové shodě bez jakékoliv hmotové a architektonické pestrosti.

Urbanistická koncepce těchto obytných souborů, ovlivněná Athénskou chartou,¹⁷¹ se řídila funkcionalistickým vzorem otevřeného prostoru. Ten mohly narušit jen osamocené hranoly domů a nepravidelný zástup zeleně. Le Corbusier ve svých pracích rekapituloval klíčové zásady nové urbanistické skladby, v nichž vyzdvihoval obzvlášť náhradu uličního koridoru výškovými domy, díky nimž by se uvolnilo místo pro zeleň.¹⁷² Tyto teze reflektoval a vyzdvihoval i teoretik urbanismu Jiří Hrůza ve své knize *Budoucnost měst* z roku 1962 slovy: „Naším ideálem nejsou již ulice těsně obestavěné obytnými domy, a také na náš estetický cit lépe působí volné rozestavení

¹⁷⁰ Štorm, *Architektura*, (pozn. 149), s. 50.

¹⁷¹ Text Athénské charty můžeme najít například zde: Jiří Hrůza, *Charty moderního urbanismu*, Praha 2002, s. 37 – 48.

¹⁷² Jiří Musil, *Lidé a sídliště*, Praha, 1985, s. 27.

budov v zeleni.“¹⁷³ Na lidi pohybující se v prostoru sídliště mělo tedy účinkovat variabilní uspořádání hmot výškových bodových a nižších deskových domů.¹⁷⁴

V Českých Budějovicích první generaci panelových sídlišť reprezentují obytné soubory na Lidické třídě a na Pražském předměstí. Tyto dva celky, i přes dopad na podobu města, lze pokládat za nejlépe urbanisticky řešená panelová sídliště v Českých Budějovicích, která si zachovala přijatelné lidské měřítko se sympatickými klidovými zónami.

¹⁷³ Hrůza, *Budoucnost měst*, (pozn. 3). Převzato z Rostislav Švácha, *Architektura 1958 – 1970*, in: idem – Platovská, *Dějiny českého výtvarného umění V (1958/2000)*, (pozn. 4), s. 47.

¹⁷⁴ *Ibidem*, s. 48.

5 Asanace Pražského předměstí

Pojem asanace lze chápat jako soubor primárních opatření vedoucích ke zdokonalení předpokladů pro život obyvatel měst. S tím souvisí budování vodovodů a kanalizací, snížení znečištění ovzduší, vody a půdy a zvýšení standardu bydlení. Vznik pojmu asanace se váže ke konci 19. století, kdy bylo zapotřebí řešit hygienické problémy rychle se rozrůstajících měst. Zpravidla docházelo k bourání staré zástavby a z toho důvodu se význam pojmu asanace transformoval a stal se synonymem pro plošné demolice celých městských čtvrtí včetně prorážení nových uličních sítí v historickém zastavění.¹⁷⁵

Dostavování a přestavování budějovického intravilánu, související s modernizací města a s přílivem lidí, hledajících práci v nově vznikajících továrnách, doprovázely i plošné demolice historické zástavby.¹⁷⁶

Směrný územní plán z roku 1958, vypracovaný ve Stavoprojektu Jaroslavem Škardou, Janem Bendou a Stanislavem Vítem, jasně vyznačoval části Budějovic, kde bude potřeba souvislé asanace. To úzce souviselo s budováním nových panelových sídlišť, jež mělo zmírnit bytovou krizi prudce se rozrůstajícího obyvatelstva. Nejvíce měly asanační práce, podle vypracovaného územního plánu, postihnout městské části v místech Lidické třídy a Pražského předměstí, situovaných v blízkosti historického centra. „Nelze totiž předpokládat, že by nám na okrajích měst vyrůstala stále nová a nová panelová sídliště, pro jejichž výstavbu by se zabírala obdělávaná zemědělská půda, a přitom by nám vnitřní části měst, v nichž by se měl soustřeďovat život, pomalu bez údržby a renovace odumíraly, až by se přeměnily v neobyvatelné ruiny.“ Tato výpověď Jaroslava Škardy v rozhovoru pro *Jihočeskou Pravdu* z roku 1969 sice odůvodňovala asanaci historického jádra, avšak lze ji vztáhnout i na asanované oblasti Lidické třídy a Pražského předměstí. Právě zde převažovala zástavba nízkých hospodářských usedlostí s rozsáhlejšími pozemky a také řada činžovních domů z přelomu 19. a 20. století a doby meziválečné. Území plán jako zdravotně a esteticky závadná označoval zejména ta místa, kde stály hospodářské usedlosti. Nabízela se tedy buď možnost rekonstrukce nevyhovujících objektů, nebo jejich plošná demolice. Škarda však viděl v rekonstrukci historických objektů řadu problémů, hlavně po stránce ekonomické, o čemž svědčí jeho

¹⁷⁵ Hruža, *Slovník soudobého urbanismu*, (pozn. 3), s. 52.

¹⁷⁶ Erbanová (Žáčková), *Urbanistický vývoj Českých Budějovic*, (pozn. 7), s. 13.

komentář: „Dosavadní způsob opravy jednotlivých objektů se neprokázal jako příliš vhodný. Oprava jediného objektu nemohla mnoho přispět k ozdravení prostředí, pokud zůstal obklopen celým blokem neupravených, zchátralých domů se špinavými dvory, plnými hygienicky závadných přístaveb, které zabraňovaly proniknutí světla a čerstvého vzduchu k jednotlivým bytům. Vzhledem k malému rozsahu úprav nebylo obvykle možno dát bytům plně moderní vybavení, jako mají byty v novostavbách (např. ústřední vytápění apod.). V neposlední řadě byly předmětem kritiky tohoto způsobu úprav i poměrně vysoké finanční náklady, ovlivněné především stavebním stavem okolních budov.“¹⁷⁷

Plánované demolice také rezonovaly s bytovou krizí. Z hlediska nízkopodlažního charakteru usedlostí se může zdát výstavba výškových domů opodstatněná – každá z těchto nových budov měla disponovat kapacitou mnoha bytových jednotek.

Neposledním faktorem plánované asanace byl reprezentativní charakter politických orgánů, které strategicky umisťovaly novou výstavbu při důležitých komunikačních tepnách. Tím se zdůraznila „pokrokovost“ hlásaná komunistickým režimem, odmítající vše „staré“ ve prospěch „nového“, skrze nějž se mělo docílit lepší budoucnosti města a jeho obyvatel.

První bourání se dotklo části Lidické třídy, kde počátkem šedesátých let vznikala první experimentální výstavba ve městě.¹⁷⁸ Postupem času se asanační práce přesunuly i na Pražské předměstí. Zprvu do míst Pekárenské ulice (při její severní části, v úseku mezi Kostelní a Klaricovou ulicí), kde v letech 1963–1966 na ploše zbourané zástavby vzrostlo nové panelové sídliště podle projektu Bohumila Böhma.¹⁷⁹ Nejrozsáhlejší dopad demolic však postihl zástavbu podél Pražské třídy a místa západně od ní, tedy Starého města [obr. 49], dokládajícího ranější urbanizaci, ještě před založením královského města. Právě tato městská část se stala pro tehdejší rétoriku synonymem nevyhovujícího a nedostatečného místa, a to jak stavebně, tak i sociálně.

V roce 1964 vznikl podrobný územní plán obvodu 1 (západní části Pražského předměstí), vyprojektovaný pracovníky Stavoprojektu Ing. arch. Aloisem Hlouškem a

¹⁷⁷ Jaroslav Škarda, O asanaci Českých Budějovic, *Jihočeská Pravda XXV.*, č. 191, 1969, s. 5.

¹⁷⁸ Erbanová (Žáčková), *Urbanistický vývoj Českých Budějovic*, (pozn. 7), s. 13.

¹⁷⁹ Daniel Kovář, Pekárenská ulice, *Encyklopedie Českých Budějovic*, dostupné online: <http://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/pekarenska-ulice>, vyhledáno 2. 4. 2018.

Ing. arch Ladislavem Konopkou. Stěžejním bodem plánu bylo zbudování nového sídliště, jehož umístění se orientovalo do míst zastavěné plochy Starého města. Není pochyb o tom, že šlo o velmi náročný projekt, který musel počítat s citlivým přístupem, ohlížejícím se na šetrné zasazení do historicky zastavěné plochy.

Není divu, že takovýto plánovaný zásah do zastavěného organismu neunikl pozornosti památkové péče. Z pověření krajského střediska památkové péče a okresního národního výboru provedli konzultaci návrhu projektu J. Kalný a Karel Kakuška. Během debaty, která se uskutečnila na odboru výstavby Městského národního výboru v Českých Budějovicích, bylo proneseno uspokojení nad probíhající diskuzí zamýšlející se nad řešením daného obvodu (severně od Husovy třídy, na západ od Pražské třídy, na severu vymezeném železniční dráhou na Plzeň a na západě řekou Vltavou). Projektanti skrze tento přípravný projekt avizovali snahu vyřešit zodpovědně a svědomitě množství problémů, které doprovázely tuto část města. Jednalo se především „o vhodné začlenění historicky chráněných objektů, vybudování sportovního areálu na břehu Vltavy, moderní výškové výstavby, vyřešení obchodní sítě, služeb, garáží, zachování a rozšíření zeleně, problémy urbanistické i estetické, v neposlední řadě potom i ekonomické.“¹⁸⁰ Bylo zřejmé, že tak komplikovaný úkol nemohl být vyřešen bez újmy.

Pohled památkové péče apeloval zejména na citlivý přístup projektantů přípravného návrhu projektu k ochraně a příhodnému začlenění do nové výstavby u špitálu Svaté Trojice a Staroměstského kostela s hřbitovem. K předběžnému návrhu projektu uvedli pracovníci památkové péče několik poznámek, které měly napomoci k nejvhodnějšímu výsledku celého plánu. V následujících řádcích bude uvedeno několik těchto připomínek, jež uvedl Karel Kakuška ve sborníku *Výběr* z roku 1964.

Celý projekt, měl být doplněn důkladnou dokumentací objektů souvisejících se zájmy státní památkové péče. V tomto případě se vznesl požadavek o vypracování soupisu vyhodnocujícího jednotlivé objekty. Týkalo se to nejen těch, které měly zůstat zachovány, ale i takových, jež se měly v rámci nové výstavby bourat (kupříkladu Dělnický dům nebo některé prvky lidové architektury, situované ve Staroměstské a Pekárenské ulici). Navíc návrh značně zasahoval do půdorysu Staroměstské ulice, prostupující územím původního budějovického osídlení. Z pohledu politicko-historického Staroměstská ulice dokládala rané slovanské osídlení, vzniknuvší ještě

¹⁸⁰ Viz. Kakuška, (pozn. 12), s. 27.

před založením samotného královského města. Půdorys Staroměstské ulice spolu s úsekem Staré Pekárenské tedy tvořil důležitou dokumentační hodnotu. Proto se z hlediska historického a urbanistického požadovalo, aby se tato původní trasa respektovala, třebaže v nové podobě.

Pracovníci památkové péče vznesli doporučení projektantům územního plánu, aby novou výstavbu situovali severně od Koldomu, především v jeho těsné blízkosti. Negován byl zejména záměr situování výstavby řadového obytného objektu, popírajícího půdorysný charakter Staroměstské ulice. V neposlední řadě se připomínky zaměřovaly i na důkladnější řešení zeleně v jednotlivých blocích.

Památkáři doufali, že skrze odůvodněné připomínky k navrhovanému projektu bude dosaženo optimálního řešení, znamenajícího významný přínos v moderním, a to nejen ekonomicky, ale i výtvarně a urbanisticky kompaktním díle. Tak, aby výsledný celek byl vyřešen komplexně a zachytil tak technickou, kulturní a uměleckou pokrokovost (sledované) doby.

Nepříliš pozitivním vyústěním těchto připomínek zůstává vyjádření pronesené na městském národním výboru ze dne 9. listopadu 1964. Na připomínky Krajského střediska památkové péče a okresního konzervátora k podrobnému územnímu plánu obvodu I. nebyl brán zřetel.¹⁸¹

V neposlední řadě je nutné podotknout, že v rámci demolic a následné výstavby neproběhl v prostoru Starého města regulérní archeologický výzkum. V šedesátých a sedmdesátých letech se ohled na archeologii nebral, a navíc v té době v Jihočeském muzeu pracovali archeologové, kteří se středověkou a novověkou archeologií nezabývali. Za minulého režimu se muzejní archeologové věnovali výzkumům pouze sporadicky, a to jen toho, co jim bylo dovoleno, což se nové výstavby na Starém městě netýkalo. Na území nejstarší části Českých Budějovic tak došlo k zániku mnoha archeologických situací, a to bez jakékoliv dokumentace.¹⁸²

¹⁸¹ Viz. Kakuška, (pozn. 12), s. 27 – 30.

¹⁸² Emailová korespondence autorky se Zuzanou Thomovou, archeoložkou a specialistkou na období raného středověku, ze dne 28. 6. 2018. V místě Staroměstského hřbitova, proběhl v roce 2005 záchranný archeologický výzkum v rámci přístavby objektu domova důchodců. Viz.: Juraj Thoma, *Zpráva o archeologickém výzkumu na lokalitě: Staroměstská, České Budějovice*, Rukopis uložen v archivu Jihočeského muzea v Českých Budějovicích, 2004.

5.1 Časový přehled demolic

Demolice Starého města započala na jaře roku 1959, kdy musel plánované stavbě Koldomu ustoupit Knappův dvorec, situovaný na nároží Pražské třídy a Staroměstské ulice. V témže roce došlo také ke zbourání tzv. Staré pošty (obr.), stojící podél Pražské třídy v blízkosti Knappova dvorce.

Další velká vlna demolic proběhla v šedesátých letech, zejména mezi roky 1968–1970. Během tohoto období byla srovnána se zemí celá Staroměstská ulice. Pozvolna zde zmizely hospodářské usedlosti a činžovní domy [obr. 50, 51].¹⁸³ V dnešní době je velmi složité dohledat přesný časový sled postupné likvidace [obr. 52, 53] konkrétních budov ve Staroměstské ulici. Skutečností zůstává, že poslední zbořenou stavbou zde byla Staroměstská škola, a to v únoru 1970.¹⁸⁴ Současně s likvidací Staroměstské ulice šly k zemi i všechny domy v úseku Staré Pekárenské ulice [obr. 54]. V místech, kde osa Staré Pekárenské ústila do Pražské třídy stál barokní sloup se sochou Panny Marie [obr. 55]. Ten v rámci asanačních prací zničen nebyl, nýbrž přenesen na jiné místo, údajně do Biskupské zahrady. Co se týče sochy Panny Marie tak ta se ztratila.¹⁸⁵

V sedmdesátých letech se demolice přesunuly na Pražskou třídu. V roce 1971 došlo ke zbourání vyhlášené Šmídovny [obr. 56] a jižněji orientovaného Trägrova domu.¹⁸⁶ Destrukci podlehl i památkově chráněný Dělnický dům,¹⁸⁷ sousedící s domem Trägrovým. Do počátku osmdesátých let zmizel celý úsek Pražské, vymezený ze severu Starou Pekárenskou a z jihu Staroměstskou ulicí. Jako poslední objekt tohoto úseku podlehl v roce 1981 činžovní dům [obr. 57], kdysi sousedící ze severní strany se „Starou Poštou“. V sedmdesátých letech také došlo ke stržení řady činžovních domů

¹⁸³ Kovář, *Zmizelé Čechy – České Budějovice – 2. díl: Předměstí.*, (pozn. 10), s. 46.

¹⁸⁴ Viz. Binder - Schinko, (pozn. 32), s. 103.

¹⁸⁵ Z rozhovoru autorky s Vojtěchem Štormem, ze dne 25. 6. 2018.

¹⁸⁶ Kovář, *Zmizelé Čechy – České Budějovice – 2. díl: Předměstí.*, (pozn. 10), s. 46.

¹⁸⁷ Památkově chráněný od 3. 5. 1958 do 1. 1. 1970. Památkový katalog NPÚ, Společenský dům „Dělnický dům“, dostupné online: <http://www.pamatkovykatalog.cz/?element=687794&sequence=8&mode=fulltext®ion%5B0%5D=Jih+o%5B0%5D=Cesk%C3%BD+kraj&county%5B0%5D=%5B0%5D=Cesk%C3%A9+Bud%C4%9Bjovice&municipality%5B0%5D=%5B0%5D=Cesk%C3%A9+Bud%C4%9Bjovice&municipalityPart%5B0%5D=%5B0%5D=Cesk%C3%A9+Bud%C4%9Bjovice+3&order=relevance%3Adesc&action=element&presenter=ElementsResults>, vyhledáno 2. 4. 2018.

z přelomu 19. a 20. století při severní straně ulice U Trojice v místech mezi Kněžskodvorskou a Klostermannovou ulicí.¹⁸⁸

Nutno podotknout, že ke stržení jedné budovy v Pražské třídě došlo i po revoluci. V roce 1992 byl odstřelen starobylý hostinec „U Bílé růže“, situovaný v blízkosti Mariánských kasáren. Jeho místo nahradila budova soukromé střední školy.¹⁸⁹

¹⁸⁸ Viz. Binder - Schinko, (pozn. 32), s. 96.

¹⁸⁹ Kovář, *Zmizelé Čechy – České Budějovice – 2. díl: Předměstí.*, (pozn. 10), s. 46.

6 Koldům

Stále se zvyšující počet obyvatel¹⁹⁰ Českých Budějovic na sklonku padesátých let, související s expanzí těžkého průmyslu, neměl v dějinách města obdoby. Mezi nově se stěhující obyvatele patřili zejména bezdětné manželské páry a jednotlivci. Pro tyto lidi bylo zapotřebí nalézt správnou formu bydlení, korespondující s jejich skrovným vedením domácnosti. Uvedenou potřebu měla zhmotnit plánovaná výstavba vícepodlažního objektu orientovaného na území Starého města a zrcadlicího téma kolektivního bydlení.¹⁹¹ Tento fenomén se v ČSR formoval již od meziválečného období v souvislosti s avantgardou a silicím sociálním cítěním pro kolektivní způsob života. Již v tu dobu vznikla řada prototypů v zahraničí, a to zejména v Anglii a Holandsku, odrážejících ideje hnutí CIAM. Hlavní cíle výstavby kolektivních domů, tedy moderního typu bydlení, odrážely snahy osvobodit jedince i rodinu od nadbytečně zatěžujících a teoreticky nevhodných domácích prací. K těm se řadila například příprava jídla spolu s jeho zásobováním, otázka prádla a oblečení či práce nezbytně spjaté s chodem a údržbou obytných místností. Na to navazovaly i záležitosti týkající se péče o domácnost a výchovy dětí, kulturního vyžití a sportovních aktivit.¹⁹²

Ačkoliv v českých zemích vzniklo jen pár desítek kolektivních domů, (započítáme-li i jejich dobové varianty, tedy domy hotelového typu), tak lze kolektivní bydlení pokládat za důležité téma tuzemské veřejné diskuze. Právě debata o Koldomech určila formu české domácnosti v období reálného socialismu, a to zejména v podobě servisních institucí sloužících těmto domácnostem. Koldomy se staly ústřední oblastí architektonického experimentu jak meziválečného období a protektorátu, tak i šedesátých let. Navíc právě „nedostatky“ Koldomů posléze přivedly české architekty do sféry sídlištního urbanismu.¹⁹³

Českobudějovický Koldům měl v sobě zhmotnit tu variantu kolektivního bydlení, kde by skrze poskytované služby hotelového typu došlo ke zredukování práce

¹⁹⁰ V roce 1959 měly České Budějovice 66 300 obyvatel a v roce 1970 jejich počet vzrostl na 77 300. Viz. Chvojka, (pozn. 146), s. 200.

¹⁹¹ Šlo o jednu z prvních realizací českobudějovického projektového ústavu, zabývající se experimentálními projekty. Viz. Jandová, (pozn. 9), s. 41.

¹⁹² Adolf Beneš, K otázkám prvních kolektivních domů, *Architektura ČSR XVIII*, č. 1, 1959, s. 30 – 31.

¹⁹³ Viz. Guzik, (pozn. 19), s. 7.

spojené s provozem domácností ve prospěch kultury a sociální interakce mezi nájemníky domu.¹⁹⁴

Návrh objektu vypracovali Bohumil Böhm, Jaroslav Škarda a Bohumil Jarolím. Zadavatelem výstavby kolektivního domu byl Generální investor komplexní bytové výstavby KNV (Krajský národní výbor) v Českých Budějovicích,¹⁹⁵ kterému byl 9. srpna 1958 podán první návrh podoby objektu o kapacitě dvou set bytových jednotek. Z diskuze vedené radou městského národního výboru, uskutečněné 28. srpna 1958, vzešla hlavní připomínka k návrhu projektu, a to udělat v posledním patře budovy místo plánovaných prádelen a sušárny terasu s kavárnou pro letní i zimní provoz.

Pro plánovanou výstavbu byla zvolena nárožní parcela, v jejíž místech se lámala Pražská třída a Staroměstská ulice, tedy v zastavěném organismu Starého města. Objekty stojící v prostoru budoucí stavby měly být srovnány se zemí.

Budova měla být atypická a v rámci experimentální výstavby aplikovat neobvyklé materiály a nové konstrukce, což projektanti projednávali s realizačním podnikem projektu, tedy s Pozemními stavbami n. p. České Budějovice. Kolektivní dům měl disponovat čtyřiceti garsoniériami, dvaceti dvugarsoniériami a dále dvoupokojovými a třípokojovými byty. V přízemní části budovy se měla nacházet restaurace s oddělenou kavárnou, spojenou s kinem.¹⁹⁶

Ke schválení výstavby kolektivního domu došlo 1. března roku 1959 a již v dubnu téhož roku se poukazovalo na nutnost demolice několika objektů situovaných na půdoryse budoucí novostavby. Generální investor měl povinnost poskytnout majitelům dotčených objektů náhradní bydlení.¹⁹⁷ Původní horizontálně laděnou zástavbu Knappova dvorce a starobylého hostince „Staré pošty“ proto nahradila vertikálně rostlá budova Koldomu [obr. 58], urbanisticky dominující nároží Pražské třídy a Staroměstské ulice.

Celý objekt autoři komponovali z několika obytných bloků - „H“, „M“, „S1“, „S2“ a neobytného bloku „K“, kde se nacházelo kino. Hmotové uspořádání těchto bloků zčásti připomínalo písmeno Y. K ústřednímu kvádru, tedy bloku „H“, přiléhaly

¹⁹⁴ Štorm, *Architektura*, (pozn. 149), 50.

¹⁹⁵ Viz. Zuzáková, (pozn. 18), s. 1.

¹⁹⁶ Archiv stavebního úřadu v Českých Budějovicích, složka – Pražská č. 19/ čp. 1255, „Koldům“ – „Perla“ B10.

¹⁹⁷ Viz. Jandová, (pozn. 9), s. 45.

z východní a západní strany dvě zkosená křídla „M“ a „S1“. Na křídlo „S1“ ze západní strany, tedy ze Staroměstské ulice, se napojoval pětipodlažní blok „S2“. Vnitřní prostor, obepínaný bloky „M“ a „S1“, vyplňoval blok „K“. Na konci roku 1960 byl dostaven blok S2 a v prosinci 1961 došlo k dostavbě zbývajících obytných částí. K dohotovení stavby a jejímu plnému užívání včetně kolektivních zařízení došlo v únoru 1964.¹⁹⁸

Vznikla tak „první výšková stavba ve městě“ [obr. 59],¹⁹⁹ která v době svého vzniku výrazně převyšovala okolní stavby Pražské třídy (v té době třída Míru) a Staroměstské ulice. Stavební záměr respektoval historické ukotvení místa, což potvrdila i slova Aloise Pohana: „Fixací Koldomu byl položen základ akcentu bývalé Staroměstské ulice, která tvořila páteř původního osídlení.“²⁰⁰ Oproti svým dobovým předobrazům, vzniklých o pár let dříve na území ČSR (v Litvínově a ve Zlíně), jež obklopovala rozlehlá zeleň, byl budějovický Koldům naopak zakomponován do již zastavěného organismu při rušné dopravní tepně vedoucí ve směru na Prahu. Umístění polohy stavby jednoznačně souviselo se záměry soustředit život do blízkosti historického centra a zároveň koreloval s rozsáhlejším urbanistickým plánem. Ten předpokládal výstavbu dalších kulturních a společenských zařízení, při obou stranách Pražské třídy, „reprezentujících“ město již při příjezdu. Jedním z plánů nové výstavby mělo být například nezrealizované divadlo²⁰¹ na Mariánském náměstí, jemuž musely ustoupit některé stavby, a vznikl tak rozsáhlý nezastavěný prostor. Dalšími, již uskutečněnými, stavbami připojenými později ke Koldomu na východní straně Pražské třídy byl hotel Gomel,²⁰² a objekt telekomunikací,²⁰³ jimž také musely ustoupit původní budovy.

¹⁹⁸ Erbanová, Koldům v Českých Budějovicích, (pozn. 17), s. 297.

¹⁹⁹ Viz. Ševčík – Beneš, (pozn. 5), s. 122.

²⁰⁰ Pohan, České Budějovice, (pozn. 84), s. 347.

²⁰¹ I přes řadu velkorysých plánů uskutečněných v rámci architektonické soutěže se divadlo na Mariánském náměstí nikdy nedočkal své realizace. Viz Miroslav Sýkora, Veřejná soutěž na Jihočeské divadlo v Českých Budějovicích, *Architektura ČSR XIX*, č. 1, 1960, s. 1 – 7.

²⁰² Hotel Gomel byl postaven mezi lety 1978–1982 J. Škardou, J. Bendou a L. Erbanem. Jednalo se o výraznou dominantu Pražské třídy vysokou 62 metrů, která zároveň výškově konkurovala samotné Černé věži. Viz. Vojtěch Štorm. *Architektura 2. poloviny 20. století a počátku 21. století*, dostupné online: <http://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/architektura-2-poloviny-20-stoleti-a-pocatku-21-stoleti>, vyhledáno 12. 4. 2018.

²⁰³ Telekomunikační budova vznikla mezi lety 1971–1975 podle projektu Karla Koutského a Jana Kozla. Hmotovou skladbu kvádrů a válců umocňovaly na svou dobu neobvyklé technologické postupy, které byly záměrně použity tak, aby podtrhovaly ideu stavby. Viz. Ševčík – Beneš, (pozn. 5), s. 304.

Výstavbou Koldomu navíc došlo k prvnímu velkému zásahu do intravilánu Starého města. Objekt Koldomu lze tak pokládat za první fázi asanačních prací, pokračujících od druhé poloviny šedesátých let na celé ploše Starého města.

Jak bylo již výše zmíněno, stavba Koldomu se skládá ze čtyř samostatných bloků [obr. 60] oddělených dilatačními spárami. Ústřední prvek objektu, tedy blok H, orientovaný na nároží Pražské třídy a Staroměstské ulice, sestává z devíti pater. Přízemní část [obr. 61] nese šest párů konických pilířů, utvářejících prostor loubí, z něhož směřuje prosklený vstup do haly, ze které jsou schodištěm a čtyřmi výtahy dostupná následující podlaží. Dispozice této části je třítraktová s tím, že centrální trakt pokaždé tvoří spojovací chodbu, po jejíchž obou stranách jsou situovány garsoniéry a dvougarsoniéry. V devátém patře bývala kavárna s panoramatickým výhledem na město. V dnešní době jsou tyto prostory přizpůsobeny pro kancelářské potřeby, přičemž sem vede oddělené schodiště a výtah. Hlavní průčelí tohoto bloku rytmizují v každém patře tři lodžie, rozložené po celé jeho šíři. Obě postranní fasády jsou hladké, členěné v každém patře pěti okenními osami, lemovanými ostěním. Deváté patro, tedy prostor dřívější kavárny, ustupuje, čímž vzniká plocha úzké terasy. Celý blok „H“ završuje rovná přesazená střecha.²⁰⁴

K ústřednímu bloku „H“ se z východní a západní strany kolmo napojují dvě šestipodlažní pavlačová křídla „M“ a „S1“ [obr. 62]. V bloku „M“, orientovaném při Pražské třídě, se v přízemí nachází restaurace a nad ní jsou umístěny v pěti patrech byty. Suterén disponuje vedle skladovacího zázemí s chladírnami pro restauraci také sklepy k jednotlivým bytům. Blok „S1“, situovaný při Staroměstské ulici, zrcadlí křídlo „M“. V patrech jsou rovněž umístěny byty a přízemní část se skládala z vyprojektovaného příslušenství kina a nebytových společných prostor, sloužících i blokům „H“ a „M“. Suterén taktéž disponuje sklepy k jednotlivým bytům. Oba bloky („M“ a „S1“) jsou řešeny pavlačovým systémem a do obytných buněk se vchází z venkovních chodeb vnitrobloku. Uliční průčelí obou bloků se shodují, přízemní část a poslední podlaží mírně ustupují. Fasáda průčelí je rytmizována pravidelně se střídajícími okny a lodžie. Obě boční křídla završuje rovná střecha. Ve vnitřním prostoru mezi křídly „M“ a „S1“ stojí blok „K“ sloužící do roku 2003 jako kinosál přizpůsobený k širokoúhlému promítání a s místy pro 455 diváků. V suterénu tohoto bloku bývaly prostory strojovny vzduchotechnického zařízení. V dnešní době jsou prostory bloku „K“

²⁰⁴ Viz. Zuzáková, (pozn. 18), s. 4.

přizpůsobeny k provozu tělocvičny. Posledním článkem komplexu Koldomu je šestipodlažní blok „S2“, přiléhající k bloku „S1“ při Staroměstské ulici. Dispozice tohoto bloku je řešena jako aplikace typu T03. V suterénu bývala kotelna se strojovnou a uhelna pro celý Koldům a také společné zázemí a sklepy pro obyvatele domu. Uliční fasádu člení ve třech pasech lodžie situované v každém podlaží. Prostor mezi lodžiami prolamují tři okenní osy. Tento blok je jako jediný z komplexu zakončen sedlovou střechou.²⁰⁵

Na stavbě Koldomu architektonický tým poprvé v jižních Čechách aplikoval techniku lití betonu do formy, což mělo z technologického hlediska zásadní vliv na následný vývoj masové bytové výstavby v jižních Čechách. Na objektu se testovala konstrukce zcela montovaná z panelů,²⁰⁶ kdy příčné nosné stěny z cihel vystřídaly železobetonové panely. Ty se následně použily i u stropů a podlah. Koldům se tedy stal prvním celomontovaným panelovým bytovým domem v jižních Čechách. Díky zkušenostem s jeho budováním došlo ke transformaci existujícího krajského typu „A“, uplatňujícího stropní panely a cihelné stěny, na nový krajský systém „B“, zcela montovaný z panelů. Ten se následně ve velké míře aplikoval v Českých Budějovicích na Lidické třídě, v Pelhřimově a ve Strakoniciích a zásadně urychlil novou bytovou výstavbu.²⁰⁷

Architektura Koldomu ve své skladbě zrcadlila dobově aktuální bruselský styl. Využitím nových materiálů a technologií spolu s inovativním přístupem architektů dosahovala stavba působivého estetického výrazu. Skrze formaci geometrických hříček v podobě šikmých ploch, linií a křivek získávala budova na dynamičnosti. Příznačné pro bruselský styl byly i neonové nápisy objevující se na průčelí a střeše Koldomu. Tento styl se uplatnil také ve výtvarném řešení interiéru [obr. 63] restaurace, kavárny a kina Vesmír. Umělecké dotvoření těchto prostor bylo svěřeno jihočeskému výtvarníkovi Jiřímu Tichému, jehož návrhy se realizovaly v letech 1963 a 1964. V restauračním zařízení Tichý instaloval čtyři podsvětlená okna, komponovaná ze skleněných zarámovaných ploch s připevněnými textilními kolážemi a zalitá v syntetické

²⁰⁵ Archiv stavebního úřadu v Českých Budějovicích, složka – Pražská č. 19/ čp. 1255, „Koldům“ – „Perla“ B10.

²⁰⁶ Prefabrikáty na stavbu se zhotovovaly rovnou na staveništi. Tím se uspořily výdaje spojené s dopravou stavebnin a zároveň bylo umožněno rychlejší postavení objektu. Erbanová, Koldům v Českých Budějovicích, (pozn. 17), s. 296.

²⁰⁷ Ibidem, s. 280.

pryskyřici. Zdi ve foyeru kina a kavárny zdobily barevně uplatněné plochy. Bohužel se nic z uměleckého ztvárnění interiérů do dnešní doby nezachovalo.²⁰⁸

Samotné označení českobudějovické stavby „Kolektivní dům“ mohlo evokovat ideovou souvislost se staršími Koldomy, postavenými v Litvínově, Zlíně, Sovětském svazu, ale také s marseillskou budovou Unite d’Habitation od Le Corbusiera (1946–1952). Souvislosti lze však hledat spíše ve formálních podobnostech a skrze transformaci postupného vývoje kolektivního bydlení, které tyto starší stavby prorazily. Paralely s Koldomem v Litvínově lze sledovat ve skladbě hmoty (na ústřední prvek se napojovaly dva šikmé bloky) a u vnějšího členění fasády. Uliční fasáda bočních křídel bloků „S1“ a „M“ u českobudějovické varianty využívala rovněž jako v Litvínově členění pravidelně se střídajících oken s lodžiemi. Využití prvku kónických pilířů u ústředního bloku „H“ mohlo vzdáleně připomínat slavnou marseillskou stavbu. Tyto zmíněné Koldomy se však lišily od českobudějovické varianty ideovým východiskem. Koncept těchto starších Koldomů spočíval v jejich samostatném fungování. Veškeré funkce potřebné k životu jedince měly být zahrnuty v těchto objektech, což z nich utvářelo jakési „město v domě“.²⁰⁹ Českobudějovický Koldům byl však dobovou variantou kolektivního bydlení tak zvaného hotelového typu.²¹⁰ Tento typ naopak otevíral společné prostory i široké veřejnosti. Dům hotelového typu upřednostňoval bezdětné dvojice nebo samostatně žijící osoby, tvořící přibližně třicet procent obyvatel všech domácností.²¹¹ Těmto lidem vyhraňoval českobudějovický Koldům ústřední blok „H“, kde se nacházely garsoniéry a dvougarsoniéry. Garsoniéry pro jednotlivce postrádaly kuchyni, přičemž dvougarsoniéry obsahovaly pouze kuchyňský kout. Vícepokojové byty, určené pro vícečlenné domácnosti, orientované v bočních křídlech, již kuchyně zahrnovaly a jejich součástí byl obývací pokoj a jedna nebo dvě ložnice.²¹² I když se jednalo o nanejvýš zredukované byty (především u garsoniér a dvougarsoniér

²⁰⁸ Erbanová, Koldům v Českých Budějovicích, (pozn. 17), s. 298.

²⁰⁹ Erbanová, Koldům v Českých Budějovicích, (pozn. 17), s. 294.

²¹⁰ Domy hotelového typu v tomto období vznikaly jak na Východě, tak i na Západě. V západní Evropě se ve velké míře uplatňovaly hotelové domy s rodinnými byty, hojně uplatňované ve Švédsku, Švýcarsku, Francii, Německé spolkové republice a Anglii. Jitka Richterová, Bytové domy hotelového typu. *Architektura ČSR XIX*, 1960, s. 133. K výstavbě hotelových domů ve východní Evropě přispěl první tajemník ústředního výboru komunistické strany Sovětského svazu Nikita Chruščov, jenž jim poželhal svým výrokem na Vsesvazové konferenci o stavebnictví v dubnu roku 1958. Chruščov prohlásil: „V našich současných podmínkách je žádoucí jistý počet obytných domů založených na chodbovém systému, typu hotelů (...) Ty budou levnější a lze je postavit rychleji.“ N. S. Chruščov, Reč na Vsesojuznom sověščanii po stroitel’stvu 12 aprělja 1958, cit. podle: Erbanová, Koldům v Českých Budějovicích, (pozn. 17), s. 294.

²¹¹ Ibidem, s. 295.

²¹² Erbanová, Koldům v Českých Budějovicích, (pozn. 17), s. 293.

v bloku „H“), tak pořád splňovaly kritéria plnohodnotného obytného prostoru. Skrze redukci obslužného aparátu těchto obytných prostor bylo umožněno uspořít jak finanční prostředky, tak i čas jednotlivců ve prospěch vybavení domu řadou kolektivních zařízení.²¹³

I když českobudějovický Koldům v jistém ohledu navazoval na výše zmíněné starší varianty kolektivního bydlení, vznikl s ideovou obměnou domu hotelového typu. Poskytoval ubytování jednotlivcům, párům i rodinám, ti všichni v rámci domu využívali i řady dalších služeb. Prostory jeho kavárny, restaurace a kina byly přitom přístupné i širokému okolí. Atraktivnost kavárny, umístěné v posledním patře ústředního bloku a nabízející výhled na historické centrum, spolu s moderně vybaveným kinem a restaurací se staly hojně navštěvovanými prostory. Přitažlivost lákající návštěvníky spočívala vedle konkrétních prostorů zařízených v tehdy aktuálním bruselském stylu i v tom, že byla v těsné blízkosti historického centra. Koldům touto otevřeností veřejnosti dosahoval oživení obytného prostředí a stal se cíleným společenským a volnočasovým prostorem Českých Budějovic.

Na českobudějovický Koldům lze pohlížet jako na novinku zapadající do dobové experimentální výstavby, jež se otevírala i veřejnosti a inovativně tak navazovala na poválečné kolektivní domy. Nejbližší paralely budějovického Koldomu lze však shledat (nejen v hmotovém uspořádání, ale i ve způsobu využití vnitřních zařízení) již ve třicátých letech dvacátého století u Paláce Svět²¹⁴ [obr. 64] v pražské Libni. Tento nárožní objekt sestával z několika bloků velmi podobně komponovaných jako českobudějovický Koldům. I když hlavnímu průčelí nedominoval převyšující prvek, tak sešikmená boční křídla, svírající mezi sebou objekt kinosálu, jasně připomínala českobudějovickou stavbu. Analogie však nelze shledávat jen u hmotové kompozice, nýbrž i u vnitřního využití prostorů, z nichž některé sloužily široké veřejnosti. Palác Svět totiž stejně jako českobudějovický Koldům fungoval jako multifunkční komplex pojímající bytové jednotky, kino, restauraci i kavárnu.²¹⁵

²¹³ Viz. Jandová, (pozn. 9), s. 45.

²¹⁴ Tuto stavbu postavil mezi lety 1932 – 1934 architekt František Havelna pro podnikatele Ladislava Světa. Monika Motlová, *Analýza stavu a návrh využití Paláce Svět s cílem rozvoje sociokulturního prostředí Libně* (magisterská diplomová práce), Fakulta podnikohospodářská, Vysoká škola ekonomická v Praze, Praha 2015, s. 23.

²¹⁵ Palác Svět v dnešní době vlastní italský podnikatel Antonio Crispino, který záměrně nechává stavbu chátrat. Viz. Motlová, (pozn. 220), s. 24.

V současné době se podoba budovy Koldomu [obr. 65] v podstatě příliš neliší od prvotního vzhledu. V roce 2000 došlo k výměně oken, zateplení a natření pláště budovy,²¹⁶ přičemž zvolená šedomodrá barva se navracela k původnímu vzhledu. V osmdesátých letech minulého století byla totiž prvotní fasáda stavby přetřena v tónech světlého okru.²¹⁷ V rámci renovace došlo k nabarvení zábradlí lodžii hlavního průčelí ve střídajícím se rastru oranžové, žluté a modré. Fasáda v dnešní době postrádá původní neonové nápisy, odkazující ke stavbám 60. let 20. století. Dobové neonové nápisy vystřídal kupříkladu reklamní poutač na Budějovický Budvar přímo nad vchodem do restaurace. K velkým změnám však došlo ve vnitřních částech budovy. Bohužel se do dnešních dní nedochovalo nic z původních bruselských interiérů. Dalo by se konstatovat, že prostory restaurace naprosto nesouzní s charakterem stavby a jsou až nevkusně zařízené. Atraktivně situovanou kavárnu, nabízející neobvyklý výhled na historické centrum a okolí, nahradily kancelářské prostory veřejnosti nepřístupné. Výstavba nového multiplexu na sídlišti Máj v roce 2002 značně odlákala návštěvníky kina Vesmír, které se zrušilo po roce 2002.²¹⁸ V dnešní době jsou prostory bývalého kina využívány jako tělocvična.

Ačkoliv vnitřní společenské prostory již nefungují jako dřív (až na restauraci), a Koldům již není tak vyhledávaným cílem volnočasových aktivit obyvatel města, tak přesto se jedná o kulturněhistorický doklad své doby, který se zcela oprávněně zařadil v roce 2013 na seznam kulturních nemovitých památek. Českobudějovický Koldům patří k důležitým dílům reflektujícím vývoj západní architektury a zároveň dobově příznačný směr v Československu – bruselský styl. Často skloňované analogie se stavbou Unité d'habitation v Marseille se však mohou zdát lehce zavádějící. Jediný prvek, který zde „cituje“ marseillskou stavbu, jsou kónické pilíře, situované u ústředního křídla. Objekt je navíc kvalitním dokladem experimentální architektury šesté dekády u nás a má stěžejní význam pro technologii výstavby na celém jihu Čech.

²¹⁶ Viz. Zuzáková, (pozn. 18), s. 2.

²¹⁷ Archiv stavebního úřadu v Českých Budějovicích, složka – Pražská č. 19/ čp. 1255, „Koldům“ – „Perla“ B10.

²¹⁸ Daniel Kovář, Kina, Encyklopedie Českých Budějovic, dostupné online: <http://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/kina>, vyhledáno 16. 5. 2018.

6.1 Od experimentů k typizaci

Kolektivní dům se stal startovním projektem experimentální výstavby v jihočeském kraji. Zkušenosti nabyté výstavbou Koldomu zprostředkovaly obměnu používaného krajského typu „A“, uplatňujícího stropní panely a cihelné stěny, na nový krajský systém „B“, výhradně montovaný z panelů. Tato technologie se následně v hromadném množství aplikovala především v rámci sídlištních celků. Prvotní rozsáhlejší realizací v Českých Budějovicích byla tzv. Experimentální výstavba na Lidické třídě, která se nachází jižně od historického centra ve směru na rakouský Linec. Na Lidické lze najít hned několik konstrukčních soustav, které zde ověřovaly možnosti panelové technologie. Stavba Experimentu byla vybudována prostřednictvím železobetonové montované konstrukce bez průvlaků vyplněné stěnovými panely a dvojitými betonovými stropními deskami. Hlavní úsek sídliště na Lidické, vyprojektovaný Bohumilem Böhmem, mísil krajské typové soustavy „B2“ a „B4“.²¹⁹ Jejich primární nosný systém sestával z příčných železobetonových panelových stěn, budovaných v osových rozstupech 3,6 metru.²²⁰ Tyto budovy se staly z hlediska konstrukce předchůdcem celostátního typu T 06 B, jehož krajská varianta byla vypracována Krajským projektovým ústavem v Českých Budějovicích podle ÚTP (územně technický podklad) předloženého ministerstvem výstavby v roce 1962.

Jihočeská varianta se odlišovala od celostátního typu zejména ve zpracování obvodového pláště a příček. Stavební dispozice, konstrukční a řemeslné prvky se s celostátním typem shodovaly. Typový podklad T 06 B řešil objekty s aplikováním rozponu příčných nosných panelů po 3,6 m s ústředním vytápěním a přípravou teplé vody. Jihočeská varianta měla využít zkušeností nabytých z výstavby z příčného systému „B“. Oproti systémům „B2“ a „B4“ se pro použití v jihočeském kraji zvolila řada sekcí s různými kategoriemi bytů, z nichž se skládaly jednotlivé objekty. Výběr sekcí se prováděl vzhledem k nutnosti aplikování železobetonových bytových příček, jimiž se nezatěžovaly stropy. Při výběru sekcí se dále zohledňovala nezbytnost bilancovat každé staveniště podle kategorie bytů a celkového standardu.²²¹ Typ T 06 B

²¹⁹ Klára Eliášová, České Budějovice – Lidická třída, in: Lucie Skřivánková - Rostislav Švácha – Klára Eliášová et al., *Paneláci 1: Padesát sídlišť v českých zemích*, Praha 2017, s. 224 - 225.

²²⁰ Boris Čepěk, Sídliště, *Encyklopedie Českých Budějovic*, dostupné online: <http://encyklopedie.cbudejovice.cz/clanek/sidliste>, vyhledáno 25. 5. 2018.

²²¹ Nový typ krajské varianty T 06 B, *Hlas stavby VII*, 24. května 1963, s. 2.

se v Českých Budějovicích poprvé uplatnil u obytného souboru Modrá hvězda (1962–1963) při Lidické třídě.²²²

Výstavba při Lidické třídě ověřila možnosti panelové technologie a shledala se s velkým úspěchem. Získané zkušenosti se zde tudíž mohly začít aplikovat na následujících nově budovaných sídlištních celcích. Další sídliště v pořadí počítalo s prostorem západní části Pražského předměstí, kde mělo být posléze postaveno ve své době „největší sídliště“ v jihočeském kraji. Celý tento sídlištní celek byl vybudován v technologii typu T 06 B.

²²² Architektem tohoto souboru byl Jan Benda. Viz. Jandová, (pozn. 9), s. 26.

7 Pražské sídliště alias sídliště Pařížské komuny

Roku 1963 došlo k vnitroustavní soutěži Stavoprojektu na řešení obvodu I (západní část Pražského předměstí). Nejvhodnějším podkladem byl shledán návrh autorů Aloise Hlouška a Ladislava Konopky, kteří měli vypracovat následný podrobný územní plán.²²³ Ten řešil území ohraničené z jihu Husovou třídou, z východu Pražskou třídou, ze západu řekou Vltavou a ze severu železniční tratí, vedoucí ve směru na Plzeň. Mělo zde vzniknout 3521 bytů, z nich 3194 v panelových domech. Realizace výstavby byla svěřena stavbařům z n. p. Pozemních staveb České Budějovice. Počítalo se s tím, že průměrná obytná plocha bude mít rozsah 41 m², přičemž plánované demolice „nevyhovujícího“ stavebního fondu odhadovaly odstranění čtyř set bytových jednotek.

Výstavba nového sídliště byla podle podrobného územního plánu rozdělena do tří etap. První od roku 1965 až do 1968, druhá mezi lety 1968 až 1975 a třetí mezi lety 1970 až 1975. Celkový náklad se pohyboval okolo pěti set milionů korun. Investor apeloval na to, aby se započalo s organizací výstavby v dostatečném předstihu. Proto se mělo začít s budováním inženýrských sítí (o nákladu čtyř milionů korun) již v roce 1965.²²⁴

Nové sídliště mělo poskytnout ubytování především pracovníkům nově vzniklých průmyslových podniků,²²⁵ ale také různým státním zaměstnancům, například vojákům a policistům. V neposlední řadě získávali byty i lidé, kteří v rámci demoličních prací přišli o svou nemovitost. Do sídliště se tak posléze stěhovaly lidé nejen z Českých Budějovic, ale ze všech míst tehdejšího Československa.

V rámci nové výstavby měly poprvé v jižních Čechách vzniknout věžové čtrnáctipodlažní domy, které navrhl Krajský projektový ústav v kooperaci se zaměstnanci výzkumu a vývoje n. p. Pozemní stavby, jež přispěly konceptem konstrukční části a technologie. Nové sídliště mělo přirozeně zahrnovat i stavby sloužící ke kulturnímu a společenskému vyžití obyvatel. V plánu byly dvě mateřské školy pro

²²³ Pohan, České Budějovice, (pozn. 84), s. 347.

²²⁴ Zahájili jsme výstavbu největšího sídliště, *Hlas stavby XIII*, 1965, č. 31, 7. 8., s. 1.

²²⁵ Mezi lety 1950–1960 vzrostla výroba na jihu Čech až trojnásobně a zaměstnanost v průmyslu o 230%. Hned po druhé světové válce se započalo s výstavbou nových průmyslových podniků. V roce 1947 vznikla Iгла a rok poté Kovošrot, Jihočeský průmysl masný a Mrazírny a rybný závod. V roce 1953 byl založen Technoplyn a Otavan, dále na přelomu padesátých a šedesátých let vznikly podniky Tesla a ČSAO a Jihočeské mlékárny. V roce 1961 se započalo s výstavbou podniku Škoda – k roku 1964 došlo ke zprovoznění modelárny a v dalším roce i vlastní slévárny. Viz. Chvojka, (pozn. 146), s. 201.

240 dětí, dvoje jesle pro 70 dětí, sportovní a rekreační areál, obchodní prodejny, restaurace a kulturní dům.²²⁶ Co se týkalo zeleně, tak ta se měla zachovat, což předesílala i slova redaktora Vladimíra Michala: „Autoři zastavovacího plánu pořídili přesný seznam všech 1800 ‚stávajících‘ stromů a počítají s nimi do budoucí zeleně. Staří zelenáči dostanou pytlivé zábaly a přestane už konečně ta nemilá a krutá praxe, že vzrostlé stromy na každé stavbě hned první den zničili a po skončení stavby se s dojemnou grácií vsazovaly nové sazeničky. Staré stromy na Pražském předměstí jsou očíslovány a ‚počítá se s nimi‘, což je přímo hřejivé. Každého, kdo bude šlapat po těchto stromech, stihne kapesní trest.“²²⁷

Nově budovaný bytový komplex byl v sedmdesátých letech pojmenován jako „sídliště Pařížské komuny“. Toto označení navrhl v roce 1971 předseda Bedřich Drajer v návaznosti na sté výročí Pařížské komuny.²²⁸ Jako symbolické uctění památky padlých Komunardů navíc Drajer podal žádost o vybudování pomníku Pařížské komuny. Požadavek byl radou města schválen a dne 26. března 1971 (přímo v den stého výročí pařížských voleb do Rady Komuny) došlo k odhalení atypického pomníčku, označovaného jako „Základní kámen sídliště Pařížské komuny“. Pomníček se nacházel u Koldomu, v blízkosti křížení Staroměstské a Holečkovy ulice.²²⁹ Předseda Bedřich Drajer, mající při odhalení pomníku slavnostní proslov, oficiálně informoval o usnesení rady městského národního výboru a občanských výborů o přejmenování západní části Pražského předměstí na „sídliště Pařížské komuny“.²³⁰

7.1 První etapa

Výstavba první etapy [obr. 66] se orientovala do severní části Pražského předměstí (často označované jako severní část Pražského sídliště). V prostoru ohraničeném ulicí U Trojice, ulicí Kněžskodvorskou, železniční tratí ve směru na Plzeň a řekou Vltavou měla do roku 1968 vzrůst nová zástavba. O podmínkách určených investorem se vyjádřil vedoucí technického úseku KPÚ Bohumil Postl: „Stavba byla zařazena do jmenovitého seznamu sídlišť schvalovaných vládou. Proto také v proudových cyklogramech výstavby sídlišť je počítáno s plynulou výstavbou bytů ve dvou

²²⁶ Hlas stavby, 7. srpna 1965 číslo 31 – ročník XIII, s. 1.

²²⁷ Vladimír Michal, S léty přibývá mladosti, *Jihočeská pravda XXI*, 1965, č. 38, 14. 2., s. 3.

²²⁸ Jednalo se o třídní boj buržoazie se socialisty, proběhnuvší v roce 1871. Více se lze o této historické události dozvědět zde: Renata Wohlgemuthová, *Pařížská komuna*, Praha 1980.

²²⁹ Kovář, *Příběhy budějovických pomníků* (pozn. 23), s. 379.

²³⁰ Pařížská komuna, *Výběr 11*, 1974, s. 30.

plynulých proudech. Náročnější bude provedení základů v blízkosti Vltavy a příprava montáže nového typu věžových domů. Pro toto operativní řízení stavby bylo ustaveno ‚vedení stavby‘, jehož členové jsou z Krajského investorského útvaru, KPÚ a n. p. Pozemní stavby. Vedení se schází nejméně jednou za měsíc a s úplnou pravomocí řeší hlavní úkoly, aby průběh prací byl plynulý a technický režim stavby byl plněn beze zbytku.²³¹

První etapa výstavby, v severní části předměstí, započala v roce 1965 úpravou terénu a budováním inženýrských sítí. Demolice v této části předměstí byly minimální. Nové budovy se orientovaly na volné plochy, popřípadě doplňovaly již stávající zástavbu [obr. 67]. V polovině roku 1966 se začalo s výstavbou prvních obytných budov a na konci roku 1968 bylo již hotovo. Vzrostlo zde sedm bodových bytových domů o čtrnácti podlažích podle návrhu Miroslava Vyhnánka a osm deskových budov o čtyřech až deseti patrech. Výstavba se prováděla v panelových domech typu T06B.²³² V rámci celku zde vznikly příjemné klidové prostory se střídou skladbu dominant, zakomponovaných do již dříve zastavěného organismu. To vše dotvářely zalomené řadové budovy obdélných půdorysů o čtyřech až deseti patrech.

V rámci panelové výstavby se zbudovala i Plzeňská ulice, napojující se na linii Jiráskova nábřeží a pokračující mezi panelovou zástavbou. Nově zde vznikla i Průběžná ulice spojující Čěčovu a Plzeňskou, čímž značně zmírňovala provoz okrsku.²³³ Stávající Čěčova ulice, původně končící v místech Neplachovy, se značně protáhla až k Nerudově ulici.

V rámci občanské vybavenosti zde vznikl typologicky zajímavý komplex staveb Juvel²³⁴. Vedle restaurace či služeb soubor zahrnoval i jednu z prvních samoobsluh ve městě. V Zachariášově ulici byla postavena mateřská škola pro 120 dětí a o kousek dál v Klostermannově ulici jesle pro 35 dětí. V Čěčově ulici se na již stávající školu z padesátých let napojil soubor zahrnující jesle pro 35 dětí, mateřskou školku pro 120

²³¹ Karel Pokorný, V krajském městě výstavba za 500 miliónů Kč – Proud se už nezastaví – Černá věž bude mít konkurenta, *Hlas stavby XIII*, 1965, č. 21, 29. 5., s. 3.

²³² Štorm, *Architektura*, (pozn. 149), s. 51.

²³³ Kovář – Koblasa, *Ulicemi města Českých Budějovic. Názvy českobudějovických veřejných prostranství v minulosti a dnes*. (pozn. 11), s. 203.

²³⁴ Vznikl podle návrhu Ladislava Konopky, Aloise Hlouška a Ludvíka Sýkory a byl vymezen ze západu Průběžnou ulicí a z východu Neplachovou ulicí. Vojtěch Štorm, Ludvík Sýkora, *Encyklopedie Českých Budějovic*, dostupné online: <http://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/sykora-ludvik>, vyhledáno 25. 5. 2018.

děti a základní devítiletou školu s 18 třídami. Mimo jiné zde vznikl i hospodářský pavilon a dvě energetická centra.

7.2 Druhá etapa

Druhá etapa výstavby [obr. 68] v prostoru ohraničeném Hálkovou ulicí, řekou Vltavou, Pražskou třídou a Holečkovou ulicí probíhala přibližně od roku 1968. Právě v této lokaci dosáhly demolice [obr. 69] starší zástavby největších rozměrů, a to zejména v trojúhelném intravilánu Starého města, vymezeném z východu Pražskou třídou, ze západu Staroměstskou ulicí a ze severu úsekem Staré Pekárenské. Z původní osady Budivojovic měl zůstat pouze Staroměstský kostel s hřbitovem, což potvrzovala i slova Vladimíra Michala v článku *Jihočeské pravdy*: „Uprostřed veškeré té novoty, v centru nového sídliště na Pražském předměstí, kde prý bývala kdysi původní prastará ves Budivojovice, zůstane mezi výškovými domy staroměstský kostelík, jenž bude rekonstruován a ponechán uprostřed zeleně. Staroměstský hřbitov se promění v lapidárium, v jakousi otevřenou, stálou výstavu starých budějovických pomníků – Lanny, Jirsíka, Mariánského sloupu a řady plastik.“²³⁵

Apel ze strany památkové péče ohledně zachování půdorysu Staroměstské [obr. 70] ulice, dokumentující rané slovanské osídlení (ještě před založením královského města), nebyl vyslyšen. V severnějším úseku Staroměstské ulice, tedy za zalomením s Budivojovou ulicí, se původní uliční linie narušila díky výstavbě deskového domu, posléze slangově označovaného „hokejka“ – podle tvaru jeho půdorysu. Ani linie úseku Staré Pekárenské nebyla respektována. Původní uliční síť ohraničující Staré město ze severní strany se nadobro vytratila v sedmdesátých letech demolicemi hospodářských usedlostí. Připomínat si ji tak můžeme pouze ze starých fotografií a map. Požadavku ze strany památkářů, aby se směřovalo k respektování původní linie, třebaže v nové podobě (kupříkladu formou stromořadí), nebylo vyhověno. Namísto prvotní uliční sítě Staré Pekárenské zde vznikl rozsáhlý otevřený prostor, kde byly situovány objekty občanské vybavenosti.

V roce 1968 se tedy na vymezené ploše započalo s úpravou terénu a budováním inženýrských sítí. Plánovaný konec výstavby měl být v roce 1975. Podrobný územní plán počítal v tomto úseku se zbudováním 1078 bytových jednotek. V rámci sídliště měl

²³⁵ Vladimír Michal, S léty přibývá mladosti, *Jihočeská pravda XXI*, 1965, č. 38, 14. 2., s. 3.

dále vzniknout energetický, hospodářský a společenský pavilon, svobodárna pojímající 200 lůžek, restaurace, kulturní středisko, služby, pošta, spořitelna, garáže, mateřská škola pro 120 dětí, jesle pro 35 dětí a základní devítiletá škola čítající 27 tříd. V porovnání se současným stavem došel podrobný územní plán v těchto místech naplnění zhruba z osmdesáti procent.

Autoři urbanistické koncepce situovali do prostoru v blízkosti sportovního areálu soubor čtrnáctipodlažních věžových domů. Tři věžové domy byly orientovány na jižní straně sportovního areálu a další čtyři v prostoru ohraničeném Kubatovou a Budivojovou ulicí v blízkosti tzv. „hokejky“. V Kubatově ulici vznikla v letech 1970–1975 mateřská a základní škola podle projektu Ladislava Konopky a Aloise Hlouška. Areál školy se skládal ze vstupního pavilonu, objektů pro první a druhý stupeň základní školy. Dále vedle stavby mateřské školky areál zahrnoval i pavilon pro mimoškolní výchovu. Díky vybudování ZŠ a MŠ Kubatova došlo ke značnému odlehčení práce v dříve postavených školách v Čechově a Nerudově ulici, kde se do té doby muselo vyučovat ve dvou směnech.²³⁶

Prostor intravilánu Starého města vymezeného Staroměstskou ulicí, Pražskou třídou a úsekem Staré Pekárenské si zachoval svůj trojúhelný ráz. I když linie historické cesty ke Staroměstskému kostelu a hřbitovu ze Staroměstské ulice a úseku Staré Pekárenské byly značně narušeny a pozměnily svůj charakter. Původní blokovou uzavřenost hospodářských usedlostí a činžovních domů nahradily polootevřené prostory podél panelových domů. Na solitérní stavbu Koldomu, fixující nároží Pražské třídy a Staroměstské ulice, navázaly (a zároveň tak ohraničily trojúhelný prostor) dva deskové domy. Úsek podél Staroměstské ulice ukotvila již zmiňovaná stavba zahnutého panelového domu (tzv. hokejka) a severní stranu, v pomyslném prostoru Staré Pekárenské, zakončil deskový dům obdélného půdorysu. Zdánlivá uzavřenost zástavby utvořená těmito monumentálními objekty byla však prolomena díky průchodům situovaným v přízemí těchto domů. V místech podél Pražské třídy došlo k fixaci trojúhelného prostoru skrze objekt pasové kontroly a archivů,²³⁷ navazující na budovu Koldomu. Na stavbu pasové kontroly se dále napojovala konstrukce zastřešeného

²³⁶ Z historie školy ZŠ a MŠ Kubatova, dostupné online: <http://www.zskucb.cz/home-historie/detail/clanek/>, vyhledáno 2. 6. 2018.

²³⁷ Tento objekt postavil mezi lety 1970–1980 Alois Hloušek ve spolupráci s Vladimírem Zdvihalem. Viz. Alois Hloušek, in: *Třicet pět let výtvarného umění a architektury v jižních Čechách*, České Budějovice 1980, s. 224.

chodníku, pokračujícího až do úrovně, kde byl v osmdesátých letech postaven objekt pošty. Zastřešený chodník, vyprojektovaný Aloisem Hlouškou a Ladislavem Konopkou v sedmdesátých letech, představoval zajímavou ideu přenesení charakteristického historického prvku – loubí do tehdy soudobého sídlištního celku.²³⁸ Prostor krytého chodníku navíc symbolizoval pomyslnou bránu do zastavěného organismu sídliště. Uvnitř tohoto ohraničeného prostoru se nachází dva věžové domy v blízkosti Koldomu a několik deskových budov s parkovacími místy a veřejnými klidovými zónami.

Značná část staveb byla v tomto úseku dokončena zhruba v polovině sedmdesátých let. Celé sídliště se však dostavovalo ještě v osmé dekádě, kdy vznikla kupříkladu budova pošty, situovaná v centru občanské vybavenosti. Tomuto „srdci“ sídliště, situovanému v blízkosti Pražské třídy, kde vznikly obchodní dům Družba, pomník Pařížské komuny a již zmiňovaná budova pošty, bude větší pozornost věnována v následující kapitole.

7.3 Třetí etapa

Třetí etapu [obr. 71] lze částečně spojovat s druhou, a to z toho důvodu, že započala v sedmdesátých letech a zrealizovány byly pouze některé objekty, které stojí v těsné blízkosti úseku staveb z druhé fáze. Třetí etapa totiž počítala s výstavbou panelových domů v místech severní fronty Husovy třídy a Mariánského náměstí, tedy v úzkém dosahu historického centra města. V rámci třetí fáze výstavby měly být kupříkladu zbourány Mariánské kasárny včetně celé výstavby z první poloviny devatenáctého století, lemující severní stranu Husovy třídy. Na tento návrh přirozeně reagovali pracovníci památkové péče, kteří žádali autory projektu o zpracování doplňující studie (přínejmenším objemové), která by zohledňovala i jižní stranu Husovy třídy, kde stojí architektonicky hodnotné budovy. Podle pracovníků památkové péče se podrobný územní plán nevyrovnával a nerespektoval dominantní charakter nároží Husovy a Pražské třídy v kontextu Mariánského náměstí. Památkáři apelovali, že toto urbanisticky náročné místo musí být v rámci nové výstavby řešeno se značnou citlivostí, přičemž ohled měl být brán i na okolní koncepci zástavby.²³⁹

²³⁸ Pohan, České Budějovice, (pozn. 84), s. 350.

²³⁹ Viz. Kakuška, (pozn. 12), s. 28.

Od návrhu tak razantního zasazení nové výstavby v blízkosti historického centra bylo naštěstí upuštěno. Z původně zamýšlených deseti panelových domů, čítajících 752 bytových jednotek, došly své realizace pouze dva ve Staroměstské ulici.

7.4 Centrum občanské vybavenosti v jižní části sídliště

Výstavbu sídlišť doprovázela představa, že tyto obytné soubory budou fungovat jako samostatné celky poskytující „každému obyvateli plné využití všech společenských zařízení a plnohodnotný kulturní život“.²⁴⁰ Uskutečnění těchto cílů se odvíjelo od velikosti a hustoty sídelních celků, které by umožnily rozumně využít společenských zařízení a služeb.²⁴¹

Vzhledem k velikosti Pražského sídliště se odvíjel i stupeň jeho občanské vybavenosti. Podrobný územní plán vedle již zmiňovaných mateřských a základních škol, jeslí a sportovního areálu, rozmístěných po celém sídlišti, počítal i s pomyslným „náměstím“, zahrnujícím veškerý obchod a služby. Tato záměrně centralizovaná část, situovaná v blízkosti Pražské třídy, tvořila symbolické „srdce“ sídliště. Prostor vymezoval z jižní strany dlouhý deskový dům s průchody a malými obchody v přízemí, ze západu Staroměstský kostel se hřbitovem a ze severu zástavba z padesátých let dvacátého století. Jižní stranu ohraničoval zastřešený chodník při Pražské třídě, který působil jako pomyslný vstup do centra sídliště.

Právě v místech plánovaného centra občanské vybavenosti se nacházel úsek Staré Pekárenské, jehož uliční linie měla dokumentační hodnotu původního osídlení. Na to při nové výstavbě nebyl brán zřetel. Nové centrum tak pohltilo jak původní hospodářské usedlosti [obr. 72], tak i autentický urbanistický rastr, který byl zde vymezen od 13. století.

Podrobný územní plán původně koncipoval do tohoto prostoru pět objektů, z nichž čtyři měly být rozloženy v jedné linii za sebou a pátý naproti nim. První objekt měl zahrnovat restauraci a kulturní zařízení, druhý služby, poštu, pojišťovnu a spořitelnu. Třetí stavba měla fungovat jako obchodní dům a čtvrtá jako garáže. Do protilehlé budovy autoři projektu plánovali umístit zdravotnické středisko.

Z původního plánu se však zrealizovaly pouze tři objekty – obchodní dům Družba, dům služeb a budova pošty [obr. 73]. Na místě zamýšlených garáží vzniklo čtvercové parkoviště. Prostor tohoto střediska dotvářely úseky se zelení a lavičky určené

²⁴⁰ Hruža, *Budoucnost měst*, (pozn. 3), s. 115.

²⁴¹ Lucie Stejskalová, *Urbanistické aspekty navrhování soudobých obchodních domů*, in: Petr Klíma (ed.), *Kotvy máje: České obchodní domy 1965–1975*, Praha 2012, s. 18.

k odpočinku. Posledním bodem, umocňujícím symboliku místa, byl pomník Pařížské komuny²⁴², vztyčený v roce 1976.²⁴³

7.4.1 Obchodní dům Družba

Na přelomu šedesátých a sedmdesátých let docházelo k tzv. „priorizaci“ měst. Toto pejorativní označení odkazuje k časově opožděné návaznosti na západní „společnost hojnosti“.²⁴⁴ V této době začaly vznikat zejména v centrech měst,²⁴⁵ ale i v rámci sídelních celků nové obchodní domy, které měly odrážet představu o blahobytu a dostatku zboží.

Projektování a typizaci obchodních staveb zprvu spravoval Potravinoprojekt, jeden z ústavů Stavoprojektu. V roce 1960 došlo k delimitaci, po které se zmiňovanými úkoly začal zabývat Státní projektový ústav obchodu – zkráceně SPÚO.²⁴⁶ Investorem obchodního domu Družba (na Pražském sídlišti) byl Krajský investorský útvar České Budějovice, projekt zpracovali autoři urbanistického konceptu Pražského sídliště – Alois Hloušek a Ladislav Konopka.

Během budování sídliště došlo k plošným demolicím nejen činžovních domů a hospodářských usedlostí, ale i všech obchodů a živností, původně situovaných podél Pražské třídy. Proto bylo nutné vybudovat patřičnou alternativu, která by poskytovala zboží a služby obyvatelům sídliště. Se stavbou obchodního domu se počítalo již v genezi urbanistického konceptu sídelního celku. Až v roce 1969 došlo k vypracování a schválení návrhu projektu. V dubnu roku 1970 se započalo s výstavbou a v listopadu 1974 byl obchodní dům Družba dokončen a zpřístupněn veřejnosti. V roce 1977 se dokončil protilehlý dům služeb.

Objekt OD Družby sestával ze čtvercového půdorysu a spolu s o pár let mladším domem služeb [obr. 74] tvořil střed pomyslného náměstí. Dispozici OD Družby tvořil suterén pro zásobování a dvě podlaží. Vstup do prvního podlaží objektu zpřístupňovaly dva vchody z východní a západní strany. Z těchto stran přiléhaly ke stavbě dvě železobetonová schodiště [obr. 75] s prosklenými stěnami, jejichž prostřednictvím se

²⁴² Myšlenka realizace pomníku vyvstala až v sedmdesátých letech, tudíž mimo plánovaný rámec výstavby.

²⁴³ Kovář, *Příběhy budějovických pomníků* (pozn. 23), s. 379.

²⁴⁴ Termín použitý ekonomem J. K. Galbraithem. Převzato z Viz. Ševčík – Beneš, (pozn. 5), s. 60.

²⁴⁵ V mnoha případech se jednalo o násilný vstup do zastavěného organismu historických center měst.

²⁴⁶ Petr Ulrych – Petr Vorlík et al., *Šedesátá léta v architektuře očima pamětníků*, Praha 2006, s. 53.

vcházelo do prostoru druhého podlaží. Průchod mezi jednotlivými podlažími v interiéru umožňovalo jedno ocelové schodiště. V suterénu se nacházely sklady pro prodejnu potravin, zeleniny, masa a také sociální zařízení pro přibližně 60 zaměstnanců. První podlaží sloužilo jako prodejna potravin, zeleniny, ovoce a masa, a to s tím, že prodejní místnosti byly rozmístěny podél obvodu a uvnitř v jádře se pak soustředily pomocné provozovny. Druhé podlaží zpřístupňovalo prodej průmyslového zboží, konfekce, textilu a podobně. V jádře se zde nacházely sklady, kancelář, dílna pro úpravu oděvů či šatna pro personál. Budova byla uměle větrána skrze vzduchotechniku, jejíž strojovna se nacházela samostatně v prostoru třetího nadzemního podlaží. V exteriéru se na východní straně tohoto nadzemního podlaží nacházelo logo provozovny – Družba.

Základ stavby tvořila železobetonová monolitická konstrukce. Betonová směs byla navržena s vodotěsnými přísadami. V suterénu se aplikovala železobetonová deska a u vlastního objektu pak deska zesílená žebry. Vnitřní jádro tvořilo betonové zdivo ze šamotových cihel.

U obvodového pláště [obr. 76] obchodního domu autoři použili prvku zavěšených sendvičových panelů z hliníkového plechu. Tyto pilovitě řazené vertikální články spolu s keramickým obkladem, v němž se prolamovala okna osazená železným rámem, pravidelně rytmizovaly fasádu. Na expresivnosti fasády přispívala plasticita, zdůrazněná střídáním konvexních sendvičových panelů s konkávními keramickými obklady. Výtvarnému akcentu přidávala i vhodně zvolená barevnost v podobě kombinace šedého kovu s kropenatým zeleno-bílým keramickým obkladem, řešeným drobnou čtvercovou mozaikou.²⁴⁷

Dům služeb, postavený v roce 1977, v podstatě architektonicky opakoval OD Družbu jak v interiéru, tak i v exteriéru. V exteriéru se však upustilo od přiléhajících venkovních schodišť. Dům nabízel řadu služeb v podobě kadeřnictví, pedikúry, kosmetiky, krejčovství atd. Nechyběla zde ani sauna s bazénkem a masážní studio, které se nacházely v suterénu. OD Družba spolu s domem služeb dohromady vytvářely sourodý a architektonicky vyvážený celek. V rozestupu mezi objekty dotvářely výtvarný efekt dva bazénky, čímž vznikl příjemný klidový prostor.

²⁴⁷ Archiv stavebního úřadu v Českých Budějovicích, Složka - Pražská 65 čp. 2176 obvod I. České Budějovice – III. část výstavby, objekty obvodového centra – dům prodeje OD Družba, 1970.

V roce 2016 zainvestoval nynější majitel objektu Jednota s. d. České Budějovice do rekonstrukce, která byla vyprojektována Atelierem 8000. Ten kladl důraz na zachování a respektování původního tvarosloví architektury s ohledem na současné technologické možnosti. Původní obvodový plášť nahradila modulová fasáda [obr. 77] stejného členění. Na východní straně fasády bylo na ocelovou konstrukci třetího podlaží osazeno logo Jednota s. d., tedy označení provozovny. Nepřehlédnutelným novým prvkem se stalo schodiště u východní strany objektu, propojující všechna podlaží včetně suterénu. Autoři navrhli vřetenové schodiště s monolitickými rameny doplněné lehkým obvodovým pláštěm z perforovaných plechových tabulí na ocelové konstrukci. V rámci dispozičního řešení došlo k největším změnám ve druhém patře, kde byl obchodní provoz nahrazen administrativou.²⁴⁸

Stavební úpravy OD Družba je možno pokládat za zdařilé, to samé bohužel nelze tvrdit u starší rekonstrukce domu služeb [obr. 78]. Při rekonstrukci objektu došlo k necitlivému stržení původního plastického opláštění, které nahradila nevkusná fasáda. V dnešní době tak tyto dva objekty, původně tvořící sourodý celek, působí separovaně a v rámci prostoru nevyváženě. Z původního sourodého celku tak bohužel v dnešní době zůstaly dva naproti sobě stojící, nekomunikující solitéry.

Nutno na závěr podotknout, že budování obchodních domů za minulého režimu předznamenalo dnešní výstavbu velkých obchodních center. Právě díky obchodnímu centru IGY, které vzniklo v roce 2004 při Pražské třídě, zásadně klesl význam OD Družby. Proto lze opodstatnit částečnou změnu využití vnitřních prostor, které potvrzují i slova Jaroslava Froulíka:²⁴⁹ „Po otevření IGY centra ztratily obchody v druhém podlaží Družby opodstatněnost. Proto jsme se rozhodli využít tyto prostory k jinému účelu a při té příležitosti provést modernizaci a nutné opravy celého objektu.“²⁵⁰

²⁴⁸ Archiv stavebního úřadu v Českých Budějovicích, Atelier 8000, Souhrnná technická zpráva, *Stavební úpravy OD Družba České Budějovice*, České Budějovice 2016, s. 3.

²⁴⁹ Jaroslav Froulík je generálním ředitelem Jednoty SD České Budějovice.

²⁵⁰ Slova Jaroslava Froulíka in. Lukáš Marek, *Legendární Družba se po 40 letech mění. Brzy začne i stavba IGY 2*, *Českobudějovický deník 24*, 2015, č. 145, 23. 6., s. 1.

7.4.2 Pomník Pařížské komuny

V rámci centralizované a přehledné organizace umění sedmé a osmé dekády nesměla chybět ani sochařská výzdoba veřejných prostranství, která v tomto období zažila největší rozmach. Během sedmdesátých a osmdesátých let vzniklo velké množství soch a plastik, které měly být součástí výzdoby monumentálních novostaveb a urbanistických celků. Sochy a plastiky vzrůstaly podél hlavních komunikačních cest státu na místech připomínajících události druhé světové války, realizaci stavby nebo pouze výskyt nedalekého výrobního podniku. „Umělecká díla měla oživovat a individualizovat prostředí nových institucí, sídlišť i celých měst.“²⁵¹

S nově budovaným sídlištním celkem, v sedmdesátých letech symbolicky pojmenovaným „sídliště Pařížské komuny“, posléze rezonovala i myšlenka vzniku monumentálního uměleckého díla, vyjadřujícího „základní myšlenky Pařížské komuny – vlády lidu, sociální spravedlnost a bratrství lidí“ a také „revoluční tradice bojů pařížských komunardů v roce 1871 a jejich odkaz pro naši současnost.“

Organizačních záležitostí spojených s realizací pomníku se zhostil odbor školství a kultury městského národního výboru. Ten sjednal několik setkání, v rámci nichž se jednalo o umístění památníku a o soutěži na jeho výtvarné ztvárnění. Zároveň se jednalo se Svazem českých výtvarných umělců a Českým fondem výtvarných umění o případné finanční podpoře ve výši osmdesáti až sta tisíc Kčs. Po uskutečnění výtvarné soutěže, proběhnuvší mezi 15. březnem a 10. zářím roku 1974, se mohlo začít s budováním pomníku.²⁵² Zpracováním pomníku Pařížské komuny byli pověřeni architekt Leopold Petřík a sochař Zdeněk Vojta.²⁵³

Místo k osazení monumentálního pomníku bylo strategicky vybráno do východní části centra občanské vybavenosti, v blízkosti Pražské třídy. Pomník [obr. 79] po svém vztyčení v roce 1976 kompozičně dotvářel veřejné prostranství pomyslného náměstí a zároveň umocňoval symbolický odkaz sídliště Pařížské komuny. Jeho viditelnost podtrhovalo jednak měřítko, sestávající z přibližně 18 metrů,²⁵⁴ a rovněž

²⁵¹ Tereza Petišková, *Oficiální umění sedmdesátých a osmdesátých let*, in. Švácha – Platovská, *Dějiny českého výtvarného umění V (1958/2000)*, (pozn. 4), s. 456.

²⁵² Kovář, *Příběhy budějovických pomníků* (pozn. 23), s. 382.

²⁵³ Podrobnější informace o životě a díle Zdeňka Vojty (1932–1997) a Leopolda Petříka (1915–1986) lze najít zde: Anna Novotná, *Umění ve veřejném prostoru Českých Budějovic v letech 1948 – 1989* (pozn. 24), s. 36 – 37.

²⁵⁴ Kovář, *Příběhy budějovických pomníků* (pozn. 23), s. 383.

situování objektu na pohledově exponovaném místě. Monument se díky záměrnému umístění stal cílovým bodem pohledu ze všech světových stran. Příchozí z Pekárenské ulice mohli již v dálce postřehnout tyčící se pomník. Ten byl záměrně orientován při rušné dopravní i společenské tepně, aby se „stal centrální pohledovou záležitostí centra a třídy Míru a byl vnímatelný i při současném rychlém městském provozu.“²⁵⁵ Daniel Kovář navíc poznamenává, že při výběru místa pomníku mohla sehrát roli předchozí poloha „Dělnického domu“.

Přibližně 18 metrů vysoký pomník tvoří čtvercový, stupňovitý podstavec²⁵⁶, ze kterého vyrůstá trojboký pylon, jehož hmota se postupně, v horní části, rozšiřuje do tří trojúhelných částí. Konstrukce pylonu sestává ze železobetonového skeletu obloženého destičkami z leštěné žuly. Pomník završuje abstrahující hvězda²⁵⁷ tvořená koulí, z níž vystupují krystalické paprsky. U použití materiálu hvězdy nelze dojít k jednoznačnému závěru. Anna Novotná ve své bakalářské práci uvádí hned tři publikace,²⁵⁸ které se v interpretaci materiálu liší. Kovář uvádí, že jde o kovovou plastiku, v projektu *Vetřelci a volavky* se materiál upřesňuje na bronz a v katalogu výstavy *Věra Sedláková: Obrazy, Kresby, Zdeněk Vojšta: Sochy* se píše o tombaku. Novotná se nejvíce přiklání k té variantě, že plastika byla zhotovena z bronzu.²⁵⁹

Z hlediska neutrálního a abstraktního řešení pomníku nedošlo po revoluci k negativním projevům z řad veřejnosti a ani k nutkání (ze strany města) monument odstranit. Ačkoliv pomník přetrval do dnešních dní, tak se zásadně změnil jeho původní dominantní a symbolický charakter. Po revoluci se totiž sídliště Pařížské komuny přejmenovalo na Pražské, a navíc přirozeně klesla i glorifikace pařížských událostí. Tudíž se původní interpretace a symbolika pomníku značně zredukovala. Dalo by se dokonce tvrdit, že mnoho lidí na původní odkaz pomníku zcela zapomělo a spojuje si jej spíše s minulým režimem. Změna se také dotkla dominantního charakteru objektu v rámci veřejného prostoru. Největší konkurencí pomníku se stala mohutná hmota obchodního centra IGY 1 a 2, situovaná naproti monumentu při Pražské třídě. Nejenže

²⁵⁵ Kovář, *Příběhy budějovických pomníků* (pozn. 23), s. 382.

²⁵⁶ Na boční straně podstavce se nachází vytesaná autorská signatura „VOJTA · PETŘÍK“. Vpředu kdysi bývala osazena kovová deska s nápisem „K UCTĚNÍ PAMÁTKY PAŘÍŽSKÉ KOMUNY“.

²⁵⁷ Původní umělecký název díla zněl „Zrození hvězdy“.

²⁵⁸ Autorka komparuje tyto publikace: Kovář, *Příběhy budějovických pomníků* (pozn. 23).; Marie Halířová Muchová, *Věra Sedláková: Obrazy, kresby, Zdeněk Vojšta: Sochy* (katalog výstavy), Praha 1989 a Pavel Karous – Tomáš Pospiszyl – Sabina Jankovičová – Jana Kořínková, *Vetřelci a volavky*, Praha 2013.

²⁵⁹ Anna Novotná, *Umění ve veřejném prostoru Českých Budějovic v letech 1948 – 1989* (pozn. 24), s. 40.

obchodní centrum, co se týče měřítka, přerostlo monument, ale vzalo mu i úlohu cílového bodu z Pekárenské ulice, který doslova zazdil propojovací most mezi IGY 1 a IGY 2.

7.4.3 Pošta

Posledním objektem doplňujícím centrum občanské vybavenosti byla budova pošty. Tu autoři situovali do centrální oblasti pomyslného náměstí severně naproti OD Družba. Na tomto místě měl původně, podle podrobného územního plánu, stát objekt lékárny, ten se nakonec vybuďoval opodál, při Pražské třídě.

V květnu roku 1977 došlo ke schválení návrhu projektu, který vypracoval Ladislav Konopka.²⁶⁰ Investorem objektu byl Krajský investorský útvar České Budějovice a generálním dodavatelem Pozemní stavby n. p. České Budějovice. V rámci výstavby nového objektu musela ustoupit původní budova starého dřevníku. V roce 1982 se budova pošty [obr. 80] otevřela veřejnosti.

Horizontálně laděná budova pošty sestávala z obdélného půdorysu o čtyřech podlažích. Kompozičně vycházela z jednoduchého spojení výrazně horizontálního křídla a převýšené kvádrové hmoty, orientované v pravém nároží budovy. Jednoduchou kvádrovou hmotu hlavního křídla prolamoval v prvním patře prosklený pás oken. Ze severní strany hlavního křídla se nacházel vchod zásobovací komunikace a hlavní vstup pro veřejnost se orientoval v jeho jižní části. Hlavní hmotu objektu tvořila první dvě patra, určená pro veřejnost. Třetí a čtvrté podlaží pokračovalo v převýšené části, tam se nacházely provozní místnosti.²⁶¹ Tento převýšený kvádr, pojímající asi třetinu plochy hlavního křídla, rovněž prolamovala pásová okna, a to v obou patrech. Stavba byla završena plochou, dvouplášťovou střechou. V rámci fasády navíc docházelo k variaci různých materiálů, které dodávaly jednoduchému členění na zajímavosti. V prvním a třetím podlaží bylo uplatněno cihlových dlaždic, obvod druhého patra pak tvořila štuková omítka a čtvrté patro obepínaly FeAL panely. Barevnost fasády tvořily tlumené barvy v podobě okrových rámců oken a hnědých cihlových dlaždic.²⁶²

²⁶⁰ Na projektu se dále podíleli tito autoři – Alena Pelantová, Pavel Borovka, Miloslav Ptáčník a Ivana Batíková.

²⁶¹ Bohužel mi nebyl zpřístupněn půdorys stavby.

²⁶² Archiv pošty České Budějovice 1, Technická zpráva k objektu pošty č. z. 24 783 – PDF verze, Stavoprojekt, České Budějovice 1977.

V roce 2005 proběhla drobná rekonstrukce interiéru, kdy došlo k přestavbě přepážkové haly. Během úprav, vyprojektovaných Liborem Jiříkem a Vladimírem Mlsem, se doplnila řada stávajících přepážek o nové přepážky a také zde vznikly nové kanceláře, oddělené od haly skleněnými příčkami.²⁶³ Rekonstrukce, proběhnuvší v roce 2014, spočívala v zateplení fasády [obr. 81] i střešního pláště. V celé budově se také vyměnila okna. Lze poznamenat, že tímto zásahem se narušilo původní vzezření stavby, a to ne přímo lichotivě. Cihlový obklad prvního a třetího podlaží byl stržen a nahrazen hladkou štukovou omítkou, ta se uplatnila v rámci celé fasády. Původní tlumené barvy okenních rámců nahradila křiklavá žlut.²⁶⁴

²⁶³ Archiv pošty České Budějovice 1, Průvodní a technická zpráva – PDF verze, Rekonstrukce interiéru Pošta 4, Atelier Dolmen v. o. s., České Budějovice 2005.

²⁶⁴ Archiv pošty České Budějovice 1, Průvodní a souhrnná technická zpráva PDF verze, Zateplení objektu, Inprosan s. r. o., České Budějovice 2015.

7.5 Voříškův dvůr

V roce 1969 došlo k doplnění podrobného územního plánu Pražského předměstí o území Voříškova dvora²⁶⁵ při severním okraji sídliště. Úsek plánované výstavby vymezovala ze západu řeka Vltava a ze severu železnice ve směru na Plzeň. V jižní a východní části, úsek výstavby Voříškova Dvora, navazoval na již prováděný obvod I. Podstatným důvodem pro zastavění tohoto úseku byla potřeba úpravy podrobného územního plánu Pražského předměstí v rámci koncepce, v té době dokončeného směrného územního plánu města. Ten nově řešil dopravní vztahy městské a státní komunikační sítě. Podrobný územní plán Pražského předměstí původně počítal s tím, že zde povede státní silnice E14 (Praha – Linz). Ta se však přeorientovala do východní části města, a tak se prostor u Voříškova dvora odlehčil od velké a náročné mimoúrovňové křižovatky se státní dopravní komunikací ve směru Plzeň – Brno. Díky těmto okolnostem došlo k uvolnění rozsáhlé plochy s nutností nového řešení. To jednak vyžadovalo správné využití městského pozemku, a také (v důsledku odstranění mimoúrovňové křižovatky) patřičné hmotové zakončení obvodu.

K projednání základní studie řešící území Voříškova dvora došlo dne 29. dubna 1969 na MěNV v Českých Budějovicích za účasti Útvaru hlavního architekta a Pozemních staveb v Českých Budějovicích. Po projednání a potvrzení zásad základní studie bylo dne 31. července 1969 zadáno českobudějovickému Stavoprojektu vyprojektování komplexního projektového úkolu. Řešení území Voříškova dvora bylo svěřeno stejnému autorskému kolektivu – Alois Hloušek, Ladislav Konopka, kteří vypracovali podrobný územní plán Pražského předměstí. Vypracovaný investiční záměr byl radou MěNV v Českých Budějovicích schválen 10. září 1969, a tudíž se mohlo začít s pracemi na projektu.²⁶⁶ V roce 1975 byl obytný soubor dostavěn.

Při řešení sídliště Voříškův dvůr se architektonický kolektiv inspiroval candilisovskou²⁶⁷ urbanistickou formou.²⁶⁸ Obytný soubor [obr. 82, 83] skládající se

²⁶⁵ Název sídliště byl přirozeně odvozen od starobylého dvora, vzniklého někdy po polovině 14. století. Starý objekt se tak stal součástí zastavěného sídlištního organismu.

²⁶⁶ SOA České Budějovice, Zdůvodnění, umístění a účelové vymezení stavby, *A7/2 Voříškův dvůr studie sídliště – докладová část*, České Budějovice 1970, s. 1 – 3.

²⁶⁷ Georges Candilis (1913–1995) byl řecký architekt, který se spolu s A. Josicem proslavil obytným obvodem Le Mirail u Toulouse. Díky promyšlené teoretické koncepci, která v řešení cílila na pěší pohyb a obnovu významu uličních prostorů, dosahoval obytný soubor význačných kvalit. Hrůza, *Slovník soudobého urbanismu*, (pozn. 3), s. 71.

²⁶⁸ Pohan, České Budějovice, (pozn. 84), s. 350.

z bytových budov, rodinných domů a občanské vybavenosti protínala osa pěší uliční sítě, prostupující z východní části sídliště až k západnímu konci. V místech mezi domy se toto korzo esovitě zalamovalo. Linii chodníku ze severní strany vymezoval třikrát zalomený, podlouhlý deskový dům.

Z hlediska exponovanosti místa se kladl velký důraz na hmotovou a kompoziční skladbu jednotlivých objektů. S cílem plynulého a nenásilného ukončení obvodu s příjemnými obytnými prostory a dobrými dálkovými pohledy bylo využito při Plzeňské ulici čtyřpodlažního terasového deskového domu, vystavěného podle typu T 06 B. Z urbanistických důvodů se tento objekt na několika místech zalamoval. Na linii deskového domu a okolní prostor navazovaly šestipodlažní bodové domy.²⁶⁹ Tento prostor ve východní části sídliště kompozičně uzavíral dvoupodlažní, rozevřený objekt pečovatelské služby, orientovaný kolem centrální spojovací rampy. Dům pečovatelské služby disponoval třiatřiceti byty, z nichž část nabízela ubytování dvěma osobám. Konstruktivní řešení objektu kombinovalo panelový systém T 06 B a ocelovou konstrukci.²⁷⁰ V západní části sídliště (v blízkosti Vltavy) situoval autorský kolektiv deset atriových domů, u nichž se uplatnila cihelná technologie. Hmotové a výškové seskupení ostatních objektů se pak odvíjelo od primárního kompozičního řešení obytných budov. Strukturálně se tento obytný soubor řešil jako malý okrsek zahrnující základní vybavení, které zahrnovalo objekty mateřské školy a jeslí, drobné služby, hospodu a garáže. Dále zde vzniklo dětské hřiště či tenisový kurt.²⁷¹

Celkové ztvárnění obytného souboru Voříškův dvůr lze z urbanistického hlediska pokládat za velmi úspěšné. Volbou lidského měřítka objektů a okolních prostorů autorský kolektiv dosáhl skutečně „humánního“²⁷² prostředí.

²⁶⁹ SOKA České Budějovice, Urbanisticko-architektonické řešení, *A7/2 Voříškův dvůr studie sídliště – dokladová část*, České Budějovice 1970, s. 1 – 9.

²⁷⁰ Architektury tohoto objektu byl opět autorský kolektiv – Konopka, Hloušek. Alois Pohan, Dům pečovatelské služby v sídlišti Voříškův dvůr České Budějovice, *Architektura ČSR XXXVI*, 1977, s. 210.

²⁷¹ SOKA České Budějovice, Architektonické a stavební řešení, *A7/2 Voříškův dvůr studie sídliště – dokladová část*, České Budějovice 1970, s. 1 – 4.

²⁷² Alois Pohan, Dům pečovatelské služby v sídlišti Voříškův dvůr České Budějovice (pozn. 270), s. 210.

8 Pražské předměstí dnes

Stejně jako většinu sídlišť v Čechách tak i to Pražské sídliště po revoluci zasáhla řada úprav se záměrem zlepšit životní podmínky obyvatel. Většina z nich se nejvíce zaměřila na zateplení fasád, čímž došlo k vizuální změně původní barevnosti domů. Snaha popřít původní jednotnou barevnou koncepci „nudné šedi“, tedy panelového rastru, který nevyžaduje různost, spočívala v potřebě dosáhnout skrze různé barevné nátěry větší individualizace staveb.²⁷³ Na celkový dojem měla tato snaha spíše negativní dopad a ve výsledku tvoří sídliště nesourodý organismus. Nepříznivě se projevila i rekonstrukce domu služeb, která naprosto nerespektovala původní opláštění, ve výsledku bylo dosaženo nevkusné a kýčovitě křiklavé fasády. To však nelze tvrdit u rekonstrukce obchodního domu Družba, provedené Ateliérem 8000 v roce 2016. Zde lze tvrdit, že bylo dosaženo kvalitního výsledku respektujícího původní hmotový rastr budovy. Co se týče celkového prostoru centra občanské vybavenosti, tak jeho původní význam značně klesl. Tento fakt má za vinu výstavba obchodního centra IGY, kde se začal nejvíce koncentrovat společenský ruch. Dostavba dalšího objektu tohoto obchodního centra nazývaného IGY 2, proběhnuvší v roce 2017, navíc hmotově ovládla tento úsek při Pražské třídě. Z centra občanské vybavenosti, kam původně směřovaly kroky mnohých obyvatel města, se v dnešní době stal poměrně neutěšený prostor, jehož upozadění umocňuje rozsáhlé parkoviště.

Co se týče prvku loubí lemujícího Pražskou třídu od centra občanské vybavenosti až ke Koldomu, tak to je v dnešní době v havarijním stavu. Původní obchodní buňky zde situované v dnešní době fungují jako nonstopy nebo podniky čtvrté kategorie. Původní reprezentativní ohraničení a symbolická brána do sídliště se do dnešních dnů transformovala do přesného opaku. Nutno však podotknout, že v dnešní době existuje studie na rekonstrukci tohoto zastřešeného chodníku a projektuje se stavební povolení. V polovině roku 2019 by se tudíž mělo začít s rekonstrukcí. Otázkou zůstává, do jaké míry dojde k revitalizaci celého tohoto doposud neuspokojivého prostoru. V havarijním stavu je v současné době i mnohý městský inventář.

²⁷³ Ondřej Zuzntych, Barevné fasády panelovým sídlištěm uškodily, říká historička architektury Martina Mertová, *Olomoucký deník*, https://olomoucky.denik.cz/zpravy_region/barevne-fasady-panelovym-sidlistim-uskodily-20150501.html, vyhledáno 11. 7. 2018.

Jistou změnou prošla i původní zástavba. Morový špitál s kostelem Nejsvětější Trojice prošel mezi lety 2014 až 2016 rozsáhlou rekonstrukcí²⁷⁴ celého objektu a v dnešní době zde sídlí jedna z poboček Národního památkového ústavu. Původní reprezentativní objekt, který mohli spatřit příchozí směřující do královského města, je navíc poněkud schován za stromy vzrostlými na malém náměstíčku, jež odděluje původní kostel od rušné Pražské třídy. Kostel svatého Prokopa a svatého Jana Křtitele je taktéž v dnešní době v poměrně dobrém stavu. Jeho původní význam však zastřela panelová výstavba, která zcela upozadila původní dominantní charakter v rámci středověké osady. Na ploše Staroměstského hřbitova a v okolním parku rovněž vzrostly vysoké stromy, které nejstarší místo ve městě ještě více zahalily před zraky kolemjdoucích. Skrytý kostel s hřbitovem se tak nakonec stal tichou výpovědí o osídlení a farní správě z doby před založením města. Co se týče Mariánských kasáren, tak ty mnoho let chátraly, dokonce se uvažovalo nad jejich demolicí. V roce 2014 zde však proběhla rozsáhlá rekonstrukce, díky níž tento kvalitní doklad své doby přetrval. V dnešní době prostory kasárny slouží převážně pro komerční účely. Sídlí zde obchody, galerie a některé prostory jsou uzpůsobeny jako ubytování. Všechny tyto zmíněné objekty patří pod památkovou ochranu.

Západní část Pražského předměstí [obr. 84] prokládají vrstvy zástavby z různých časových období, jednotlivé stavby v sobě zrcadlí dobu vzniku a dané společenské klima. Dalo by se tvrdit, že spolu z koncepčního hlediska pomyslně komunikují. Tato část předměstí navíc nabízí mnoho klidových prostorů spolu s velkým množstvím zeleně.

²⁷⁴ Špitál prokoukl, bude sídlem památkářů, *Českobudějovický deník* 25, 2016, č. 15, 19. 1., s. 3.

9 ZÁVĚR

Tématem diplomové práce je urbanistický a stavební vývoj západní části Pražského předměstí ve druhé polovině 20. století se zaměřením na tento úsek jako celek, jehož plynulý vývoj násilně narušily asanační práce probíhající od konce padesátých let až do osmdesátých let minulého století. Asanační práce a následná výstavba stále vzbouzí mnoho rozpaků ze strany odborníků i široké veřejnosti. Výběr tématu ovlivnila zejména problematika „starého“ versus „nového“, což podmiňovala dobová ideologie a její zvolené cíle a také fakt, že západní část Pražského předměstí doposud unikala celistvějšímu kritickému zhodnocení. Práce by tak mohla pozitivně přispět ke kompaktnějšímu obrazu nejstarší části Českých Budějovic.

Z toho důvodu, že práce operuje s problematikou staré a nové zástavby, bylo hned v úvodní části zcela nezbytné představit urbanistický a stavební vývoj Pražského předměstí od jeho počátků až po druhou světovou válku. Tato úvodní kapitola je klíčová jednak pro plastickou představu výstavby, která na některých místech navždy zmizela, a na druhou stranu je nutná pro ucelený pohled na předměstí v rámci následného stavebního vývoje.

Pražské předměstí se během středověku a raného novověku rozšiřovalo velmi pomalu. Nejvýznamnější dochovanými památkami z tohoto období jsou kostel svatého Prokopa a svatého Jana Křtitele a morový špitál s kostelem Nejsvětější trojice. Jelikož celé původní osídlení zaniklo ve druhé polovině 20. století, je důležité, že tyto dvě stavby přetrvaly a svou existencí dokládají středověký a novověký otisk předměstí.

Urbanistické změny probíhající po celém městě v 19. století se dotkly předměstí zejména v jeho jižní části. Zástavba se v této době začala rozšiřovat zejména při Husově třídě. Nejvýznamnější budovou charakterizující první polovinu 19. století jsou Mariánské kasárny od Josefa Sandnera. Na přelomu 19. a 20. století zažily České Budějovice velký stavební rozmach (zejména v důsledku rapidního nárůstu obyvatel), což se přirozeně odrazilo i na podobě předměstí. Původní urbanistický rastr, tvarovaný stávajícími komunikacemi, se postupně začal rozšiřovat. Vznikly nové ulice, podél nichž se stavěly zejména činžovní domy. Bloková zástavba historizujících a místy i secesních budov zanechala stopu hlavně v jižní části předměstí, ale také podél Pražské třídy.

V meziválečné době proběhla v Českých Budějovicích regulace řek, díky níž se snížilo záplavové riziko na místech v blízkosti řeky Vltavy. Zástavba se tudíž v tuto dobu začala rozšiřovat po celé západní části předměstí. Nejcharakterističtějšími prvky z tohoto období jsou funkcionalistické vily vystavěné na Jiráskově nábřeží a v severní části předměstí. Následnou výstavbu předměstí přerušila, až do roku 1945, druhá světová válka.

Koncepce a postupný vývoj výstavby Pražského předměstí ve druhé polovině 20. století jsou v práci popsány chronologicky. Díky rozšiřování průmyslových závodů a rapidnímu nárůstu obyvatel bylo zapotřebí nových bytových jednotek. Ty vznikly v severní části Pražského předměstí podél ulic Nerudovy, Čechovy, Neplachovy a Kněžskodvorské. Zděné typizované domy, postavené mezi lety 1950–1955, jsou příznačnou ukázkou úsilí stavět v duchu socialistického realismu a současně tak umožnit moderní bydlení co nejširší vrstvě obyvatel.

Tlak na řešení bytové otázky se na sklonku padesátých let, v důsledku zřízení nových průmyslových závodů nabízejících nové pracovní příležitosti, značně navýšil. Přelom padesátých a šedesátých let se tak nesl na vlně experimentální výstavby, jejímž výsledkem je Koldům a experimentální výstavba na Lidické třídě. Na sklonku padesátých let navíc započala první vlna asanačních prací, které bylo nutné provést pro výstavbu nového panelového sídliště. Asanační práce se pak v největší míře projevíly ve druhé polovině šedesátých let a skončily až v letech osmdesátých.

Demolice Starého města započala na jaře roku 1959, kdy musely plánované stavbě Koldomu ustoupit stavby situované na nároží Staroměstské ulice a Pražské třídy. Experimentální budova Koldomu, vyprojektovaná architektem Bohumilem Böhmem, v sobě zrcadlí téma kolektivního bydlení poskytujícího bydlení zejména bezdětným manželským párům a jednotlivcům. Koldům je nejen dobovým dokladem kolektivního bydlení, ale také měl bezprostřední vliv na vývoj konstrukčních technologií, které se posléze uplatnily v rámci rozsáhlých sídelních celků.

Prvním sídlištěm v Českých Budějovicích byla experimentální výstavba na Lidické třídě, kde se testovaly možnosti konstrukčních technologií. Poprvé se zde užilo celorepublikové varianty T 06 B, která byla posléze aplikována na celém sídlišti Pařížské komuny. Autorský kolektiv Alois Hloušek a Ladislav Konopka v roce 1964 vypracoval podrobný územní plán obvodu I, jenž situoval novou výstavbu do prostoru

západní části Pražského předměstí. Nové výstavbě musela přirozeně ustoupit původní zástavba. Přibližně od roku 1967 tak začala další fáze asanačních prací během nichž byla postupně srovnána se zemí celá zástavba ve Staroměstské ulici a v úseku Staré Pekárenské. V sedmdesátých letech se asanační práce přesunuly na Pražskou třídu, kde během tohoto období zmizela celá část vymezená Staroměstskou ulicí a úsekem Staré Pekárenské. V roce 1981 zde došlo ke zbourání poslední budovy činžovního domu.

Práce na budování nového sídliště byly rozděleny do tří etap. V rámci výstavby vznikly poprvé v Českých Budějovicích čtrnáctipodlažní věžové domy. První etapa započala v roce 1965, přičemž byla ukončena roku 1968. Tento úsek, orientačně nazývaný severní část Pražského sídliště, se vměstnal do prostoru, který vymezovala ulice U Trojice, Kněžskodvorská ulice, železniční trať a řeka Vltava. V těchto místech se nacházela převážně volná plocha a nedošlo k tak rozsáhlým demolicím staré zástavby. Druhá etapa výstavby v prostoru ohraničeném Hálkovou ulicí, řekou Vltavou, Pražskou třídou a Holečkovou ulicí probíhala přibližně od roku 1968. Právě v této lokaci dosáhly demolice starší zástavby největších rozměrů, a to zejména v trojúhelném intravilánu Starého města, vymezeném Pražskou třídou, Staroměstskou ulicí a úsekem Staré Pekárenské. Z původní osady Budějovic zůstal pouze Staroměstský kostel s hřbitovem. Nová výstavba v této části naprosto nerespektovala dokumentační hodnotu tohoto místa jakožto nejstarší části Českých Budějovic. V rámci demoličních prací a následné výstavby byl naprosto opomenut archeologický výzkum, což podmiňovala dobová ideologie. Dále došlo k nerespektování původního urbanistického rastru, který určovala uliční síť Staroměstské ulice a úseku Staré Pekárenské. I přes apel ze strany památkové péče došlo v místě Staroměstské ulice k výstavbě prohnutého deskového domu, slangově nazývaného hokejka, čímž navždy zmizela starobylá cesta ke Staroměstskému hřbitovu, jež dokumentovala původní osídlení vzniknuvší ještě před založením královského města. Stejně tomu tak bylo u úseku Staré Pekárenské, kde vzniklo centrum občanské vybavenosti.

Třetí etapa směřovala výstavbu panelových domů v místech severní fronty Husovy třídy a Mariánského náměstí, tedy v úzkém dosahu historického centra města. V rámci třetí fáze výstavby měly být kupříkladu zbourány Mariánské kasárny včetně celé výstavby z první poloviny devatenáctého století, lemující severní stranu Husovy třídy. Jelikož se jednalo o násilný vstup do těsné blízkosti historického centra, tak na

tento návrh přirozeně reagovali pracovníci památkové péče. Apel ze strany památkové péče byl nakonec vyslyšen a k razantní realizaci nedošlo.

V již zmiňovaném úseku Staré Pekárenské došlo k realizaci centra občanské vybavenosti. V tomto prostoru pomyslného náměstí vznikly tři stavby občanské vybavenosti (původně zde mělo stát těchto staveb pět) a pomník Pařížské komuny. Obchodní dům Družba otevřený veřejnosti v roce 1974 spolu s o pár let mladším domem služeb a budovou pošty z let osmdesátých charakterizují snahu režimu zprostředkovat každému socialistickému člověku co nejširší škálu služeb na jednom místě. Symbolický prvek pomníku Pařížské komuny, vztyčený v roce 1976, odkazoval k pařížským událostem a také k samotnému sídlišti. Stavba OD Družby a domu služeb navíc spadají do celorepublikového kontextu tzv. prioritizace měst. Architektura těchto dvou objektů byla na svou dobu kvalitní a výtvarně dobře zpracovaná. To však nelze tvrdit o rekonstrukci domu služeb, proběhnuvší po revoluci, která narušila křiklavým vzezřením fasády do té doby sourodý celek těchto dvou objektů. Co se týče rekonstrukce OD Družby, tak ta respektovala původní hmotu objektu a výsledek lze shledat zdařilým. Výstavba obchodního centra IGY, po roce 2000, značně potlačila původní význam tohoto centra. I proto se v dnešní době ve druhém patře OD Družby nachází kanceláře namísto obchodů.

V roce 1969 došlo k doplnění podrobného územního plánu obvodu I o severní část sledovaného území. V tomto úseku vzniklo na přelomu šedesátých a sedmdesátých let sídliště Voříškův dvůr. Tento obytný soubor hmotově ukončuje Pražské sídliště a svou koncepcí patří mezi nejlépe urbanisticky řešené obytné soubory vystavěné ve druhé polovině dvacátého století v Českých Budějovicích.

Závěr práce shrnuje změny, které se dotkly Pražského předměstí po revoluci. V rámci zkvalitnění prostředí došlo k řadě rekonstrukcí. Ty se soustředily jak na panelové sídliště, tak i na stavby vzniklé v průběhu staletí. Několik veřejných prostorů zde však dosti zchátralo a daly by se označit jako nefunkční. Tento fakt zde navíc podtrhuje i již značně dožitý městský inventář. Na druhou stranu však Pražské předměstí disponuje velkým množstvím zeleně, což značně zkvalitňuje jeho veřejná prostranství. V rámci celku tak v současné době západní část Pražského předměstí tvoří rozličné stavební vrstvy postavené napříč staletími. Po koncepční stránce by se dalo tvrdit, že spolu tyto stavby do jisté míry korelují.

10 SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY

Prameny

Státní okresní archiv České Budějovice

Územní plány – velké desky, sign. B – b1) 4 – 10, Směrný plán Českých Budějovic z roku 1958.

Územní plány – velké desky, sign. C – c1) 38 – 44, Podrobný územní plán obvodu 1 z roku 1964 – investor MěNV.

Územní plány – velké desky, sign. C – c4) 76 – 80, Studie a podrobný územní plán sídliště Voříškův dvůr.

Dvořákova sbírka, fond Okresní Národní výbor ČB.

Archiv České pošty

Archiv pošty České Budějovice 1, Průvodní a technická zpráva – PDF verze, Rekonstrukce interiéru Pošta 4, Atelier Dolmen v. o. s., České Budějovice 2005.

Archiv pošty České Budějovice 1, Průvodní a souhrnná technická zpráva PDF verze, Zateplení objektu, Inprosan s. r. o., České Budějovice 2015.

Archiv pošty České Budějovice 1, Technická zpráva k objektu pošty č. z. 24 783 – PDF verze, Stavoprojekt, České Budějovice 1977.

Archiv stavebního úřadu v Českých Budějovicích

Magistrát města České Budějovice, archiv stavebního úřadu v Českých Budějovicích, Složka 3 – Pražská č. 19/ čp. 1255, „Koldům“ – „Perla“ B10.

Magistrát města České Budějovice, archiv stavebního úřadu v Českých Budějovicích, Složka - Pražská 65 čp. 2176 obvod I. České Budějovice – III. část výstavby, objekty obvodového centra – dům prodeje OD Družba, 1970.

Magistrát města České Budějovice, archiv stavebního úřadu v Českých Budějovicích, Atelier 8000, Souhrnná technická zpráva, *Stavební úpravy OD Družba České Budějovice*, České Budějovice 2016.

Národní památkový ústav, ÚOP v Českých Budějovicích

Kohlíček Zdeněk, Mariánské (Ferdinandovy) kasárny, Evidenční list Kulturní památky r. č. 101371 č. 2, NPÚ České Budějovice 2005.

Lavička Roman, Kostel svatého Prokopa a svatého Jana Křtitele, Evidenční list Kulturní památky r. č. ÚSKP 14117/3-826, NPÚ České Budějovice 2005.

Skořepová Jitka, Bývalý morový špitál čp. 773, Evidenční list Kulturní památky r. č. ÚSKP. 31833/3-825, NPÚ České Budějovice 2009.

Zuzáková Eva, Českobudějovický Koldům, Evidenční list Kulturní památky r. č. ÚSKP. 104988 č. 1 NPÚ České Budějovice 2013.

Ostatní

Emailová korespondence autorky se Zuzanou Thomovou, archeoložkou a specialistkou na období raného středověku, ze dne 28. 6. 2018.

Rozhovor autorky s Vojtěchem Štormem, ze dne 25. 6. 2018.

Literatura

- Beneš Adolf, K otázkám prvních kolektivních domů, *Architektura ČSR XVIII*, č. 1, 1959.
- Beneš Ivo, Jihočeská technická práce a jihočeští technické, in: *Jihočeská technická práce*, České Budějovice 1938.
- Binder Milan a Schinko Jan, *České Budějovice zmizelé, aneb, 100 porovnání zmizelých objektů se současným stavem*. České Budějovice 2007.
- Braniš Josef, Kostel sv. Jana Křtitele a sv. Prokopa. *Soupis památek historických a uměleckých v království Českém od pravěku do počátku XIX. století. VIII. Politický okres Česko – Budějovický*. Praha 1900.
- Bůžek Václav - Dvořák Jiří - Novotný Miroslav et al., *Historický atlas měst České Republiky, svazek č. 3*, České Budějovice 1996, České Budějovice 1996.
- Eliášová Klára, České Budějovice – Lidická třída, in: Lucie Skřivánková - Rostislav Švácha – Klára Eliášová et al., *Paneláci 1: Padesát sídlišť v českých zemích*, Praha 2017, s. 224 – 229.
- Erbanová Eva (Žáčková), Urbanistický vývoj Českých Budějovic in: *Plošný průzkum, zhodnocení a dokumentace architektonického kulturního dědictví 19. a 20. století*, České Budějovice 2007.
- Erbanová Eva, Koldům v Českých Budějovicích, in: *Jihočeský sborník historický*, č. 84, 2015.
- Erbanová Eva, Koldům, in: Daniel Kovář (ed.), *Slavné stavby Českých Budějovic*, České Budějovice 2015.
- Guzik Hubert, *Čtyři cesty ke koldomu: Kolektivní bydlení – utopie české architektury 1900 – 1989*, Praha 2014.
- Halík Pavel, Ideologická architektura, in: *Umění XLIV*, č. 5, 1996.
- Halířová Muchová Marie, *Věra Sedláková: Obrazy, kresby, Zdeněk Vojta: Sochy* (katalog výstavy), Praha 1989.
- Chvojka Jiří, *Město pod Černou věží*, České Budějovice 2015.
- Kakuška Karel, K projednávání návrhu podrobného územního plánu tak zvaného obvodu I. v Českých Budějovicích, *Výběr IV.*, 1964.
- Karous Pavel – Pospiszyl Tomáš – Jankovičová Sabina – Kořínková Jana, *Vetřelci a volavky*, Praha 2013.
- Kovář Daniel – Koblasa Pavel, *Ulicemi města Českých Budějovic. Názvy českobudějovických veřejných prostranství v minulosti a dnes*. České Budějovice 2005.

- Kovář Daniel, *Budějovický poutník, aneb Českými Budějovicemi ze všech stran*. Praha 2006.
- Kovář Daniel, Nejstarší zmínky o farních rybnících v Českých Budějovicích, in: *Výběr*, České Budějovice 2016.
- Kovář Daniel, *Příběhy budějovických pomníků*, České Budějovice 2000.
- Kovář Daniel, Staroměstský hřbitov. *Budějovické hřbitovy: malý kulturně – historický průvodce*, České Budějovice 2001.
- Kovář Daniel, Stavební činnost v Českých Budějovicích v první polovině 19. století. *Staré Budějovice: sborník prací k dějinám královského města Českých Budějovic*, České Budějovice 2005.
- Kovář Daniel, Z dějin Voříškova dvora na Pražském předměstí Českých Budějovic. In: *Staré Budějovice: sborník prací k dějinám královského města Českých Budějovic*. České Budějovice 2010.
- Kovář Daniel, *Zmizelé Čechy – České Budějovice – 2. díl: Předměstí*, České Budějovice 2006.
- Kramerová Daniela – Skálová Vanda, Realita bruselského snu, in: Vít Havránek – Bohumil Vejnar, Daniela Karasová et al., *Bruselský sen – Československá účast na Světové výstavě Expo 58 v Bruselu a životní styl 1. poloviny 60. let*, Praha 2008.
- Kuthan Jiří, *Gotická architektura v jižních Čechách: zakladatelské dílo Přemysla Otakara II*. Praha 1975.
- Kybic Jan, Stavební vývoj a regulační otázky Č. Budějovic, in: *Jihočeská technická práce*, České Budějovice 1938.
- Látal Hynek, *Transformace klenebních figurací v širším okruhu podunajské pozdně gotické architektury* (disertační práce), Seminář dějin umění FFMU, Brno 2010.
- Lavička Roman, Kostel sv. Prokopa a sv. Jana Křtitele na Starém městě v Českých Budějovicích – stavební vývoj a význam architektury kostela ve středověku. *Staré Budějovice 1*, České Budějovice 2005.
- Lavička Roman, Kostel sv. Prokopa a sv. Jana Křtitele, in: Daniel Kovář – Martin Augustin – Eva Erbanová et al., *Slavné stavby Českých Budějovic*, Praha 2016.
- Marek Lukáš, Legendární Družba se po 40 letech mění. Brzy začne i stavba IGY 2, *Českobudějovický deník 24*, 2015, č. 145, 23. 6., s. 1.
- Michal Vladimír, S léty přibývá mladosti, *Jihočeská pravda XXI*, 1965, č. 38, 14
- Musil Jiří, *Budoucnost měst*, Praha 1962.
- Musil Jiří, *Charty moderního urbanismu*, Praha 2002.
- Musil Jiří, *Lidé a sídliště*, Praha, 1985.

- Musil Jiří, *Slovník soudobého urbanismu*, Praha 1977.
- Musil Jiří, *Stavba měst v Československu*, Praha 1958.
- Novotná Eva, Jak dál s panelákem? Experimenty v bytové výstavbě z let 1959 až 1961, *BETON – technologie, konstrukce, sanace*, č. 3, 2013.
- Nový typ krajské varianty T 06 B, *Hlas stavby VII*, 24. května 1963, s. 2.
- Pohan Alois, České Budějovice, *Architektura ČSR XXXVI.*, č. 8, 1977.
- Pohan Alois, Dům pečovatelské služby v sídlišti Voříškův dvůr České Budějovice, *Architektura ČSR XXXVI*, 1977.
- Pokorný Karel, V krajském městě výstavba za 500 miliónů Kč – Proud se už nezastaví – Černá věž bude mít konkurenta, *Hlas stavby XIII*, 1965, č. 21, 29. 5., s. 3.
- Richterová Jitka, Bytové domy hotelového typu. *Architektura ČSR XIX*, 1960.
- Schinko Jan, Rvačkami proslulý taneční sál sloužil i jako ubikace chudých, *Českobudějovický deník 22*, 2013, č. 87, 13. 4.
- Stejskalová Lucie, Urbanistické aspekty navrhování soudobých obchodních domů, in: Petr Klíma (ed.), *Kotvy máje: České obchodní domy 1965 – 1975*, Praha 2012, s. 18.
- Sýkora Miroslav, Veřejná soutěž na Jihočeské divadlo v Českých Budějovicích, *Architektura ČSR XIX*, č. 1, 1960.
- Ševčík Oldřich – Beneš Ondřej (edd.), *Architektura 60. let: „Zlatá šedesátá léta“ v české architektuře 20. století*, Praha 2009.
- Šilhan Milan, Českobudějovická architektura mezi dvěma světovými válkami, in: *Výběr 37*, 2000.
- Škarda Jaroslav, O asanaci Českých Budějovic, *Jihočeská Pravda XXV.*, č. 191, 1969.
- Špitál prokoukl, bude sídlem památkářů, *Českobudějovický deník 25*, 2016, č. 15, 19. 1., s. 3.
- Štifter Jan, Budova staroměstské školy byla zbořena před třiceti třemi lety. *Českobudějovické listy XII*, 2003, č. 161, 12. 7.
- Štorm Vojtěch, *Architektura*, in: *Třicet pět let výtvarného umění a architektury v jižních Čechách*, České Budějovice 1980.
- Švácha Rostislav – Platovská Marie (edd.), *Dějiny českého výtvarného umění V (1939/1958)*, Praha 2005.
- Švácha Rostislav – Platovská Marie (edd.), *Dějiny českého výtvarného umění VI (1958 – 2000)*, Praha 2007.
- Träger Adolf, Rušení starých hřbitovů (Staroměstský hřbitov v Č. Budějovicích), *Jihočeský kraj VI*, 1918.

Ulrych Petr – Vorlík Petr et. al., *Šedesátá léta v architektuře očima pamětníků*, Praha 2006, s. 53.

Vojtová Lea, *Ochrana a regenerace kulturních hodnot v území*, Brno 2006.

Vondruška Miloš, *Jihočeská technická práce*, České Budějovice 1938.

Vybíral Jindřich, *Století dědiců a zakladatelů: architektura jižních Čech v období historismu*, Praha 1999.

Wohlgemuthová Renata, *Pařížská komuna*, Praha 1980.

Zahájili jsme výstavbu největšího sídliště, *Hlas stavby XIII*, 1965, č. 31, 7. 8., s. 1.

Žáčková Markéta, „Byl sice jistý plán...“. Výzkumný ústav výstavby a architektury (VÚVA) a experimentální bytová výstavba přelomu padesátých a šedesátých let dvacátého století, *Sešit pro umění, teorii a příbuzné zóny 17*, 2014.

Diplomní práce

Eliška Jan, *Archeologický výzkum Pražského předměstí v Českých Budějovicích* (diplomová práce), Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 2012.

Jandová Eva, *Poválečná architektura v Českých Budějovicích v kontextu dobové ideologie* (magisterská diplomová práce), Filozofická fakulta, Masarykova univerzita v Brně, Brno 2016.

Jílková Barbora, *Organizace zdravotní a hygienické péče v Českých Budějovicích od druhé poloviny 19. století do roku 1945* (diplomová práce), Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Filozofická fakulta, České Budějovice 2011.

Kurz Michal, *Za novou Prahu! Tradice, vize a budování (obrazu) města po roce 1945* (magisterská diplomová práce), Filozofická fakulta, Karlova univerzita v Praze, Praha 2015.

Lexová Petra, *Secesní architektura v Českých Budějovicích – její stavitelé a hodnocení vybraných staveb* (bakalářská práce), Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Filozofická fakulta, České Budějovice 2011.

Motlová Monika, *Analýza stavu a návrh využití Paláce Svět s cílem rozvoje sociokulturního prostředí Libně* (magisterská diplomová práce), Fakulta podnikohospodářská, Vysoká škola ekonomická v Praze, Praha 2015.

Novotná Anna, *Umění ve veřejném prostoru Českých Budějovic v letech 1948 – 1989* (bakalářská práce), Filozofická fakulta, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, České Budějovice 2017.

Staňková Barbora, *Funkcionalismus a vilová architektura počátku 30. let 20. století v jižních Čechách* (diplomová práce), Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Filozofická fakulta, České Budějovice 2016.

Staňková Barbora, *Prachatice od války do „Sametové“ revoluce. Stavební vývoj města* (magisterská diplomová práce), Filozofická fakulta, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, České Budějovice 2017.

Internetové zdroje

Geoportál, <https://geoportal.gov.cz/web/guest/map>, vyhledáno 15. 7. 2018.

Googlemaps, <https://www.google.com/maps/>, vyhledáno 15. 7. 2018.

Historické Budějovice, <http://www.historickebudejovice.cz/>, vyhledáno 15. 7. 2018.

Kurz Michal, České Budějovice – Staré město, dostupné online: <http://www.zanikleobce.cz/index.php?detail=1444491>, vyhledáno 25. 12. 2017.

Památkový katalog NPÚ, 22544/3-828 - Boží muka, dostupné online: <http://pamatkovykatalog.cz/?element=680930&sequence=6&mode=fulltext®ion%5B0%5D=Jiho%20C4%8Desk%20C3%BD+kraj&county%5B0%5D=%20C4%8Cesk%20C3%A9+Bud%20C4%9Bjovice&municipality%5B0%5D=%20C4%8Cesk%20C3%A9+Bud%20C4%9Bjovice&municipalityPart%5B0%5D=%20C4%8Cesk%20C3%A9+Bud%20C4%9Bjovice+3&order=relevance%3Adesc&action=element&presenter=ElementsResults>, vyhledáno 20. 1.

Památkový katalog NPÚ, 22756/3-829 - Boží muka, dostupné online: <http://pamatkovykatalog.cz/?element=18835284&sequence=49&mode=fulltext®ion%5B0%5D=Jiho%20C4%8Desk%20C3%BD+kraj&county%5B0%5D=%20C4%8Cesk%20C3%A9+Bud%20C4%9Bjovice&municipality%5B0%5D=%20C4%8Cesk%20C3%A9+Bud%20C4%9Bjovice&municipalityPart%5B0%5D=%20C4%8Cesk%20C3%A9+Bud%20C4%9Bjovice+3&page=2&order=relevance%3Adesc&action=element&presenter=ElementsResults>, vyhledáno 20. 1.

Památkový katalog NPÚ, 29305/3-831 – Společenský dům „Dělnický dům“, dostupné online: <http://pamatkovykatalog.cz/?element=687794&sequence=1&mode=parametric&indexId=29305%20F3-831&action=element&presenter=ElementsResults>, vyhledáno 22. 3. 2018.

Památkový katalog NPÚ, 44632/3-5748 – Měšťanský dům, dostupné online: <http://www.pamatkovykatalog.cz/?element=699390&sequence=30&mode=fulltext®ion%5B0%5D=Jiho%20C4%8Desk%20C3%BD+kraj&county%5B0%5D=%20C4%8Cesk%20C3%A9+Bud%20C4%9Bjovice&municipality%5B0%5D=%20C4%8Cesk%20C3%A9+Bud%20C4%9Bjovice&municipalityPart%5B0%5D=%20C4%8Cesk%20C3%A9+Bud%20C4%9Bjovice+3&page=2&order=relevance%3Adesc&action=element&presenter=ElementsResults>, vyhledáno 20. 3. 2018.

Petráš Jiří, Výstavba sportovního areálu 1957 – 1959, *SKP České Budějovice – fotbal*, dostupné online: <http://skpcbfbal.wbs.cz/historie-SKP.html?flash=ne>, vyhledáno 3. 4. 2018.

Smrt Stalina a Gottwalda, *Totalita*, dostupné online: http://www.totalita.cz/50/50_01_008.php, vyhledáno dne 6. 4. 2018.

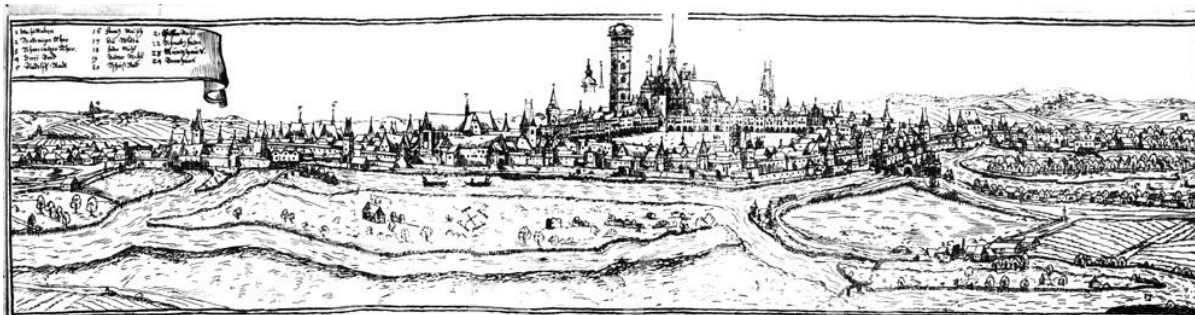
Z historie školy ZŠ a MŠ Kubatova, dostupné online: <http://www.zskucb.cz/home-historie/detail/clanek/>, vyhledáno 2. 6. 2018.

Zákon o znárodnění ve stavebnictví, *Zákony pro lidi*, dostupné online: <http://www.epi.sk/zzcr/1948-121>, vyhledáno 28. 3. 2017.

Zuntých Ondřej, Barevné fasády panelovým sídlištěm uškodily, říká historička architektury Martina Mertová, *Olomoucký deník*, https://olomoucky.denik.cz/zpravy_region/barevne-fasady-panelovym-sidlistim-uskodily-20150501.html, vyhledáno 11. 7. 2018.

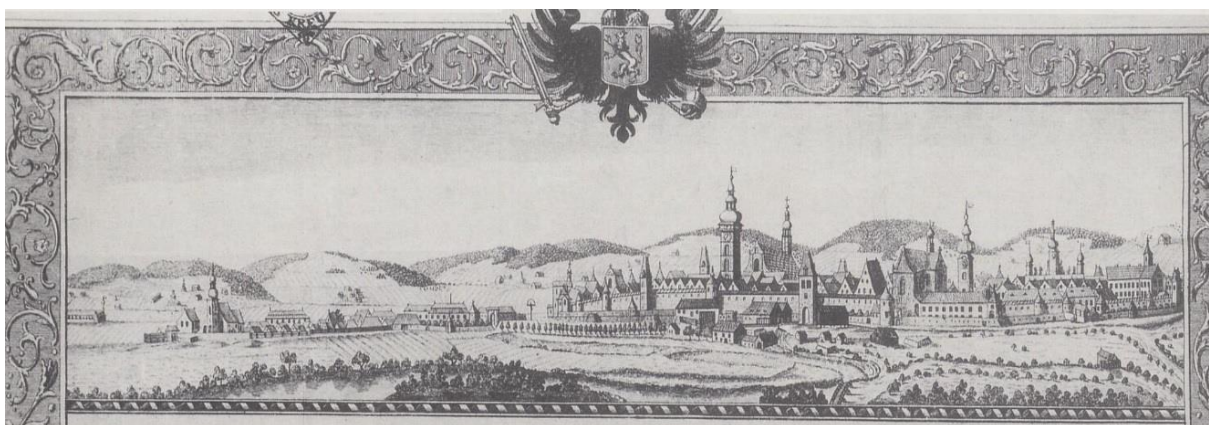
11 OBRAZOVÁ PŘÍLOHA

1/ Jan Willenberg, veduta Českých Budějovic, 1602. Foto: Veduty, *Encyklopedie Českých Budějovic*, dostupné online: <http://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/veduty>, vyhledáno 15. 7. 2018.

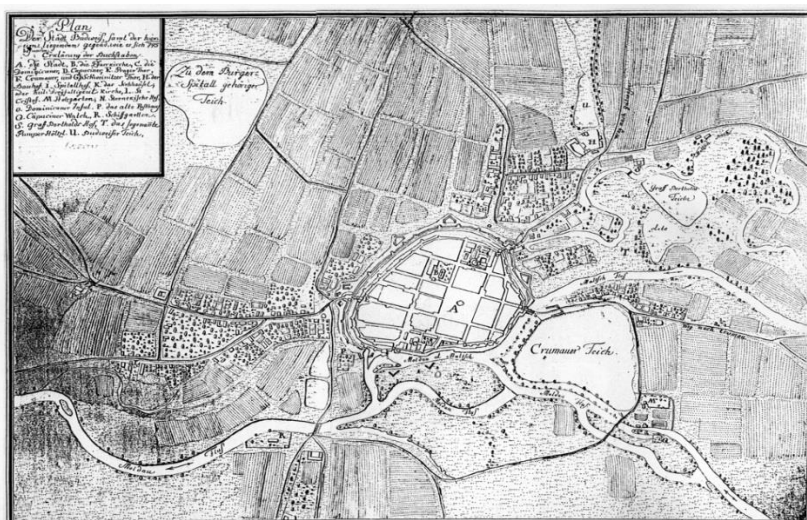


Jan Willenberg, Čes. Budějovice o r. 1602

2/ České Budějovice od západu na výučním listě z konce 18. století. Foto převzato z *Historický atlas měst České Republiky, svazek č. 3, České Budějovice 1996, s. 3.*



3/ Plán města České Budějovice z 1745. Foto: Urbanistický vývoj, *Encyklopedie Českých Budějovic*, dostupné online: <http://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/urbanisticky-vyvoj>, vyhledáno 15. 7. 2018.



4/ České Budějovice na výřezu z Hillebrandovy mapy, výřez, 1783. Foto: Urbanistický vývoj, *Encyklopedie Českých Budějovic*, dostupné online: <http://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/urbanisticky-vyvoj>, vyhledáno 15. 7. 2018.



5/ České Budějovice na Prvním vojenském mapování, výřez, 1764 – 1767. Foto: Urbanistický vývoj, *Encyklopedie Českých Budějovic*, dostupné online: <http://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/urbanisticky-vyvoj>, vyhledáno 15. 7. 2018.



6/ Detail Pražského předměstí na nástěnné mapě politického okresu České Budějovice, výřez, 1895. Foto převzato z *Historický atlas měst České Republiky, svazek č. 3, České Budějovice* 1996, s. 22.



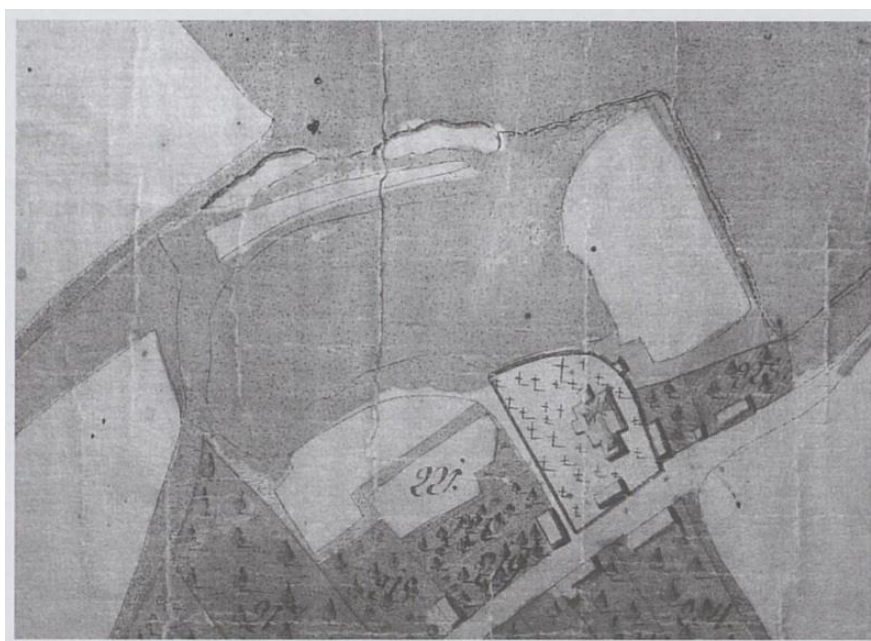
7/ Detail Pražského předměstí - výřez Pfeffermannova plánu Českých Budějovic po roce 1900. Foto převzato z *Historický atlas měst České Republiky, svazek č. 3, České Budějovice* 1996, s. 25.



8/ Detail Pražského předměstí – výřez z plánu Českých Budějovic S. Matyáše a A. Moučky z roku 1920. Foto převzato z *Historický atlas měst České Republiky, svazek č. 3, České Budějovice 1996, s. 27.*



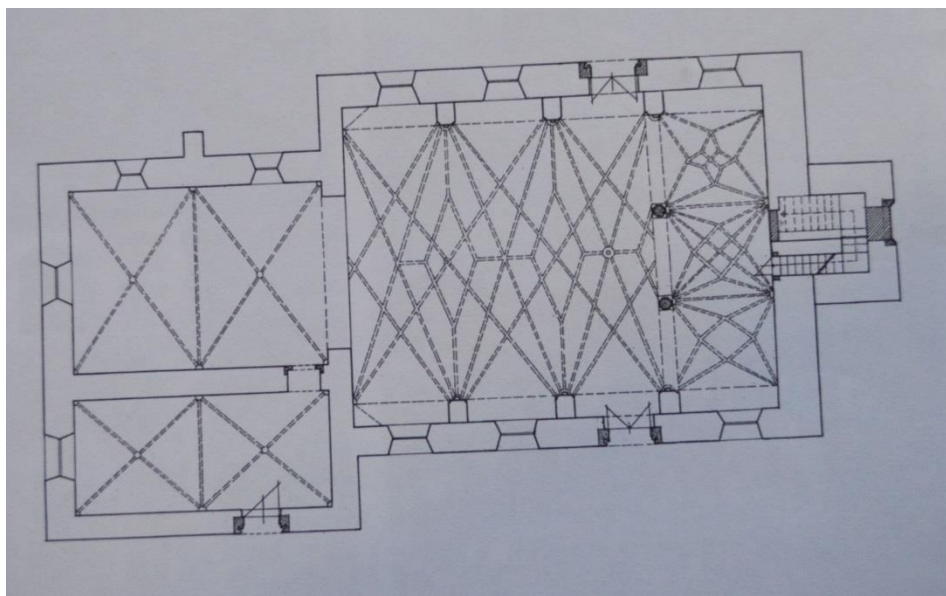
9/ Dvojice protáhlých rybníků v blízkosti Staroměstského kostela se hřbitovem. Detail plánu z roku 1760. Foto převzato z Daniel Kovář, *Nejstarší zmínky o farních rybnících v Českých Budějovicích, in: Výběr, České Budějovice 2016, s. 50.*



10/ Kostel svatého Prokopa a svatého Jana Křtitele se hřbitovem. Pohled z jižní strany, první polovina 20. století. Foto: SOA České Budějovice, fotoarchiv Dvořákova sbírka, fond Okresní Národní výbor ČB.



11/ Půdorys kostela svatého Prokopa a svatého Jana Křtitele. Převzato z archivu Národního památkového ústavu v Českých Budějovicích. Složka Kostel sv. Prokopa a sv. Jana Křtitele a Staroměstský hřbitov.



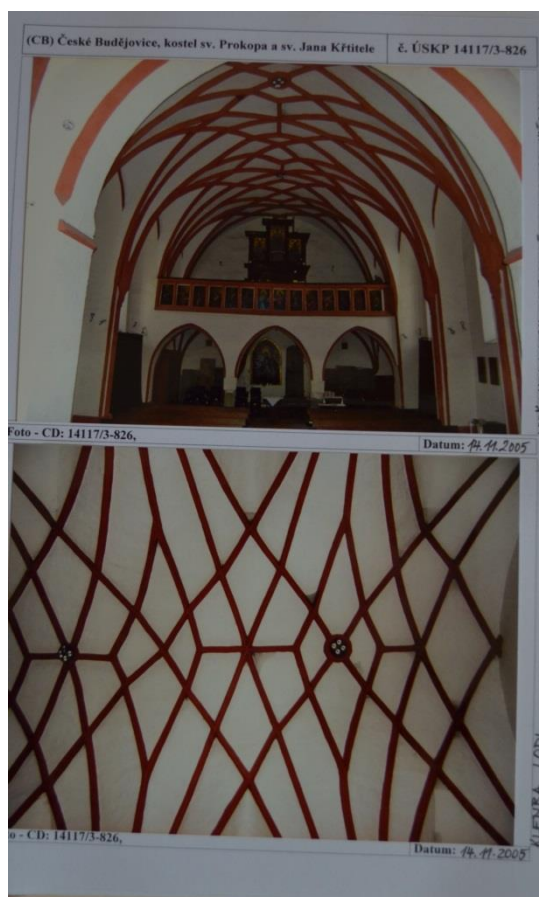
12/ Kostel svatého Prokopa a svatého Jana Křtitele ze severní strany, současný stav.
Foto: autorka.



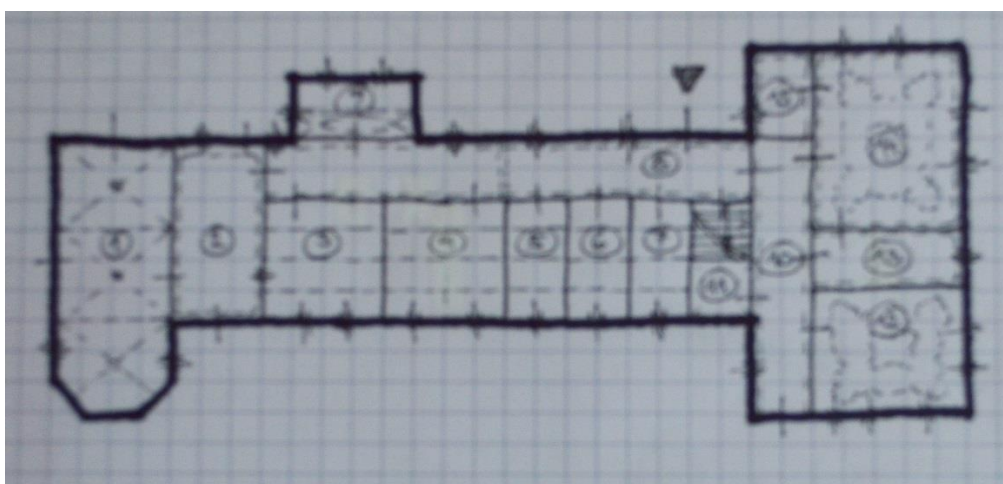
13/ Kostel svatého Prokopa a svatého Jana Křtitele ze západní strany, současný stav.
Foto: autorka.



14/ Interiér kostela sv. Prokopa a sv. Jana Křtitele. Pohled na loď kostela s kruchtou a na zaklenutí hlavní lodi. Foto převzato z archivu Národního památkového ústavu v Českých Budějovicích. Složka Kostel sv. Prokopa a sv. Jana Křtitele a Staroměstský hřbitov.



15/ Půdorys kostela Nejsvětější Trojice. Převzato z archivu Národního památkového ústavu v Českých Budějovicích. Složka morový špitál s kostelem Nejsvětější Trojice.



16/ Polygonální závěr kostela Nejsvětější Trojice, 1971. Foto: SOA České Budějovice, fotoarchiv Dvořákova sbírka, fond Okresní Národní výbor ČB.



17/ Hospoda Na staré Poště, 1958. Foto: Foto: SOA České Budějovice, fotoarchiv Dvořákova sbírka, fond Okresní Národní výbor ČB.



18/ Budova proslulé Šmíčovny, první polovina 20. století. Foto převzato z Milan Binder a Jan Schinko. *České Budějovice zmizelé, aneb, 100 porovnání zmizelých objektů se současným stavem*. České Budějovice 2007, s. 94.



19/ Boží muka s letopočtem 1692, 1959. Foto: SOA České Budějovice, fotoarchiv Dvořákova sbírka, fond Okresní Národní výbor ČB.



20) Boží muka z roku 1766, současný stav. Foto: Památkový katalog, dostupné online: <http://pamatkovykatalog.cz/?element=680930&sequence=6&mode=fulltext®ion%5B0%5D=Jiho%20Cesko%20kraj&county%5B0%5D=Ceska%20Budovjovice&municipality%5B0%5D=Ceska%20Budovjovice&municipalityPart%5B0%5D=Ceska%20Budovjovice+3&order=relevance%3Adesc&action=element&presenter=ElementsResults>, vyhledáno 15. 7. 2018.



21/ Kostel Nejsvětější Trojice před rekonstrukcí, 2005. Foto převzato z archivu Národního památkového ústavu v Českých Budějovicích. Složka morový špitál s kostelem Nejsvětější Trojice.



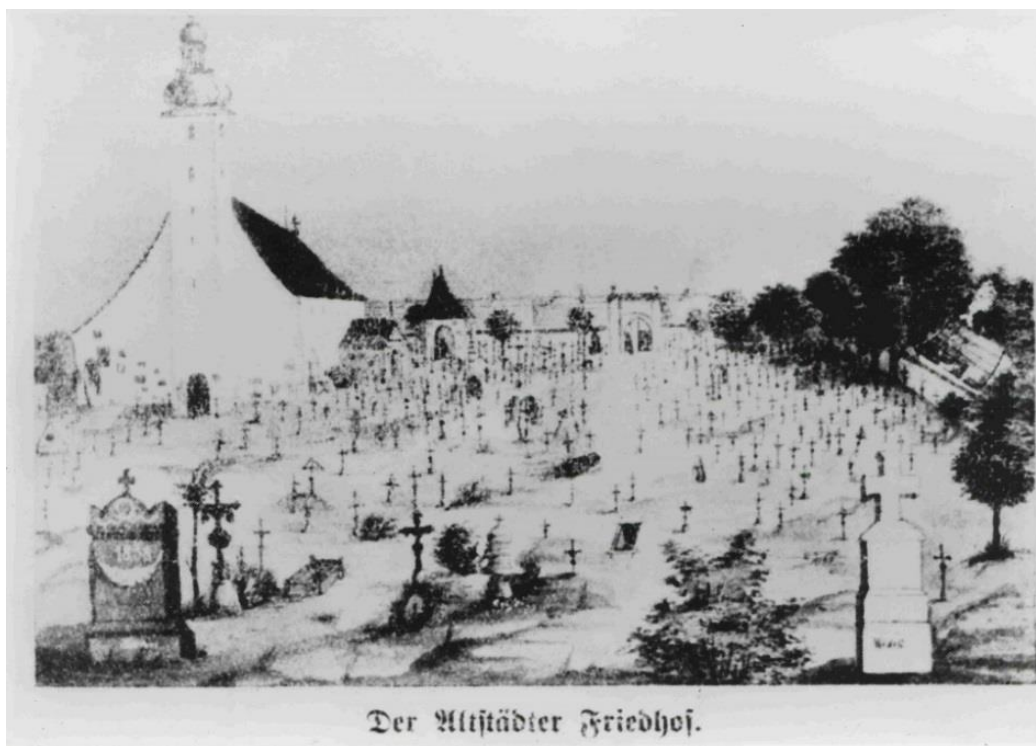
22/ Barokní přístavba morového špitálu, polovina 20. století. Foto: SOA České Budějovice, fotoarchiv Dvořákova sbírka, fond Okresní Národní výbor ČB.



23/ Severní křídlo špitálu při kostele Nejsvětější Trojice, současný stav. Foto autorka.



24/ Obraz Staroměstského hřbitova s kostelem, z roku 1880. Foto: SOA České Budějovice, fotoarchiv Dvořákova sbírka, fond Okresní Národní výbor ČB.



25/ Umrličí komora při kostele sv. Prokopa a sv. Jana Křtitele, 1971. Foto: SOA České Budějovice, fotoarchiv Dvořákova sbírka, fond Okresní Národní výbor ČB.



26/ Ortofotomapy Pražského předměstí z padesátých let 20. století. Foto převzato z Geoportálu, dostupného online: <https://geoportal.gov.cz/web/guest/map/>, vyhledáno 16. 7. 2018.



27/ Dobový pohled na Husovu třídu, v té době Říšskou ulici. Foto převzato z archivu Historických Budějovic, dostupné online: <http://www.historickebudejovice.cz/>.



28/ Budova Staroměstské školy, šedesátá léta 20. století. Foto převzato z Milan Binder a Jan Schinko. *České Budějovice zmizelé, aneb, 100 porovnání zmizelých objektů se současným stavem.* České Budějovice 2007, s. 101.



29/ Část Resslerovy ulice, současný stav. Foto: autorka.



30/ Budova státní průmyslové školy na rohu Resslerovy a Klavíkovy ulice, dobová pohlednice. Foto převzato z archivu Historických Budějovic, dostupné online: <http://www.historickebudějovice.cz/>, vyhledáno 16. 7. 2018.

Historické Budějovice



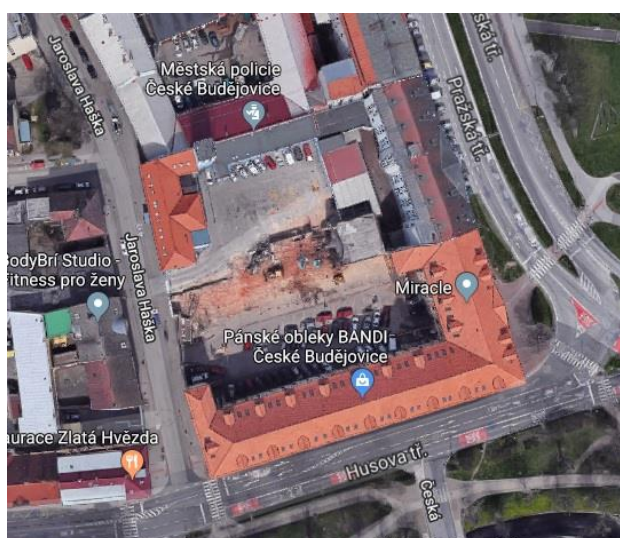
31/ Pohled od západu, soubor deseti nájemních domů spolu se Staroměstským kostelem a hřbitovem, první polovina 20. století. Foto: SOA České Budějovice, fotoarchiv Dvořákova sbírka, fond Okresní Národní výbor ČB.



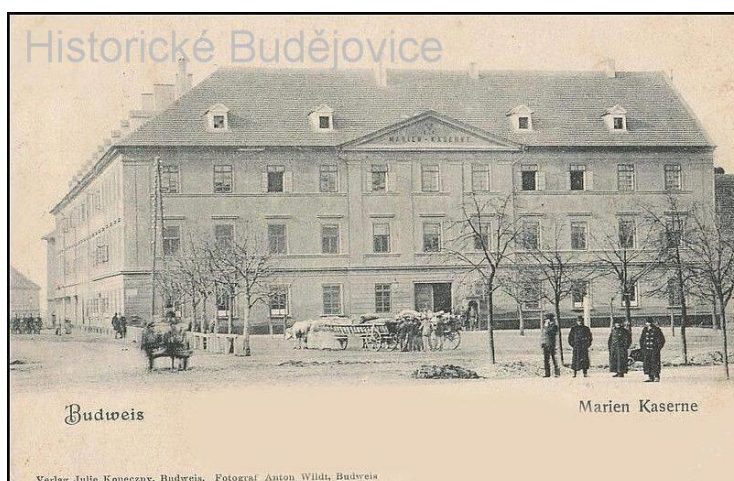
32/ Vily od Josefa Kotláře na Jiráskově nábřeží, současný stav. Foto: autorka.



33/ Satelitní foto Mariánských kasáren, současný stav. Foto: Googlemaps, dostupné online: www.google.cz/maps/, vyhledáno 16. 7. 2018.



34/ Jižní křídlo Mariánských Kasáren, dobový pohled. Foto převzato z archivu Historických Budějovic, dostupné online: <http://www.historickebudějovice.cz/>.



35/ Východní křídlo Mariánských kasáren, současný stav. Foto: autorka.



36/ Stavby z poloviny 19. století na severní straně Husovy. Foto: autorka.



37/ Hostinec U Kanonu v severní části Pražské třídy, současný stav. Foto: autorka.



38/ Hostinec Macelis v severní části Pražské třídy, současný stav. Foto: autorka.



39/ Stromy podél Pražské třídy, padesátá léta 20. století. Foto převzato z Geoportálu, dostupného online: <https://geoportal.gov.cz/web/guest/map/>, vyhledáno 16. 7. 2018.



40/ Starobylý hostinec U bílé růže na Pražské třídě na Pražské třídě. Foto převzato z Daniel Kovář, *Zmizelé Čechy – České Budějovice – 2. díl: Předměstí*, České Budějovice 2006, s. 55.



41/ Pohled na Pražskou třídu od policejní stanice až po roh Staroměstské ulice, současný stav. Foto: autorka.



42/ Pohled na západní stranu Pražské třídy v úseku od přístavby u Koldomu, tam kde bývala po roce 1990 pasová kontrola a archiv až k pomezí centra občanské vybavenosti. Foto převzato z Milan Binder a Jan Schinko. *České Budějovice zmizelé, aneb, 100 porovnání zmizelých objektů se současným stavem*. České Budějovice 2007, s. 89.



43/ Knappův dvorec situovaný na rohu Pražské třídy a Staroměstské ulice. Na jeho místě dnes stojí budova Koldomu. Foto: SOA České Budějovice, fotoarchiv Dvořákova sbírka, fond Okresní Národní výbor ČB.



44/ Vlevo je situovaný tzv. dům p. Škáchy a vedle něj sousedí Trägerům dům, první polovina 20. století. Foto: SOA České Budějovice, fotoarchiv Dvořákova sbírka, fond Okresní Národní výbor ČB.



45/ Dělnický dům na Pražské třídě, asi rok 1910. Foto převzato z Milan Binder a Jan Schinko. *České Budějovice zmizelé, aneb, 100 porovnání zmizelých objektů se současným stavem.* České Budějovice 2007, s. 92.



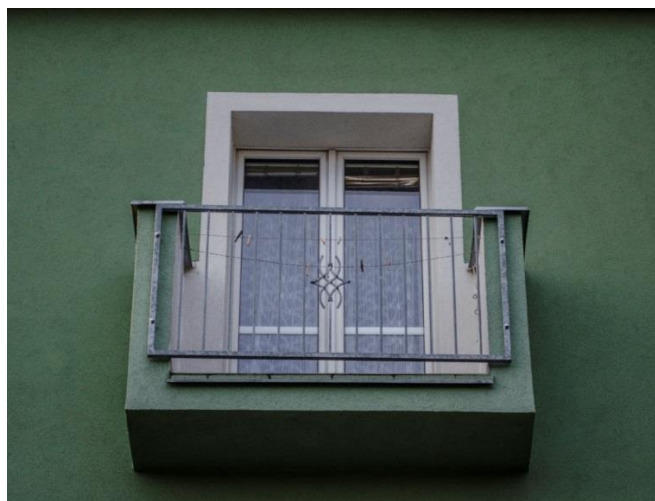
46/ Zastávka Staré město, čtyřicátá léta 20. století. Foto převzato z Milan Binder a Jan Schinko. *České Budějovice zmizelé, aneb, 100 porovnání zmizelých objektů se současným stavem.* České Budějovice 2007, s. 98.



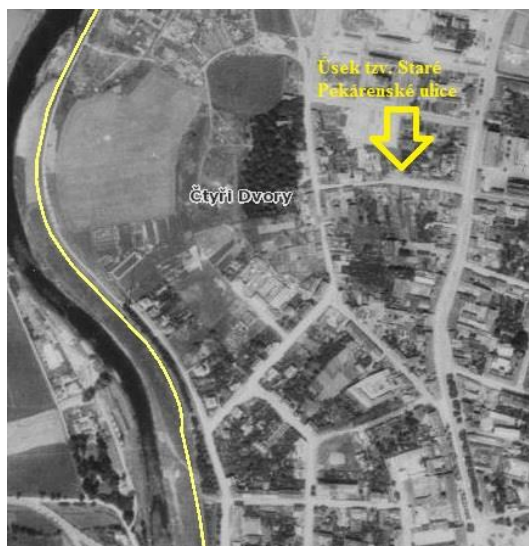
47/ Tzv. sorelové domy v severní části Pražského předměstí, současný stav. Foto: autorka.



48/ Historizující prvek na bytovém domě tzv. sorely v severní části Pražského předměstí, současný stav. Foto: autorka.



49/ Pohled na Staré město z padesátých let 20. století. Foto převzato z Geoportálu, dostupného online: <https://geoportal.gov.cz/web/guest/map/>, vyhledáno 16. 7. 2018.



50/ Původní zástavba při levé straně Staroměstské ulice, šedesátá léta 20. století. Foto: SOA České Budějovice, fotoarchiv Dvořákova sbírka, fond Okresní Národní výbor ČB.



51/ Činžovní dům ve Staroměstské ulici, 1970. Foto: SOA České Budějovice, fotoarchiv Dvořákova sbírka, fond Okresní Národní výbor ČB.



52/ Demolice ve Staroměstské ulici, přelom šedesátých a sedmdesátých let 20. století. Foto: SOA České Budějovice, fotoarchiv Dvořákova sbírka, fond Okresní Národní výbor ČB.



53/ Likvidace probíhající ve Staroměstské ulici, přelom šedesátých a sedmdesátých let 20. století. Foto: SOA České Budějovice, fotoarchiv Dvořákova sbírka, fond Okresní Národní výbor ČB.



54/ Roh staré Pekárenské a Staroměstské ulice, konec šedesátých let 20. století. Foto: SOA České Budějovice, fotoarchiv Dvořákova sbírka, fond Okresní Národní výbor ČB.



55/ Pohled z Pražské třídy na úsek staré Pekárenské ulici, kde kdysi stál Mariánský sloup, 1948. SOA České Budějovice, fotoarchiv Dvořákova sbírka, fond Okresní Národní výbor ČB.



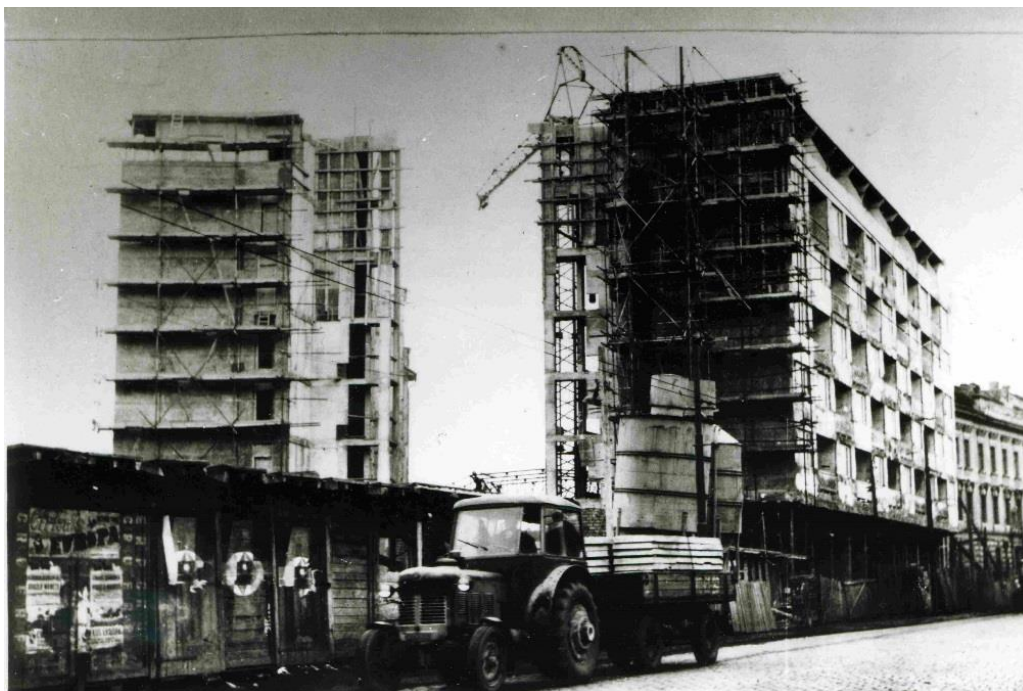
56/ Bourání proslulé Šmíčovny na Pražské třídě, 1971. Foto: SOA České Budějovice, fotoarchiv Dvořákova sbírka, fond Okresní Národní výbor ČB.



57/ Demolice činžovního domu na Pražské třídě vedle Koldomu, 1981. Foto: SOA České Budějovice, fotoarchiv Dvořákova sbírka, fond Okresní Národní výbor ČB.



58/ Výstavba bočních křídel Koldomu, 1959. Foto: SOA České Budějovice, fotoarchiv Dvořákova sbírka, fond Okresní Národní výbor ČB.



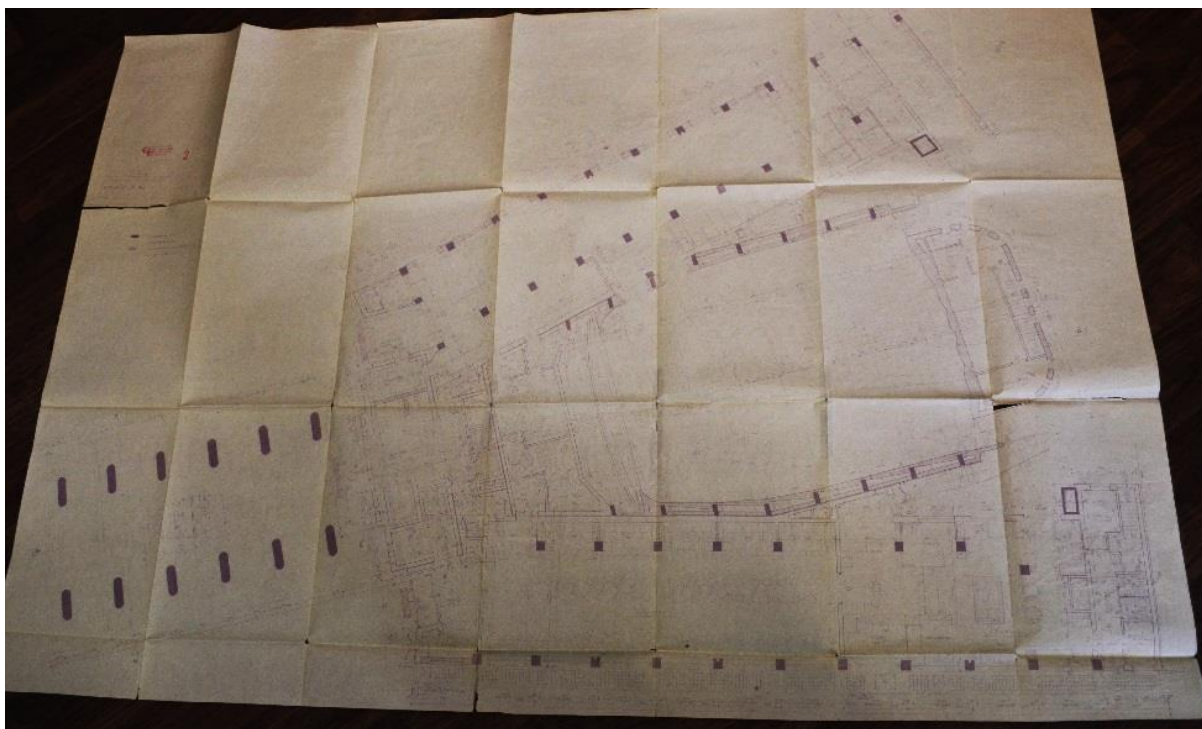
59/ Dobová fotografie Koldomu. Foto: SOA České Budějovice, fotoarchiv Dvořákova sbírka, fond Okresní Národní výbor ČB.



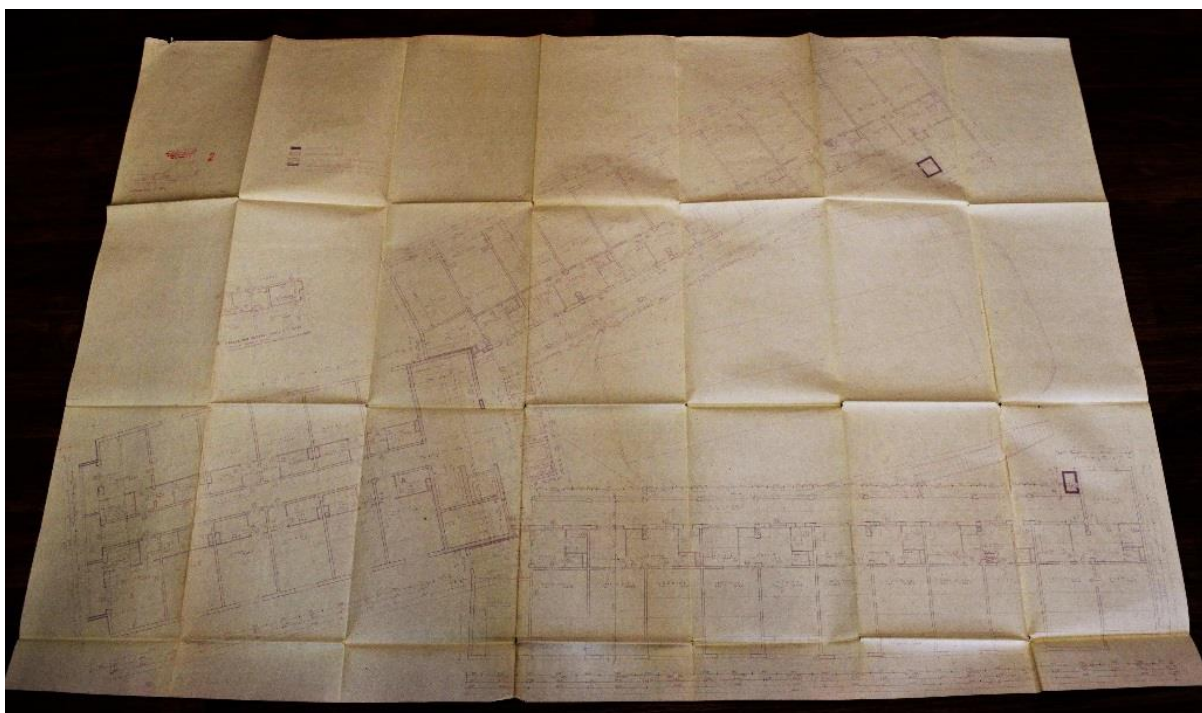
60/ Komplex Koldomu, 2005. Foto převzato z archivu Národního památkového ústavu v Českých Budějovicích. Složka Koldům.



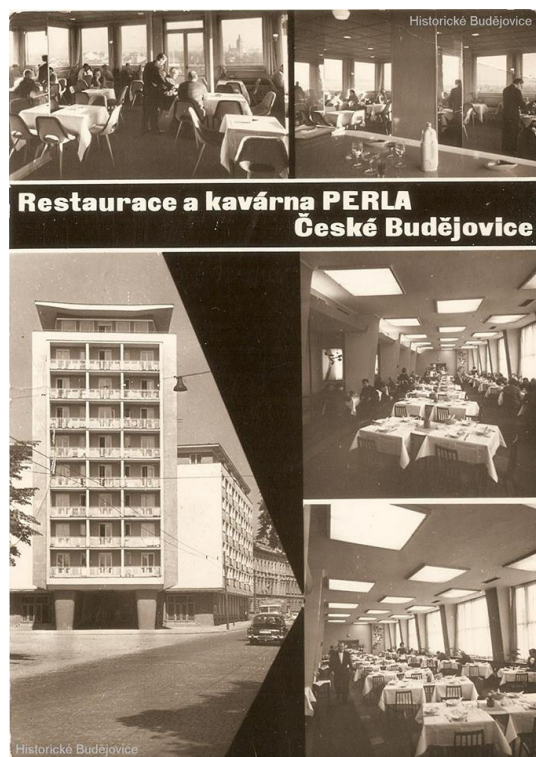
61/ Půdorys přízemí Koldomu vyprojektovaný Bohumilem Böhmem, 1958. Převzato z archivu stavebního úřadu v Českých Budějovicích, Složka 3 – Pražská č. 19/ čp. 1255, „Koldům“ – „Perla“ B10.



62/ Půdorys 2. – 4. patra Koldomu vyprojektovaného Bohumilem Böhmem, 1958. Převzato z archivu stavebního úřadu v Českých Budějovicích, Složka 3 – Pražská č. 19/ čp. 1255, „Koldům“ – „Perla“ B10.



63/ Dobový interiér Koldomu, 1969. Foto převzato z archivu Historických Budějovic, dostupné online: <http://www.historickebudějovice.cz/>.



64/ Palác Svět na pražské Libni, 2011. Foto převzato ze středočeského deníku dostupného online: <https://www.denik.cz/regiony/palac-svet-dux-slavneho-bohum20110713.html>, vyhledáno 16. 7. 2018.



65/ Koldům, současný stav. Foto: autorka.



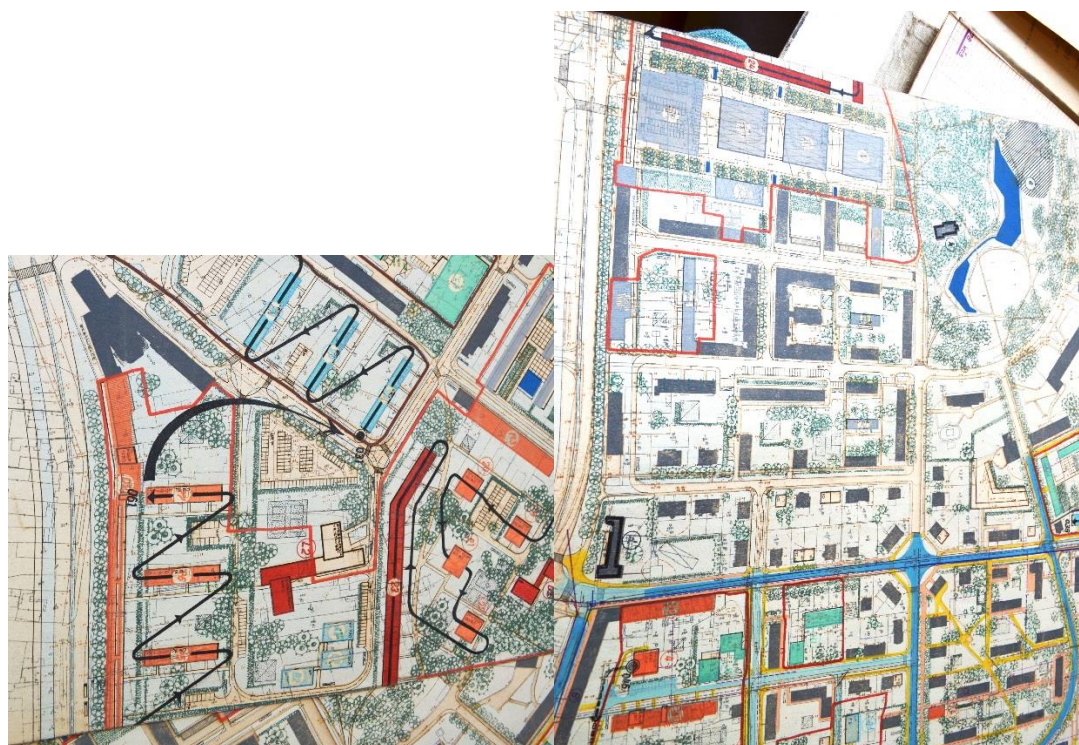
66/ PÚP obvodu I vypracovaný v roce 1964 Aloisem Hlouškem a Ladislavem Konopkou – 1. etapa výstavby v severní části Pražského sídliště. SOA Územní plány – velké desky, sign. C – c1) 38 – 44.



67/ Pohled na severní část Pražského sídliště, 70. léta 20. století. Foto: SOA České Budějovice, fotoarchiv Dvořákova sbírka, fond Okresní Národní výbor ČB.



68/ PÚP obvodu I vypracovaný v roce 1964 Aloisem Hlouškem a Ladislavem Konopkou – 2. etapa výstavby v jižní části Pražského sídliště. SOA Územní plány – velké desky, sign. C – c1) 38 – 44.



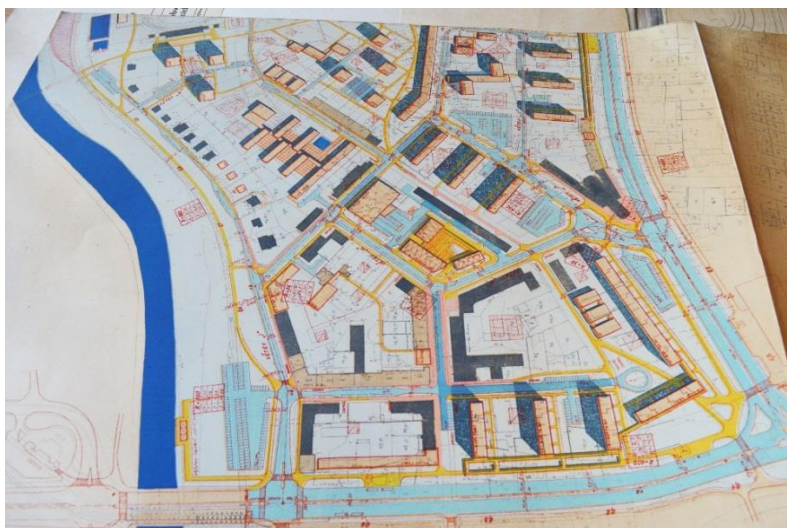
69/ Demolice domů a nová výstavba ve Staroměstské ulici, 1971. Foto: SOA České Budějovice, fotoarchiv Dvořákova sbírka, fond Okresní Národní výbor ČB.



70/ Ortofotomapa Starého města z padesátých let 20. století překrytá vrstvou současné výstavby. Zde je viditelné, jak se narušila původní linie Staroměstské a staré Pekárenské ulice. Foto převzato z Geoportálu, dostupného online: <https://geoportal.gov.cz/web/guest/map/>, vyhledáno 16. 7. 2018.



71/ PÚP obvodu I vypracovaný v roce 1964 Aloisem Hlouškem a Ladislavem Konopkou – 3. etapa výstavby, která se nakonec neuskutečnila. SOA Územní plány – velké desky, sign. C – c1) 38 – 44.

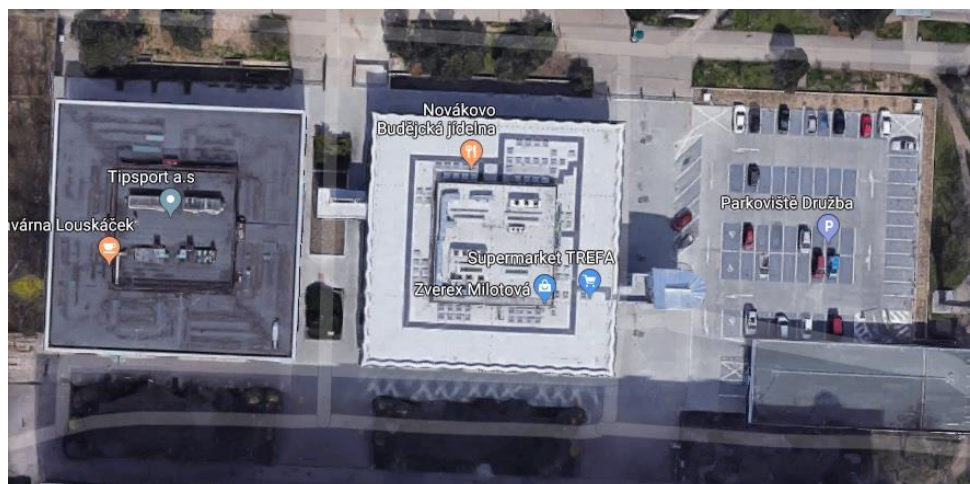


72/ Pohled na hospodářské usedlosti a uliční linii staré Pekárenské ulice, tam kde v dnešní době stojí centrum občanské vybavenosti, 1965. Foto: SOA České Budějovice, fotoarchiv Dvořákova sbírka, fond Okresní Národní výbor ČB.



73/ Satelitní snímek centra občanské vybavenosti, současný stav. Foto: google maps dostupné online:

<https://www.google.cz/maps/@48.9841933,14.4691608,479m/data=!3m1!1e3?hl=cs>,
vyhledáno 16. 7. 2018



74/ OD Družba a dům služeb s původním exteriérem, 1998. Foto: Encyklopedie Českých Budějovic, dostupné online: <http://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/architektura-2-poloviny-20-stoleti-a-pocatku-21-stoleti>, vyhledáno 17. 7. 2018.



75/ Venkovní schodiště v prostoru mezi OD Družbou a domem služeb, 1985. Foto: SOA České Budějovice, fotoarchiv Dvořákova sbírka, fond Okresní Národní výbor ČB.



76/ Detail opláštění OD Družby, 1985. Foto: SOA České Budějovice, fotoarchiv Dvořákova sbírka, fond Okresní Národní výbor ČB.



77/ OD Družba po rekonstrukci, současný stav. Foto: autorka.



78/ Dům služeb po rekonstrukci, současný stav. Foto: autorka.



79/ Pohled z Pražské třídy – Pomník pařížské Komuny u zastřešeného chodníku, 1985.
Foto: SOA České Budějovice, fotoarchiv Dvořákova sbírka, fond Okresní Národní výbor ČB.



80/ Původní fasáda budovy pošty, 2005. Foto: archiv pošty České Budějovice 1.



81/ Budova pošty po rekonstrukci, současný stav. Foto: autorka.

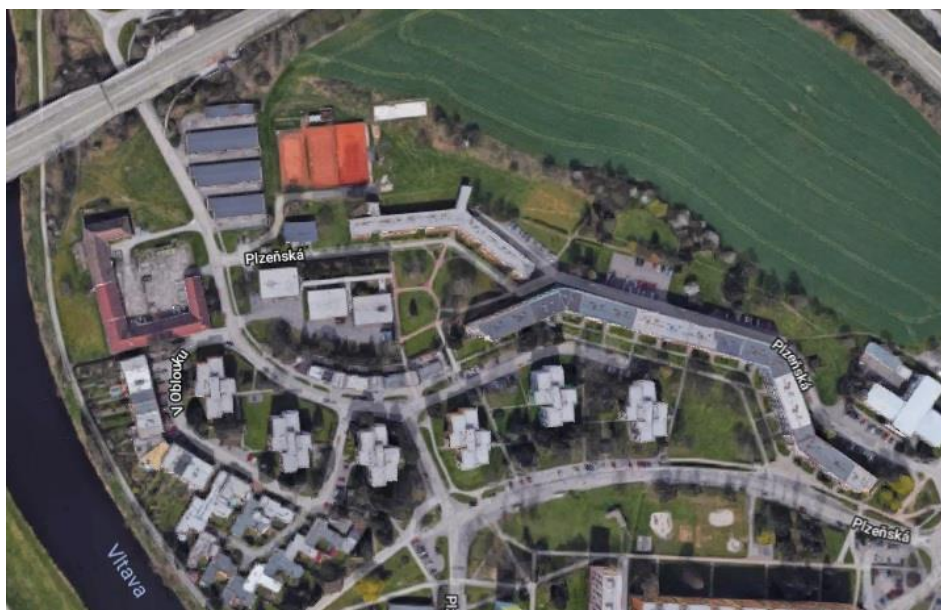


82/ Podrobný územní plán sídliště Voříškův dvůr z roku 1969 vypracovaný Ladislavem Konopkou a Aloisem Hlouškem. SOA územní plány – velké desky, sign. C – c4) 76 – 80.



83/ Satelitní foto sídliště Voříškův dvůr, současný stav. Foto: Googlemaps, dostupné online:

<https://www.google.cz/maps/@48.9923542,14.4609204,519m/data=!3m1!1e3?hl=cs>,
vyhledáno 17. 7. 2018.



84/ Satelitní foto západní části Pražského předměstí, současný stav. Foto: Googlemaps, dostupné online:

<https://www.google.cz/maps/@48.9846703,14.460783,2073m/data=!3m1!1e3?hl=cs>,
vyhledáno 17. 7. 2018.

